

Univerzita Karlova v Praze  
Právnická fakulta

Rigorózní práce

**Dědické tituly**

**Heritage titles**

Konzultant: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Zpracoval: Jiří Pražák

Únor 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

.....

Jiří Pražák

## Poděkování

Děkuji tímto laskavě panu Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za cenné rady, připomínky a ochotu při vypracování této mé rigorózní práce.

# Obsah

## 1. Úvod

### 1.1. Cíle práce

### 1.2. Pojem dědického práva, dědické tituly

### 1.3. Prameny dědického práva

## 2. Pohled do minulosti

### 2.1. Obecný zákoník občanský

#### 2.1.1. Dědická smlouva

#### 2.1.2. Závěť

#### 2.1.3. Další instituty dědického práva

##### 2.1.3.1 Darování na případ smrti

##### 2.1.3.2. Odkaz

##### 2.1.3.3 Náhradnictví

#### 2.1.5. Dědění ze zákona

#### 2.1.6. Nepominutelní dědici

#### 2.1.7. Vydědění

### 2.2 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.

#### 2.2.1. Dědění ze zákona

#### 2.2.2. Dědění ze závěti

#### 2.2.3. Vydědění

### 2.3 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.4. 1964 do 31.3.1983

#### 2.3.1 Dědění ze zákona

#### 2.3.2. Dědění ze závěti

#### 2.3.3. Ostatní otázky týkající se dědického práva

### 2.4 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.4. 1983 do 31.12. 1991

### 2.5 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.1. 1992 do 31.12. 1992

#### 2.5.1. Dědění ze zákona

#### 2.5.2. Dědění ze závěti

#### 2.5.3. Ostatní otázky týkající se dědického práva

### 2.6. Novelý občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. od roku 1993 až po současnost

## 3. Platná právní úprava zákon č. 40/1964

### 3.1 Dědění ze závěti

#### 3.1.1 Náležitosti a platnost závěti

##### 3.1.1.1. Náležitosti obecné

##### 3.1.1.2. Náležitosti speciální (pro tvorbu závěti)

###### 3.1.1.2.1. Způsobilost pořizovatele

###### 3.1.1.2.2. Formální náležitosti

###### 3.1.1.2.3. Obsahové náležitosti

#### 3.1.2. Výklad závěti

#### 3.1.3. Formy závětí

##### 3.1.3.1. Vlastnoruční závěť

##### 3.1.3.2. Závěť se svědky

##### 3.1.3.3. Závěť s předčítatelem

- 3.1.3.4. Závěť formou notářského zápisu
- 3.1.4. Svědci
- 3.1.5. Úřední osoby, pisatelé, tlumočníci a předčitatelé
- 3.1.6. Podmínky v závěti
- 3.1.7. Zrušení a odvolání závěti
- 3.1.8. Ochrana práv potomka
- 3.1.9. Vydědění
- 3.1.10. Centrální evidence závětí

### **3.2. Dědění ze zákona**

- 3.2.1. Dědění v první dědické skupině
  - 3.2.1.1. Děti jako dědici v první skupině
  - 3.2.1.2. Manžel jako dědic v první skupině
  - 3.2.1.3. Partner jako dědic v první skupině
- 3.2.2. Dědění ve druhé dědické skupině
  - 3.2.2.1. Manžel jako dědic ve druhé skupině
  - 3.2.2.2. Partner jako dědic ve druhé skupině
  - 3.2.2.3. Rodiče jako dědici ve druhé skupině
  - 3.2.2.4. Spolužijící osoby jako dědici ve druhé skupině
- 3.2.3. Dědění ve třetí dědické skupině
  - 3.2.3.1. Sourozenci jako dědici ve třetí skupině
  - 3.2.3.2. Spolužijící osoby jako dědici ve třetí skupině
- 3.2.4. Dědění ve čtvrté skupině
  - 3.2.4.1. Prarodiče jako dědici ve čtvrté skupině
  - 3.2.4.2. Děti prarodičů jako dědici ve čtvrté skupině

### **3.3. Souběh dědických titulů**

## **4. Dědická smlouva**

## **5. Úprava de lege ferenda a návrh nového občanského zákoníku**

### **5.1 Úvod**

### **5.2 Systematika dědického práva v návrhu nového občanského zákoníku**

### **5.3 Závěť v úpravě návrhu nového občanského zákoníku**

- 5.3.1. Formy závěti
- 5.3.2. Závěť formou soukromé listiny
- 5.3.3. Závěť formou veřejné listiny
- 5.3.4. Svědci závěti
- 5.3.5. Náležitosti závěti
- 5.3.6. Úlevy při pořizování závěti
  - 5.3.6.1. Závěť s úlevami v případech nenadálých a mimořádných událostí
  - 5.3.6.2. Závěť s úlevami pořízená před starostou obce
  - 5.3.6.3. Závěť s úlevami pořízená před velitelem námořní lodi
  - 5.3.6.4. Závěť s úlevami pořízená před velitelem vojenské jednotky
  - 5.3.6.5. Náležitosti závětí úlevami
- 5.3.7. Vedlejší doložky v závěti
- 5.3.8. Zrušení, odvolání a pořizení nové závěti

### **5.4. Dědická smlouva**

### **5.5. Odkaz**

### **5.6. Dědění ze zákona v úpravě návrhu nového občanského zákoníku**

- 5.7. Nepominutelní dědicové**
- 5.8. Vydědění**
- 5.9. Závěr**

## **6. Závěr**

## **7. Česko - anglický slovník základních pojmů**

## **8. Shrnutí v anglickém jazyce**

## **9. Seznam použité literatury**

- 9.1. knihy, učebnice, komentovaná znění zákonů a práce studentů**
- 9.2. zákony, vyhlášky a jiné podzákonné před**
- 9.3. články a judikáty**

# 1. Úvod

## 1.1 Cíle práce

V mé rigorózní práci mám v úmyslu se zabývat oblastí dědického práva, především pak otázkou, jakým způsobem, či lépe řečeno, na základě jakého právního podkladu lze dědické právo nabýt. Toto téma jsem si vybral zejména s ohledem na to, že se již třetím rokem mimo jiné věnuji tomuto právnímu odvětví při praxi notářského koncipienta a dále pak s ohledem na to, že v rámci občanského práva se s touto jeho částí, ať už člověk chce či nikoliv, jednou setká. Bohužel stejně tak jako narození dítěte je s životem spjat i onen druhý pól, jímž je smrt a právě na právní otázky spojené se smrtí člověka by nám mělo dědické právo pomoci najít odpověď. Má práce se v rámci práva dědického vymezuje úžeji a specializuje se na právní institut dědických titulů.

V úvodu své práce bych se rád zabýval obecným pojmem dědického práva a dědických titulů, jejich vývojem v historii, zejména ve druhé polovině 19. století a ve století 20. Jaké dědické tituly byly obsaženy již v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 a které z těchto se nám zachovaly dodnes. Podívat se na úpravu tohoto odvětví práva za první republiky a následně se ohlédnout za některými poválečnými úpravami, které vyústili až ve vydání občanského zákoníku v roce 1964. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl mnohokrát novelizován a jeho nejzásadnější novely přišly po roce 1989, kdy naše společnost počala svou cestu k demokratické společnosti. V roce 1993 se též změnilo postavení notářského stavu a z jejich původního zaměstnaneckého vztahu vůči soudu resp. státnímu notářství se notáři dostali do pozice soukromého subjektu, který má v rámci dědické agendy postavení soudního komisaře. Tato změna vnesla do oblasti dědického práva, zejména pak v jeho procesní oblasti značné novinky.

Stěžejní část práce by se měla zabývat úpravou dědického práva platnou v současné době, kde bych rád pojednal o dědických titulech, jak je zná náš právní řád. Oproti souslednosti zákona bych před děděním ze zákona rád zařadil dědění ze závěti, a to z několika prostých důvodů, kterými je zejména faktická přednost dědění ze závěti před děděním ze zákona. Vždyť i v soudním řízení o vypořádání dědictví se soudní komisař nejdříve zabývá existencí závěti a teprve poté, co je prokázána její neexistence, neplatnost nebo závětí

povolaný dědic z jiného důvodu dědictví nenabude, či případně nedojde k vypořádání veškerého majetku do dědictví náležejícího za pomoci závěti, postupuje soudní komisař podle zákonné intestátní dědické posloupnosti, která se pak týká celého, případně části majetku, ohledně které nebyla závět pořízena. Tato chronologizace je též z důvodu toho, že naše společnost je společností demokratickou a tak by svobodná vůle člověka a jeho rozhodování v rámci zákony daných pravidel měla mít přednost před zákonem navrhovaným řešením. Teprve pokud člověk tohoto svého práva nevyužije nebo jej využít nechce, vstupuje do popředí dědění dle zákonem upraveného schématu, jímž je dědění podle čtyř zákonem daných dědických skupin. V rámci dědění ze závěti se budu zabývat v první řadě závětí jako takovou, tzn. předpoklady a způsoby jejího sepsání, jejími náležitostmi a formami, jejím odvoláním či zrušením a dále pak ochranou práv potomka a vyděděním potomka a v neposlední řadě osobami, které se na konkrétním aktu sepsání těchto listin mohou podílet a jaké proto musí splňovat předpoklady. V závěru této části bych rád uvedl něco málo k fungování centrální evidence závětí a centrální evidenci správců dědictví. V části věnované dědění ze zákona se budu věnovat čtyřem zákonným dědickým skupinám a jejich změnám v souvislosti s přijetím zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství.

V závěrečné části bych se rád zabýval některými otázkami úprav dědického práva do budoucna s ohledem na to, že již několik let pracují speciální komise na vypracování nového znění občanského zákoníku, který by měl již stavět na zcela demokratických principech a vnést jistou ucelenost do dnes velmi nesourodého celku, kterým bezpochyby po mnohých novelách náš platný občanský zákoník je. Jakým způsobem se to daří či nedaří, nemohu posuzovat, ale v závěru mé rigorózní práce bych rád uvedl některé instituty dědického práva *de lege ferenda* a zejména pak způsob jejich úpravy v navrhovaném novém kodexu občanského práva. Současně bych se pokusil vyzdvihnout některé dosud nevyjasněné otázky úpravy institutů dědického práva v něm navrhované.

Věřím, že se mi podaří splnit shora uvedené cíle a že tato práce bude uceleným dílem, podávajícím srozumitelným způsobem odpovědi na otázky týkající se dědického práva a zejména pak institutu dědických titulů.



## 1.2. Pojem dědického práva, dědické tituly

Smrt člověka je významnou právní událostí, se kterou právo spojuje rozsáhlé právní důsledky. Zemřelý člověk ztrácí svoji právní subjektivitu, která mu byla dána jeho narozením a dle práva končí právě okamžikem jeho smrti. S osobou zemřelého jsou tak spojena v první řadě určitá práva a povinnosti, která sdílí jeho lidský osud. Druhou skupinou práv jsou práva, která jsou nezávislá na osobě zemřelého a nesdílí tak osud svého nositele. Takovými jsou zejména práva majetkové povahy. Zemřelý svou smrtí nepřichází o práva k majetku, který vlastnil za svého života. Pokud tedy zůstavitel zanechá po své smrti nějaký majetek (dědictví) je v zájmu společnosti a právní jistoty určit, komu by měl takový majetek připadnout. Tuto otázku řeší materie dědického práva, která je obsažena v Občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů, v části sedmé, v ustanoveních § 460 až § 487 o.z., tj. celkem 41 ustanovení.

Dědické právo je označováno jako soubor právních norem zabývajících se otázkou právního nástupnictví po zemřelém člověku.

Smrt fyzické osoby je podle zákona pouze jedním z předpokladů dědění. Vedle smrti fyzické osoby musí být splněny další předpoklady, kterými jsou existence dědictví, způsobilý dědic a z pohledu této diplomové práce pak zejména právní důvod dědění. Právním důvodem dědění je důvod svědčící určité osobě a v dědickém právu je označován jako dědický titul. K tomu, aby se tedy někdo mohl stát dědicem, je nezbytné, aby byl povolán k dědictví některým ze způsobů, které zákon jako důvod dědění uvádí. Podle ustanovení § 461 odst. 1 o.z. se dědí a dědickým titulem tedy je dědění ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů. Jiný důvod dědění naše současná právní úprava neumožňuje.

Do 31.12.1950 bylo umožněno nabýt dědictví dále ještě na základě dědické smlouvy. O všech shora citovaných právních důvodech dědění bude dále pojednáno v následujících kapitolách této rigorózní práce. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. zařadil chronologicky úpravu dědění ze zákona před dědění ze závěti. Dědění ze zákona mělo ale vůči dědění závětnímu povahu pouze subsidiární. Platná právní úprava připouští tzv. kumulaci dědických titulů. Tu rozlišujeme za první) na kumulaci z hlediska předmětu dědění, tj. dané

pozůstalosti, kdy k dědění budou povoláni jak dědicové ze závěti, tak i ze zákona (jedinou pozůstalost budou dědit z různých titulů různí dědicové) nebo za druhé) na kumulaci z hlediska určitého dědice, kterému mohou svědčit dva různé dědické tituly při dědění jedné pozůstalosti.

### 1.3. Prameny dědického práva

Mezi prameny dědického práva lze zařadit celou řadu hmotněprávních i procesních předpisů různé právní síly. Základním předpisem je zajiště ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky. Z Listiny základních práv a svobod je pro dědické právo významný zejména článek 11 odst. 1, který uvádí, že „dědění se zaručuje“<sup>1</sup>. Z hlediska hmotného práva je nejvýznamnějším právním předpisem dědického práva již shora citovaný Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., a to konkrétně jeho část sedmá, kde jsou upraveny základní podmínky nabývání dědictví, intestátní i testamentární dědická posloupnost a mnoho dalších ustanovení týkajících se dědického práva. Občanský zákoník doznal ode dne nabytí účinnosti mnoho změn prostřednictvím četných novelizací. V poslední době patřili mezi nejvýznamnější novelizace dotýkající se dědického práva zejména novela provedená zákonem č. 554/2004 Sb., s účinností od 1.1.2005 Sb., která začlenila do sedmé části občanského zákoníku nově ustanovení § 480a, 480b, 480d a 480e o správcích dědictví. Tato novela přispěla zejména k rozšíření vůle zůstavitele ovlivnit osud jím zanechaného majetku poté, co se stane předmětem dědění.

Zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství došlo též ke změně hmotněprávní úpravy dědického práva. Rozšířil se jím okruh dědiců v zákonné dědické posloupnosti o registrovaného partnera, kterým je osoba, která uzavřela partnerství, když registrované partnerství definuje zákon jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, vzniklé způsobem stanoveným zákonem.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR pod č. 2/1993 Sb.

<sup>2</sup> Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství

Z hlediska procesního práva se dědického řízení týká především zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, který v části třetí, hlavě páté upravuje nesporná řízení, kde ustanovení § 175a až § 175z věnuje řízení o dědictví a ustanovení § 175za až § 175zd věnuje činnosti notářů v řízení o dědictví. Mezi další předpisy nutno zařadit zákon č.358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, který upravuje například dědění obchodních podílů, zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí, zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí ve znění zákona č. 342/2005 Sb. a zákona č. 245/2006 Sb., zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví ve znění vyhl. č. 403/2005 Sb. a vyhl. č. 399/2006 a mnoho dalších zákonů i podzákoných předpisů týkajících se specifické problematiky, se kterou je možno se v dědickém právu setkat.

„Dědické právo je povoláno k tomu, aby zajišťovalo změnu subjektu práv a povinností po zemřelé fyzické osobě a této osobě ještě za jejího života umožňuje, aby osobním zásahem do uspořádání intestátní dědické posloupnosti sama určila, na které osoby má v případě její smrti majetek přejít, při respektování kogentních ustanovení zákona týkajících se neopomenutelných dědiců.“<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Občanské právo hmotné, Svazek III., kolektiv autorů, Aspi, Praha, 2002, str.288

## 2. Pohled do minulosti

Tato kapitola bude pojednávat o minulosti dědického práva, jeho vývoji od přijetí Obecného zákoníku občanského, který nabyl účinnosti na území Rakouska Uherska k 1.1.1812 a který zásadním způsobem ovlivnil úpravu občanského práva nejen na území dnešní České republiky, ale byl dlouho vzorem při přípravě mnoha občanských zákoníků po celém světě. Tento zákoník u nás platil až do 31.12.1950. V rámci své diplomové práce se budu zabývat jeho zněním, tak jak bylo v platnosti od 1.1.1925.

V druhé části této kapitoly pojednám o úpravě dědického práva v Československu od 1.1.1951 do 31.3.1964, která byla upravena občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb.

Třetí a následující části budou věnovány občanskému zákoníku č. 40/1964 Sb., v jeho zněních od 1.4.1964. do 31.3.1983, od 1.4.1983 do 31.12.1991, od 1.1. 1992 do 31.12.1992 a od 1.1.1993 až po současnost.

### 2.1 Obecný zákoník občanský

Od 1.1. 1812 na našem území, a to po téměř sto čtyřicet let až do 31.12.1950, platil Obecný zákoník občanský. Občanský zákoník upravoval již tehdy, podobně jako je tomu i dnes, řadu institutů dědického práva, jakými byly například přesné požadavky na osoby svědků, způsobilost činit poslední pořízení, ale zároveň byl v mnohých ustanoveních daleko podrobnější a upravoval mnoho institutů dědického práva, kterým v současné právní úpravě není zdaleka věnována taková pozornost. Některé z těchto institutů jsou již obnoveny v připravovaném novém znění občanského zákoníku.

Podle jeho úpravy dědického práva se dědictví nenabývalo smrtí zůstavitele, jako je tomu dnes, ale po smrti zůstavitele se souhrn práv a závazků zemřelého, s výjimkou práv a závazků vázaných k osobě zůstavitele, stala tzv. ležící pozůstalostí.<sup>4</sup> „Jednalo se o samostatný majetkový soubor sui generis, právně nedělitelný celek v tom smyslu, že zahrnoval veškerý majetek (tedy majetek dědicům známý, o který se jedná jakož i majetek, který se objeví v budoucnu), který sám odpovídal za dluhy a odkazy. Pozůstalost zastupoval

---

<sup>4</sup> § 531 Obecného zákoníku občanského č. 946/1811

dědic, jakmile mu soud svěřil správu pozůstalosti, popřípadě opatrovník.“<sup>5</sup> Delátovi, což byla osoba, která byla povolána k dědictví z některých tehdy platných dědických titulů, vzniklo právo se takové ležící pozůstalosti ujmout. Soud vyzýval osoby, o kterých se domníval, že by mohli být dědici, aby podali dědickou přihlášku. Právo ujmout se ležící pozůstalosti měla osoba (delát), které svědčilo dědické právo na základě některého z tehdy platných právních důvodů (dědického titulu). Komentář k obecnému zákoníku občanskému k tomu uvádí následující: „Ke vzniku skutkové podstaty práva dědického nestačí, aby byla splněna jen tzv. generální skutková podstata (smrt osoby a pozůstalostní jmění), nýbrž vyžaduje se ještě splnění speciální skutkové podstaty. Jinými slovy: vedle způsobilého objektu, musí zde ještě býti způsobilý subjekt a určitý způsob nabytí.“<sup>6</sup>

„Dědické právo týká se pouze jmění osob fyzických. Osudy jmění právnické osoby po zániku její neřídí se pravidly práva dědického. Zahájení posloupnosti předpokládá tedy smrt fyzické osoby (§536 o.z.o.)“<sup>7</sup>

„Posloupnost dědická je posloupnost universální. Jsou-li tu její podmínky, vstoupí určitá osoba uno actu do veškerých práv a povinností zůstavitelových, pokud náležejí k pozůstalosti a do oněch, které byly utvořeny nařízením zůstavitelových na případ smrti nebo vznikly úmrtím jeho bez jeho spolupůsobení.“<sup>8</sup>

„Dědické právo jest právo majetkové, jest proto třeba, aby tu byl nějaký majetkový podklad pro toto právo; musí pozůstatí nějaké jmění, aby posloupnost byla zahájena. Jmění skládá se z aktiv a pasiv.“<sup>9</sup>

Obecný zákoník občanský rozlišoval podle právní síly tři dědické tituly. Nejsilnějším z nich byla dědická smlouva, následovala závěť (testament) a v poslední řadě bylo upraveno dědění ze zákona. „Jeli zřízena platná smlouva

---

<sup>5</sup> Bílek, P., Šešina, M. Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2001. xv, 3 s.

<sup>6</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 18

<sup>7</sup> Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905, str. 41

<sup>8</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 6

<sup>9</sup> Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905, str. 46

dědická, deferuje se pozůstalost vším způsobem osobě, která jest v ní ustanovena dědicem. Není-li zřízena platná smlouva dědická avšak je zřízen platný testament, deferuje se pozůstalost dědicům testamentárním. Je-li zřízena smlouva dědická, ale nedojde účinnosti, postoupí delace k dědicům testamentárním, jestliže byl zřízen testament. Není-li ani platné smlouvy dědické, ani platného testamentu, deferuje se pozůstalost dědicům zákonným. Jestliže smlouva dědická nebo testament anebo konečně obojí platně zřízeny byly, ale nestanou se účinnými, postoupí delace k dědicům zákonným.<sup>10</sup> Tyto dědické tituly mohly v jedné pozůstalosti existovat i vedle sebe. „Konkurence delačních důvodů nastává jestliže různé osoby budou povolány k témuž podílu buď z různých anebo ze stejných (nikoliv totožných) důvodů delačních.“<sup>11</sup> „Zákon, testament, smlouva dědická v této své funkci určiti dědice, nazývají se důvody delačními.“<sup>12</sup>

Platilo tedy, že zůstavitel nemusel pořídit o celé pozůstalosti, povolání k pozůstalosti pak byly dědicové zůstavitelem ustanovení (dle testamentu, smlouvy nebo dle obou těchto titulů) a dále dědicové zákonní. Zatímco testamentem mohl zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti dědickou smlouvou tak učinit nemohl, neboť zde platilo pravidlo o ponechání jedné čtvrtiny tzv. volné pozůstalosti.

Vedle těchto dědických titulů znal obecný zákoník občanský ještě tzv. odkaz, jímž zůstavitel osobě označené jako odkazovníku, odkazoval jednotlivou věc – odkaz. Osoba, které svědčil tento obligační nárok na vydání odkazu nebyla dědicem a mohla svůj nárok uplatnit vůči dědici žalobou na plnění.

K tomu, aby dědic mohl nabýt pozůstalost, ke které byl povolán některým z uvedených dědických titulů, muselo dojít ke splnění určitých předpokladů, kterými byly smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, existence způsobilého dědice, projednání dědictví u soudu a odevzdání pozůstalosti dědici do právní držby. Způsobilým dědicem je osoba, která byla naživu v době úmrtí (tehdejší právní úprava neupravovala dědickou způsobilost tzv. nascitura), svědčil jí

---

<sup>10</sup>Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 14

<sup>11</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 21

<sup>12</sup> Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905, str. 67

některý z dědických titulů, nebyly u ní dány důvody vylučující jejich delaci (nabytí dědického práva dědění). „Jestliže při někom, komu svědčí důvod delační, je skutečnost, která zakládá nezpůsobilost dědickou, v době delace, nedeferuje se jemu, nýbrž osobám jiným. O tom tedy, zda-li někomu se deferuje čili nic, rozhoduje způsobilost jeho v okamžiku delace (jenž není vždy totožný s okamžikem smrti zůstavitelovy, § 545 o.z.o.).<sup>13</sup> Tyto důvody tzv. nehodnosti nabytí dědictví byly vyjmenovány v § 540, 542, 543 a 121 o.z.o.<sup>14</sup> Dalšími podmínkami, které musely být splněny k tomu, aby byla osoba označena za způsobilého dědice a z tohoto titulu jí příslušela dědická práva, bylo nezřeknutí se dědického práva dědickou smlouvou se zůstavitelem a dále to, že tato osoba nebyla platně vyděděna. Zřeknutí se dědického práva bylo upraveno v § 551 obecného zákoníku občanského. Takové zřeknutí se uzavíralo ve smlouvě mezi osobou budoucího zůstavitele a osobou, které by jejím úmrtím dědické právo vzniklo. „Předmětem vzdání se jest povolání k dědictví, a to buď povolání k dědické posloupnosti vůbec nebo jen k určité posloupnosti (testamentární, zákonné nebo také z dědické smlouvy, a to buď k celé pozůstalosti nebo k určité kvotě (např. k povinnému dílu) nebo určité věci (k určitému odkazu) a sice zcela nebo k dobru určité osoby (v posléze řečeném případě v pochybnosti platí, že vzdání se jest podmíněno tím, že ona určitá osoba se stane dědicem).“<sup>15</sup>

Pro uzavření takové smlouvy byla předepsána forma notářského spisu nebo soudního protokolu. Následkem této smlouvy bylo to, že osoba, která ji uzavřela, se nestala dědicem zůstavitele. Zřeknutí se dědictví mělo právní následky i vůči potomkům (v době zřeknutí se již narozeným i nenarozeným) osoby, která se dědictví zřekla, nebylo-li smluveno něco jiného.

Zůstavitel mohl dle obecného zákoníku občanského vydědit své nepominutelné dědice, kterými byli oproti dnešní úpravě nejen děti (vnuci a pravnuci), ale i rodiče (dědové a báby) výslovně v listině o vydědění nebo též mlčky tak, že na ně v závěti nepamatoval.

---

<sup>13</sup>Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 8

<sup>14</sup>Obecný zákoník občanský č. 946/1811

<sup>15</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 69

### 2.1.1. Dědická smlouva

Dědická smlouva byla jedním z dědických titulů (delačních důvodů), které upravoval Obecný zákoník občanský (§ 602, § 1249 až § 1254) a byla titulem nejvyšší právní síly, měla tudíž přednost před děděním ze závěti i děděním ze zákona. Část ustanovení § 602 zní: „Smlouvy dědické o celé pozůstalosti nebo o poměrném jejím dílu mohou být platně sjednány jen mezi manžely.“<sup>16</sup> Manžely rozuměl tehdejší zákoník nejen manžele, ale také rozvedené manžele, případně snoubence s odkládací podmínkou, že se stanou manžely. Obsahem dědické smlouvy byl slib jednoho manžela druhému, kterým mu slibuje budoucí pozůstalost nebo její díl a druhý manžel takový slib přijímá. Tato smlouva byla omezena tak, že čtvrtina pozůstalosti, na které nesmělo váznout právo třetí osoby na povinný díl ani jiný dluh, zůstala vždy vyhrazena k volnému poslednímu pořízení. „Jedna čtvrtina pozůstalosti, na níž nesmí vězeti ani dluh ani díl povinný, vyhrazena je volnému pořízení mortis causa.“<sup>17</sup>. Proto, bylo-li dědickou smlouvou pořízeno o celé pozůstalosti, jest potud smlouva dědická neplatná, a to i jako testament (tudíž nelze snad hájiti, že co do onoho nepřipustného plus platí ona smlouva jako testament a že z tohoto titulu dostane ono plus pozůstalý manžel.“<sup>18</sup> „Manžel může druhému manželu zanechat i tuto zbývající část, ale může tak učinit jen zvláštním pořízením jednostranným. Neučinil-li tak, případně čtvrtina bez rozdílu, zda smlouvou dědickou bylo pořízeno o celé pozůstalosti či jen o třech čtvrtinách, dědicům zákonným.“<sup>19</sup> „Rozdíl mezi testamentem a smlouvou dědickou je ten, že tam nalézáme důvod delační utvořený aktem jednostranným, tu důvod delační smluvený.“<sup>20</sup> Ustanovení osoby za dědice z titulu dědické smlouvy nemělo žádný význam inter vivos, tudíž tento dědic neměl žádná práva nakládat s majetkem o němž bylo v dědické smlouvě pořízeno po čas zůstavitelova života.

---

<sup>16</sup> Obecný zákoník občanský č. 946/1811

<sup>17</sup>Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 50

<sup>18</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl V., §§ 1090 - 1341, Praha 1936, str. 566

<sup>19</sup>Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 50

<sup>20</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 51



Dědická smlouva mohla být zrušena zejména na základě vzájemné dohody smluvních stran a při rozvodu manželství.

Stejně tak jako listina o zřeknutí se dědického práva musela být i dědická smlouva sepsána ve formě notářského spisu.

### **2.1.2. Závěť**

„Podle našeho práva může každý jednostranným projevem svým jmenovati si dědice (universitního successora) neb i více takových. Projev takový se nazývá dědickou institucí a poslední pořízení obsahující dědickou instituci testamentem (závětí).“<sup>21</sup> Co se týká právní síly, mělo dědění ze závěti tehdy, stejně jako dnes, přednost před děděním ze zákona. Nejvýše byla však postavena dědická smlouva. „Dědická smlouva ani poslední pořízení nepůsobí na přítomné jmění. Kdežto však dědickou smlouvou vznikají závazky již za života smluvních stran (neodvolatelnost smlouvy, neúčinnost jinakého pořízení), nevznikají posledním pořízením, neboť toto jest jednostranným aktem a proto odvolatelné.“<sup>22</sup>

Závěť bylo možno poříditi několika způsoby, z nichž některé se uplatňují i v dnešní době, jiné byly z úpravy vypuštěny.

Rozlišení z hlediska formy byla dvě, a to forma posledního pořízení řádná a mimořádná, přičemž řádná forma mohla být dále soukromá nebo veřejná. Soukromé poslední pořízení lze dále rozlišovat na písemné (vlastnoručně sepsaná závěť, závěť sepsaná jinou osobou a před třemi svědky zůstavitelem podepsaná) a ústní.

Hlavní a nejpoužívanější bylo forma vlastnoručně psané závěti, tzv. závěti holografní. Podmínky pro její sepsání byly podobné těm současným. Závěť bylo třeba napsat celou vlastní rukou a též ji vlastnoručně podepsat svým jménem. „Zůstavitel musí poslední pořízení jménem svým podepsati, tj. jméno napsati na konci textu. Stačí, připojí-li se jméno rodové, po případě i jméno jinaké, jen když zůstavitel vůbec tímto jménem bývá nazýván a jím se

---

<sup>21</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 15

<sup>22</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 74

podepisuje.<sup>23</sup> Obecný zákoník občanský ovšem upravoval jiným způsobem otázky datování závěti. Druhá věta § 578 zní: „Připojení dne, roku a místa, kde byla poslední vůle zřízena, není sice nutno, ale je radno pro zamezení sporu.“<sup>24</sup> Úprava platného občanského zákoníku ukládá pod podmínkou neplatnosti závěti povinnost uvést v závěti den, měsíc a rok, kdy byla tato podepsána. Komentář k obecnému zákoníku občanskému upřesňuje způsob pořízení závěti vlastní rukou: „Pravíme vlastnoruční, proto vyhotovení strojem by nestačilo, ale stačí písmo rukou podporovanou, nohou a p. (proto i těsnopisem), ale vyloučeno jest písmo hebrejské a tzv. písmo slepecké. Lhostejna řeč (ovšem musí býti zůstaviteli srozumitelná), tedy možna i řeč mrtvá (latina), ale vyloučena řeč hebrejská. Lhostejna látka, na které a jakou se píše, proto lze psáti z části tužkou z části pérem a lhostejna i vnější forma listiny, proto lze psáti v dopise, na korespondenčním lístku, na navštívence.“<sup>25</sup>

Druhou formou byla závěť napsaná jinou osobou, která byla podepsaná pořizovatelem závěti (tzv. budoucím zůstavitelem) a třemi svědky. Jednalo se o formu závěti alografní, obdobnou té, kterou známe dnes. Zatímco dnes k pořízení takové závěti postačí současná přítomnost dvou svědků, před kterými pořizovatel výslovně projeví, že listina obsahuje jeho poslední vůli a tito svědci se na závěť podepíší, tehdejší úprava požadovala přítomnost svědků tří, přičemž otázku jejich současné přítomnosti při prohlášení o tom, že listina (spis) obsahuje jeho poslední vůli, upravovala odlišně. K platnosti závěti musel učinit takové prohlášení před alespoň dvěma současně přítomnými svědky. Prohlášení před třetím svědkem mohl učinit v jiný okamžik. Pořizovatel nemusel stejně jako dnes svědkům sdělit obsah závěti. Postačilo, když prohlásil, že listina (spis) jeho poslední vůli obsahuje. „Zákon nepředepisuje náležitosti, jaké musí míti písař posledního pořízení a připomíná jen, že písařem posledního pořízení může býti také některý ze svědku.“<sup>26</sup> Podpisy svědků na posledním pořízení musely být připojeny na téže listině a to ještě za života zůstavitele.

---

<sup>23</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 22

<sup>24</sup> § 578 Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

<sup>25</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 112

<sup>26</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 23

Stejně jako dnes byla ze čtení vyloučena osoba pisatele. Poslední pořízení musel číst jeden ze svědků, nikoliv osoba jiná. Obecný zákoník občanský pak ještě podrobněji upravoval způsob sepsání závěti pro osoby, které nemohly psát, případně neuměly číst.

Ústní závěť byla třetí formou. Budoucí zůstavitel ústně prohlásil před třemi, tentokrát již současně přítomnými, svědky svoji poslední vůli. Tito svědci museli být s to potvrdit, že se nepříhodil v osobě zůstavitele podvod nebo omyl.<sup>27</sup> Toto ustanovení bychom mohli chápat podobně jako dnes, že pořízení závěti bylo učiněno svobodně, dobrovolně a bez ovlivňování či stavu nouze. Svědkům zákoník doporučoval písemné zaznamenání projevu vůle pro jeho budoucí snazší reprodukci. Taková ústní závěť musela být na žádost kohokoliv, jenž má na tom zájem, shodnou přísěžnou výpovědí všech tří (za jistých okolností pouze dvou svědků) potvrzena, tj. podáno svědectví o jejím pořízení a obsahu nebo dáno do písemné podoby a všemi třemi svědky podepsáno. Takové písemné vyhotovení bude uznáváno za platné, pokud bude souhlasně a přísěžně svědky potvrzeno. Dle tehdejší judikatury mohlo být písemné poslední pořízení, jemuž se nedostává formální náležitosti, zachováno v platnosti jako ústní.

Zůstavitel mohl pořídit svou závěť též ústně nebo písemně před soudem. Písemné vyjádření musí být alespoň podepsáno a osobně předloženo soudu. V případě písemné podoby nemusela být tato sepsána přímo zůstavitelem, ale stačilo, když jí byla vlastnoručně podepsána. Ústní pořízení se zaznamenalo do protokolu, který se stejně tak jako písemné vyjádření zapečetilo a uschovalo u soudu, o čemž se vydala stvrzenka.

Závěť bylo též možno pořídit formou notářského zápisu (spisu) a posledním způsobem bylo pořízení společné závěti manželů, ve které mohli dědici ustanovit sebe obapolně nebo též jiné osoby<sup>28</sup>.

Pokud závětí zůstavitel pořídil o celém svém majetku a některý z dědiců ustanovený v této závěti svůj podíl nenabyl a zároveň nedošlo k ustanovení substituta (náhradníka ustanoveného v závěti pro případ, že by původní dědic nedědil) ani nedošlo k tzv. transmisi (původně ustanovený dědic, který zůstavitele přežil, tzv. delát -transmitent, zemřel poté, dříve než se ujal dědictví,

---

<sup>27</sup> § 585 Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

<sup>28</sup> § 1248 Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

přecházelo jeho dědické právo na jeho dědice, tzv. transmisara) uplatnila se ustanovení § 560 až 563 o.z.o. o tzv. přirůstání (akrescenci) dědického podílu dědice, který svůj dědický podíl nezdědil, k podílům ostatních dědiců, a to podle vzájemného poměru jejich původních dědických podílů.

U všech forem závěti musely být splněny obecné podmínky kladené na osobu zůstavitele a jeho projev vůle. Bylo vyžadováno, aby za projevem zůstavitelovým obsahujícím instituci dědickou stála vůle zůstavitelova dědice povolati, aby tato vůle zůstavitele nebyla právně vadná, byla určitá pokud se týká jmenování dědice a určení jeho podílu, srozumitelná a úplná. Zůstavitelova vůle musela být projevována určitě, nikoli pouhým přisvědčením k návrhu, jenž mu byl učiněn, musí být projevována ve stavu úplné přičetnosti, s rozvahou a vážně, bez donucení, bez podvodu a bez podstatného omylu. Příčinou nezpůsobilosti činiti poslední pořízení byl i nedostatek rozumu, („Dokáže-li se, že prohlášení stalo se ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti nebo opilosti, jest neplatné.“<sup>29</sup>) prohlášení za marnotratníka („Soudně prohlášený marnotratník může poslední vůli pořizovat jen polovinu svého majetku, druhá polovina připadne zákonným dědicům“<sup>30</sup>), nedostatek věku, či podstatný omyl.

Závěť mohla pořádit osoba, která nebyl zákonem prohlášena za nezpůsobilou. Nezpůsobilými osobami byly osoby které nedovršili 14. roku (Do 14. roku věku nemohli tyto osoby pořizovat závěť ani za spolupůsobení zákonného zástupce. Nezletilci, kteří nedokonalí 18. roku věku mohli pořádit závěť pouze ústně před soudem, popřípadě před notářem.), osoby šílené a blbé (tj. osoby, které rozumu zcela jsou zbaveny, neb aspoň nejsou způsobilé, aby dohlédly následky svých jednání), osoby odsouzené k trestu smrti okamžikem prohlášení právoplatného rozsudku a dále řeholníci, kteří vykonali slavný slib chudoby.

Obecný zákoník občanský znal již obdobně jako dnes navrhovaná úprava občanského práva úlevy při posledních pořízeních. Za splnění určitých okolností tak mohla být například svědkem již osoba, která dokonala čtrnáctý rok.<sup>31</sup> Formální náležitosti posledních pořízeních byly sníženy při posledních

---

<sup>29</sup> § 566 Obecného zákoníku občanského č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

<sup>30</sup> § 568 Obecného zákoníku občanského č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

<sup>31</sup> § 597 Obecného zákoníku občanského č. 946/1811 ve znění platném k 1.1.1925

pořízeních, která byla zřízena za plavby lodí, která byla zřízena na místech, kde panuje mor nebo jinaká epidemie a při posledních pořízeních vojenských.

Poslední pořízení mohlo být zrušeno jeho výslovným odvoláním, odvoláním mlčky učiněným a zřízením nového platného posledního pořízení. „Testament starší, byl-li zřízen testament nový, pozbývá platnosti v celém rozsahu, nikoli snad jen potud, pokud s testamentem novým se nesnáší, jestliže zůstavitel v testamentu novém zřetelně nedal na jevo, že testament starší zcela nebo z části má zůstat v platnosti a že tudíž, nebude-li v novém testamentu pořízeno o celém jmění, má to, o čem nebude pořízeno, připadnouti dědicům zákonným.“<sup>32</sup>

### **2.1.3. Další instituty dědického práva**

#### **2.1.3.1 Darování na případ smrti**

Dalším z institutů dědického práva, který nebyl dědickým titulem, ale umožnil upravit své majetkové poměry po smrti, bylo darování na případ smrti. Darování na případ smrti definoval obecný občanský zákoník v § 956 jako: „Darování, k jehož splnění má dojíti teprve po smrti dárce, platí jako odkaz, šetřilo-li se předepsaných formálností.“ Takové darování platilo za smlouvu, tzn. bylo platné mezi stranami pouze, pokud obdarovaný takový dar přijal a dárce se výslovně zřekl oprávnění je odvolati a byla o tom doručena obdarovanému písemná listina. Darování na případ smrti nebylo řešeno v dědictví a jeho splnění nebylo soudem nijak zajištěno.

#### **2.1.3.2. Odkaz**

Ustanovení týkající se odkazu jsou upravena v § 647 a násl. obecného občanského zákoníku. „Odkazem nazýváme přímé poskytnutí prospěchu majetkového posledním pořízením (na případ smrti), pokud nejde o povolání k posloupnosti universální. Zhusta nařízení odkazové bude povoláním k sukcesi singulární, ale ne po zůstaviteli, nýbrž po dědici, nebo způsobí aspoň obohacení, ale není to nikterak nutno.“<sup>33</sup> K jeho platnosti bylo nutné, aby byl zůstaven platným posledním pořízením, tzn. závětí nebo dovětkem od

---

<sup>32</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 35

<sup>33</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“, Praha 1930, str. 102

způsobilého zůstavitele, osobě, která je způsobilá dědit (odkazovníkovi). Takové osobě zůstavitel formou odkazu mohl odkázat určitý majetek, aniž jej ustanovil dědicem celé pozůstalosti nebo podílu na celé pozůstalosti. Předmětem odkazu mohlo být vše, co bylo způsobilé být předmětem právního obchodu. Byla to tedy např. pozůstalost napadlá zůstaviteli po jiné osobě, podnik, pohledávka, peníze, věno, výbava, služebnost, movitá věc individuálně nebo druhově určena. Odkaz mohl tvořit i největší část pozůstalosti. Osobou, která byla obtížena odkazem, tzn. povinností splnit odkaz – uspokojit právo odkazovníka na odkaz, byli zpravidla všichni dědicové, kterým zůstavitel z pozůstalosti něco zanechával, pokud však nebyla uložena zůstavitelem pouze některému z nich. Pokud zůstavitel odkazoval odkazovníku věc, která již v době jeho smrti neexistovala, odkaz pozbýval účinku. Odkázal-li však zůstavitel věc druhově určenou nebo např. i peněžitou částku, pak je musel dědic odkazovníku opatřit. Pokud peníze v pozůstalosti nebyly, nezbavovalo to dědice povinnosti k jejich výplatě odkazovníkovi. Právo na odkaz nabyl odkazovník dnem úmrtí zůstavitele a jeho splatnost se lišila. Ve většině případů nastala splatnost po roce od úmrtí, malé odměny a zbožné odkazy byly splatné ihned.

Komentář k obecnému zákoníku občanskému vysvětluje rozdíl mezi dědictvím a odkazem následovně: „Byl-li někomu zůstaven nikoli podíl, nýbrž jen určitá věc, jedna nebo několik věcí určitého druhu, peníze nebo nějaké práva, je to odkaz, byť i to podle hodnoty bylo největší částí pozůstalosti, a ten komu to bylo zůstaveno není dědicem, nýbrž odkazovníkem.“<sup>34</sup>

### 2.1.3.3 Náhradnictví

Zůstavitel mohl pro případ, že by dědictví nenabyl jím ustanovený dědic, ustanovit náhradníka (substituta) a případně ještě další náhradníky. Takové obecné náhradnictví (substituce) bylo upraveno v § 604 o.z.o. Substituce vylučovala transmissi, akrescenci i dědění ze zákona.

Svěřenské náhradnictví bylo zvláštním druhem náhradnictví obecného, v němž zůstavitel uložil svému dědici (tzv. fiduciáři), aby dědictví, které po něm přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému

---

<sup>34</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 22

ustanovenému dědici (fideikomisaři). Takové náhradnictví mohlo být vázáno na dosažení určitých skutečností (např. věk). Fiduciář mohl s předmětným majetkem omezeně disponovat, a to do doby, než došlo ke skutečnosti, která vyvolala předání věci fideikomisaři. Toto omezení bylo u nemovitostí zapsáno ve veřejných knihách.

### **2.1.5. Dědění ze zákona**

Dědění ze zákona se v důsledku přednosti dědění ze závěti uplatňovalo pouze v případech, kdy zůstavitel nezanechal platnou dědickou smlouvu ani poslední vůli, závěť pozbyla platnosti, zůstavitel nepořídil platně poslední vůli o celé pozůstalosti, dědic ze závěti nechtěl nebo nemohl přijmout pozůstalost, která mu byla napadnuta závětí a v poslední řadě pokud zůstavitel omezil dědické právo závětního dědice rozvazovací podmínkou, která se splnila, nebo lhůtou, která skončila.

Obecný občanský zákoník znal stejně jako dnes platná úprava čtyři dědické třídy (dnes skupiny) a upravoval je v § 732 až 750 a uplatňoval pro zákonnou dědickou posloupnost určitá pravidla, která se povětšinou zachovala až dodnes. Jedná se o způsob určení osoby dědice a dědického podílu, který se následně promítnul do řazení dědických skupin. „Každá osoba z bližší parentely vylučuje osoby z parentel vzdálenějších (princip pořadu parentelního). V každé parentele vzdálenější příbuzní zůstavitele nastupují jen potud, pokud před zůstavitelem zemřeli bližší příbuzní, kteří byli předky oněch (princip representace). Descendenti prvního stupně, jsou-li všichni na živu, dědí rovným dílem. Zemřel-li descendent před zůstavitelem, zanechav své descendenty, obdrží tito podíl, který by byl připadl jejich předku. Zemřel-li descendent před zůstavitelem, nezanechav svých descendentů, nepočítá se při výpočtu podílů.“<sup>35</sup>

V první dědické třídě byli povoláni k dědění zůstavitelovy děti a jejich potomci. Druhou třídu představovali rodiče zůstavitele, jeho sourozenci a jejich potomci. Dědové a báby zůstavitele společně se sourozenci zůstavitelových

---

<sup>35</sup> Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905, str. 92

rodičů a jejich potomci patřili do třetí dědické třídy. Ve čtvrté dědické třídě dědili první pradědové a prabáby.

Postavení manžela upravené zejména v § 757 bylo oproti dnešní úpravě značně odlišné a dle mého soudu i částečně znevýhodněné. Každý manžel, nebyl-li z vlastní viny rozveden, měl zákonný nárok na pozůstalost zemřelého manžela. Manžel nebyl na rozdíl od dnešní úpravy zařazen do žádné z dědických tříd, ale jeho pozice a dědický podíl byla dána v závislosti na tom, s dědici jaké dědické třídy dědil. „Manželu přísluší nárok konkurentně se všemi příbuznými, není-li tu žádného příbuzného, obdrží manžel celou pozůstalost. Konkuruje-li, sluší rozeznávat, zda s descendenty zemřelého neb s jinými příbuznými.“<sup>36</sup> Vedle dědiců první třídy dědil manžel stejný podíl na dědictví jako každé dítě, vždy ale nejvýše jednu čtvrtinu pozůstalosti. Do počtu se zahrnovali vždy pouze děti prvního stupně, vnuci, pravnuci dítěte počítali se vždy za jednu osobu. Co se týká dědění manžela s jinými příbuznými, dostala se manželovi vždy nejvýše jedna čtvrtina pozůstalosti bez ohledu na počet a příbuzenský vztah ostatních příbuzných se zůstavitelem, což se později změnilo ve prospěch manžela, kterému náležela až na některé výjimky polovina pozůstalosti. Manžel zůstavitele dědil celou pozůstalost v případě, že nebylo dědiců první ani druhé dědické třídy a zároveň nebyli nebo odmítli dědit dědové a báby.

Pokud by tedy došlo k dnes nejobvyklejší situaci, že dědí pozůstalý manžel s jedním až dvěma potomky zůstavitele, kde všem těmto dědicům náleží z pozůstalosti stejný dědický podíl, tedy jedna polovina v případě jednoho potomka a jedna třetina v případě dvou dětí zůstavitele, náležel by podle tehdejší úpravy pozůstalému manželovi v obou těchto případech pouze podíl o velikosti jedné čtvrtiny. Na druhou stranu tato úprava manžela dokázala i zvýhodnit, a to v případě, že zůstavitel zanechal vedle manžela ještě více než tři děti. Manžel dědil totiž bez ohledu na počet potomků zůstavitele vždy jednu čtvrtinu z celé pozůstalosti a o zbývající tři čtvrtiny se pak podělili právě potomci zůstavitele rovným dílem. Manželu náležely vedle uvedených podílů z dědictví též movité věci patřící k manželské domácnosti, které jsou nutné pro jeho

---

<sup>36</sup> Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905, str. 134



vlastní potřebu. Obecný zákoník občanský rozlišoval vedle zákonných dědických tříd ještě zvláštní dědické posloupnosti, kterými byly zákonná posloupnost po katolických duchovních a posloupnost do selských statků.

Ustanovení o odúmrti platila obdobně jako je známe dnes, a to v případě, že zůstavitel nezanechal žádné dědice ze zákona, závětí, dědickou smlouvou, ale ani žádné legatáře (odkazovníky). V případě, že zůstavitel zanechal pouze odkazovníky, náleželo jim celé dědictví a to podle poměru jejich odkazů.

### **2.1.6. Nepominutelní dědici**

§ 762 a násl. upravovaly postavení nepominutelných dědiců. Podle nich byli nepominutelnými dědici nejen děti a jejich děti, ale též rodiče, případně dědové a báby. Povinný díl dětí byl dán ve výši poloviny jejich dědického podílu, který by jim náležel bez ohledu na jejich zletilost či nezletilost. Ascendentům zůstavitele náležel povinný díl ve výši jedné třetiny jejich zákonem přiznaného jmění. Pokud se kdokoliv z nepominutelných dědiců dědictví zřekl, byl platně vyděděn nebo byl podle občanského zákoníku z dědění vyloučen, hledí se na něho jako by nebyl. Důležité je ještě zmínit, že právo na povinný díl nebylo právem dědickým, nýbrž právem obligačním a patřilo mezi pozůstalostní dluhy, neboť nepominutelní dědici v podstatě nebyli dědici zůstavitele. „Právo na povinný díl není právem dědickým, nýbrž obligačním a trvá již za života zůstavitelova, neboť zůstavitel má povinnost je respektovati.“<sup>37</sup>

Povinný díl byli povinni hradit dědicové podle poměru jimi nabytého čistého dědického podílu stejně tak jako odkazovníci podle poměru hodnot odkazů. Povinný podíl se vypočítával podle počtu osob, které by jinak zákon povolával k dědění, nikoli podle počtu osob, které podaly dědické přihlášky. „Základem vypočtení je stav jmění pozůstalostního v době smrti zůstavitelovy. Stav ten dlužno zjistiti řádným odhadem.“<sup>38</sup>

---

<sup>37</sup> Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936, str. 429

<sup>38</sup> Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930, str. 124

### **2.1.7. Vydědění**

Vyděděn mohl být nepominutelný dědic pouze na základě zákonem stanoveného důvodu. Těmito důvody bylo zanechání zůstavitele bez pomoci v nouzi, odsouzení za zločin k žaláři doživotnímu nebo dvacetiletému, trvalé vedení života, který se přičí veřejné mravnosti. Tyto důvody vydědění uvádí obecný občanský zákoník v § 768. Vedle nich však může být nepominutelnému dědici odňat nárok na povinný díl také, pokud se proti zůstaviteli dopustil zločinu a z okolností nevychází najevo, že mu jej zůstavitel odpustil a dále pokud se dopustil nehodného jednání, jmenovaného v § 542 proti zůstavitelově poslednímu pořízení. Dalším rozdílem oproti dnešní úpravě je ten, že důvod/důvody vydědění, nemusel zůstavitel konkrétně uvádět a existenci důvodu, pro který zůstavitel vydědil nepominutelného dědice, musel ve sporu o dědické právo dokazovat ten, vůči němuž nepominutelný dědic podal žalobu na zaplacení povinného dílu. V dnešní právní úpravě leží takové břemeno důkazní na potomku, který byl zůstavitelem vyděděn a právě on musí v soudním sporu prokázat, že jeden nebo více ze čtyř dnes platných důvodů vydědění, který musí být v listině o vydědění výslovně stanoven, nenastal. Pokud takové břemeno potomek neunes, není povolán k dědění. Dále bylo v tehdejší úpravě možno vydědit nepominutelného dědice jen částečně, což dnešní právní úprava též nepřipouští.

Jelikož nepominutelnými dědici byli též rodiče, mohl proto zůstavitel vydědit i je, a to ze stejných důvodů jako své potomky a dále zvláště tehdy, jestli zanedbali zcela dítě ve výchově.

## **2.2 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.**

Tento občanský zákoník byl platný od 1.1.1951 do 31.3.1964 a namísto 293 paragrafů věnovaných dědické problematice v obecném občanském zákoníku, jich ponechal pouhých 52. To přineslo řadu zjednodušení, ale zejména zrušení či podstatné omezení mnoha do té doby známých institutů dědického práva. Obecně tento zákoník podstatným způsobem omezil pořizovatelovu volnost ve prospěch rigidní zákonné úpravy.

Občanský zákoník z roku 1950 především zcela změnil okamžik nabývání dědictví. Dědictví se podle něj nabývalo okamžikem smrti zůstavitele,

nikoliv, jak bylo do té doby známo, až okamžikem ujmoutí se tohoto majetku dědicem.

Požizovací volnost byla mimo jiné omezena především zrušením jednoho z dědických titulů, kterým byla dědická smlouva mezi manžely, které mohlo podle tehdejšího výkladu podněcovat jistou vzájemnou majetkovou či jinou vázanost mezi manžely a nemožnost uplatňovat toto své jedinečné práva k uspořádání majetkových poměrů po smrti zcela svobodně a volně.

Manželům byla rovněž ze stejného důvodu odepřena možnost pořídit společnou závěť. Rozhodnutím nejvyššího soudu<sup>39</sup> bylo stanoveno, že pokud zůstavitel zemřel za účinnosti zákona 141/1950 Sb., nelze při projednání dědictví přihlížet k jeho pořízení učiněnému ve společné závěti, i když k jejímu zřízení došlo za účinnosti dřívějších předpisů. Dále občanský zákoník zrušil institut svěřenského náhradnictví.

Stejně tak byl zrušen i institut darování pro případ smrti a akrescence dědických podílů, které zvýhodňovalo zákonnou úpravu. § 550 zák. č. 141/1950 Sb. omezil zůstavitele v jeho možnosti uplatňovat vůči dědici podmínky, které musí splnit nebo k jejichž splnění musí dojít před tím, než by se mohl stát jeho dědicem. V tom byla znevýhodněna pořizovací volnost zůstavitele, ale na druhou stranu bylo paradoxně zvýhodněno postavení dědice, protože ten již nemohl být omezován různými podmínkami, a to pod sankcí neplatnosti.

Naopak institut odkazu byl zanechán, ale předmětem odkazu mohly být pouze peněžitá částka nebo věci movité. Odkazovník však neodpovídal za dluhy zůstavitele pouze v případě, že hodnota odkazu byla nepatrná a zároveň souhrn odkazů nečinil více než čtvrtinu čisté hodnoty dědictví.

### **2.2.1. Dědění ze zákona**

Podle tohoto občanského zákoníku byli dědici rozděleni nikoliv do tříd, nýbrž do skupin. Tyto skupiny byly dvě. Do první skupiny patřil pozůstalý manžel a zůstaviteli děti, do jejichž vztahů podle práva reprezentace (vstup vzdálenějších potomků na uvolněné místo jejich předka, bližšího potomka v poměru k zůstaviteli) mohli nastupovat i vzdálenější potomci. Podíl manžela byl vždy závislý na počtu zůstavitelových dětí a tudíž nebyl předem určen. Manžel v první skupině nemohl dědit, pokud zároveň s ním nedědil někdo ze

---

<sup>39</sup> rozhodnutí č. 141/1954 bývalého nejvyššího soudu z 27.8.1954, Cz 329/54

zůstavitelových potomků stejně tak, jak je tomu v úpravě dnešní první dědické skupiny.

Druhou skupinu představoval pozůstalý manžel a rodiče zůstavitele. Kromě jmenovaných patřila do druhé skupiny bez jakékoliv předchozí návaznosti spolužijící osoba, tak jak ji známe z úpravy platné dnes. Nejméně jedna polovina děděného majetku náležela pozůstalému manželovi, který byl oprávněn v této skupině dědit i samostatně, bez ohledu na existenci ostatních osob patřících do této skupiny a v takovém případě pak nabýval celé dědictví. V případě, že v této skupině dědil manžel a některá z osob do druhé skupiny náležející, pak pozůstalému manželovi náležela polovina majetku z dědictví a těmto osobám polovina druhá, a to rovným dílem. Pokud nedědil otec či matka zůstavitele, vstupovali na základě principu reprezentace do takto uvolněného místa jejich děti, tzn. sourozenci zůstavitele. Jestliže některá z uvedených osob nemohla dědictví nabýt, neuvolnil se její podíl ve prospěch jejích potomků, ale pro prarodiče (děda, bábu) toho ze zůstavitelových rodičů, který nemohl dědictví nabýt. Potomci zůstavitelových prarodičů na rozdíl od dnešní úpravy dědění ve čtvrté dědické skupině do okruhu zákonných dědiců nepatřili. Rovněž tak děti zůstavitelova sourozence, tedy synovci a neteře mohli dědit pouze z titulu soužití ve společné domácnosti.

Z tehdejší judikatury stojí za zmínku rozhodnutí<sup>40</sup>, které upravovalo otázku společné domácnosti a které bylo definováno jako skutečné spolužití ve spotřebním společenství všech těchto osob, při němž jednotlivě přispívají k úhradám společných potřeb podle svých možností a schopností a každý z nich si dále obstarává v rámci tohoto společenství to, co potřebuje, přičemž pomáhá i ostatním. V dalším rozhodnutí<sup>41</sup> byla upravena otázka pobytu zůstavitele před smrtí v nemocnici. Tím, že zůstavitel strávil před smrtí několik měsíců v nemocnici, nepozbyly osoby, které s ním žily ve společné domácnosti jako členové rodiny a z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost, dědického nároku po zůstaviteli, jestliže pobytem zůstavitele v nemocnici nedošlo ke zrušení společné domácnosti a uvedené osoby žily v této společné domácnosti aspoň rok před zůstavitelovou smrtí.

---

<sup>40</sup> rozhodnutí č. 34/1960 bývalého lidového soudu civilního v Praze z 19.10. 1959, 5C 185/59

<sup>41</sup> rozhodnutí č. 86/1952 krajského soudu v Praze z 19.2. 1952, 21 Ok 44/52

### **2.2.2. Dědění ze závěti**

Dědění ze závěti bylo upraveno § 534 až § 553. Jednalo se stejně tak, jako dnes o jednostranný osobní projev vůle zůstavitele. § 535 pak výslovně upravoval, že jednou závětí může učinit pořízení jen jediný pořizovatel. Mezi formy závěti patřila vlastnoruční závěť, závěť se svědky a závěť, kterou zůstavitel prohlásil do úředního zápisu před soudem nebo před notářem, k čemuž nebyla nutná účast svědků. Občanský zákoník na jedné straně ve smyslu § 538 dbal na to, aby při výkladu závěti bylo dbáno na splnění skutečné vůle pořizovatele, ale na straně druhé obsahoval mnoho podmínek, které tuto volnost omezovaly. Oproti předchozí úpravě tak v případě, že pořizovatel neustanovil náhradní dědice za dědice, který svůj dědický podíl nenabyl, nedocházelo k přirůstání dědického podílu k dědickým podílům ostatních dědiců, ale o majetku, který nenabyl povoláný dědic, bylo postupováno podle zákonné dědické posloupnosti. Zároveň musel dbát ve vyšší míře než dřív na práva tzv. nepominutelných dědiců. Svému potomkovi musel v případě jeho zletilosti zanechat tolik, kolik činí jeho zákonný dědický podíl. Svým zletilým potomkům a též svým rodičům, kteří byli v době zůstavitelova úmrtí v nouzi a už práce neschopní, musel zanechat tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona. V případě porušení práv nepominutelných dědiců se jednalo pouze o neplatnost relativní a tudíž pokud se jí neopomenutelný dědic nedovolal, postupovalo se podle závěti. Tato úprava relativní neplatnosti závěti se shoduje s úpravou dnešní. Rozhodnutí Nejvyššího soudu<sup>42</sup> upravilo, že nepominutelný dědic, kterému bylo závětí zanecháno méně než kolik činí jeho zákonem stanovený povinný podíl, je závětním dědicem ohledně toho, co mu bylo závětí zanecháno a zákonným dědicem potud, pokud se jeho zákonný nárok týká chybějícího zbytku do jeho zákonného podílu.

### **2.2.3. Vydědění**

Dle občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. bylo též možno svého nepominutelného dědice vydědit, a to z taxativně zákonem stanovených důvodů. Tyto důvody byly tři. Jednalo se o případ opuštění zůstavitele v nouzi, jeho odsouzení pro úmyslný trestný čin a v neposlední řadě pokud

<sup>42</sup> rozhodnutí č. 50/1958 bývalého Nejvyššího soudu ze dne 22.10. 1957, Cz 490/57

nepominutelný dědic trvale odpíral pracovat. Na rozdíl od dnešní úpravy, kdy pořizovatel listiny o vydědění může vztáhnout důsledky vydědění i na potomky zůstavitele, tehdejší úprava výslovně stanovila, že je-li takto vyděděn potomek zůstavitele, nabývají jeho dědického jeho potomci. I zde je vidět omezení pořizovatelovy volnosti.

### **2.3 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.4. 1964 do 31.3.1983**

Od 1.4.1964 do současnosti se dědické vztahy řídí ustanoveními Občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., který byl mnohokrát modifikován četnými novelizacemi, ale dosud nebyl nahrazen novou komplexní úpravou, která je stále v období příprav a legislativních procedur.

Tuto kapitolu bych rád věnoval období od 1.4. 1964 do 31.3.1983, kdy došlo k první zásadní novelizaci zákoníku a omezil bych se pouze na odlišnosti od stávající úpravy, o které bude pojednáno podrobně v následujících kapitolách. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. stavěl na zásadách dědického práva převzatých ze zákoníku č. 141/1950 Sb. Odlišně upravoval zejména dědické skupiny, které rozdělil do třech dědických skupin, omezil pořizovatelovu volnost zrušením některých forem závěti a zrušil institut vydědění. Dědictví se podle tohoto zákona nabývalo a dodnes nabývá smrtí zůstavitele a stejně tak i dědickými tituly jsou dodnes pouze zákon nebo závěť.

#### **2.3.1 Dědění ze zákona**

První dědická skupina zůstala beze změn a je totožná s dnešní úpravou, vyjma osoby registrovaného partnera postaveného dnes na úroveň manžela. Druhá skupina byla rozčleněna do dvou skupin. Ve druhé skupině zůstávali sice nadále pozůstalý manžel, spolužijící osoba a otec a matka zůstavitele, ale na rozdíl od dřívější právní úpravy nenastupovali do jejich právních vztahů jejich potomci (bratr a sestra) ani nikdo z prarodičů. Ve třetí skupině je pak pamatováno na zůstavitelovy sourozence, ale s tím rozdílem, že mají samostatné dědické právo, neodvozené od svých předchůdců a je mezi nimi setřen rozdíl jako polorodými či plnorodými sourozenci se zůstavitelem, mají-li společného jednoho nebo oba rodiče.

Společně se zůstavitelovými sourozenci mohla připadat v úvahu ve třetí dědické skupině i spolužijící osoba. Ta se mohla ujmout celého dědictví

v případě, že zůstavitel nezanechal kromě osob uvedených v první a druhé dědické skupině ani žádné sourozence, protože v té době nemohli na uvolněné místo po sourozencích nastupovat jejich descendentí, jejichž právo dědit je odvozeno z ustanovení § 475 odst. 2, který tehdy neexistoval.

### **2.3.2. Dědění ze závěti**

Ustanovení § 476 omezilo formy závěti pouze na vlastnoruční závěť nebo na závěť zřízenou ve formě notářského zápisu. Společná závěť více zůstavitelů zůstala neplatnou. Nezletilým potomkům se muselo dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona a zletilým potomkům, kterým dnes náleží pouze polovina dědického podílu ze zákona, náležely tři čtvrtiny jejich zákonného dědického podílu.

### **2.3.3. Ostatní otázky týkající se dědického práva**

Otázku vydědění, jak již bylo řečeno, občanský zákoník č. 40/1964 Sb. zcela ignoroval a až do novelizace provedené zákonem č. 131/1982 Sb. ji vůbec neupravoval. Občanský zákoník dále přesně vymezil některé pojmy uplatňované i v dědickém řízení. Například se jednalo o společnou domácnost, kterou tvoří občané, kteří spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Tehdejší termín občané je dnes nahrazen pojmem fyzické osoby. Definován byl též pojem osob blízkých, který je až na doplnění registrovaného partnera shodný s dnešní úpravou.

## **2.4. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.4. 1983 do 31.12.**

### **1991**

Zákonem č. 131/1982 Sb. byl novelizován občanský zákoník s účinností od 1.4.1983. Nejvýznamnější změnou z hlediska dědického práva bylo obnovené zavedení institutu vydědění upraveného v doplněném § 469a. Oproti dnešní úpravě nebylo vydědění stále ještě věnováno tolik pozornosti. Novela pouze stanovila obecný důvod vydědění v případě, že potomek v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstavitelovi potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Pro sepsání listiny o vydědění platila obdobná pravidla jako pro sepsání závěti. Pořizovatel listiny o vydědění musel uvést důvod takového vydědění. Nepostačovalo tedy pouhé

uvedení, že pořizovatel vydědčuje svého potomka ze zákonného důvodu, ale měl za povinnost konkrétním způsobem popsat, v čem důvod vydědění spatřuje.

Další změnou bylo rozšíření započitatelného dědického podílu. V původní úpravě bylo stanoveno, že při dědění ze zákona se dědici započte na jeho dědický podíl to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování. Nově bylo vedle již platné úpravy doplněno toto ustanovení i na započtení daru, který od zůstavitele bezplatně obdrželo jeho dítě, které nedědí, vůči jeho potomkům, kteří jsou povoláni k dědictví.

## **2.5 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění od 1.1. 1992 do 31.12. 1992**

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. novelizoval s účinností od 1.1.1992 zákon č. 509/1991 Sb. Vzhledem ke změně situace ve společnosti a uvolnění poměrů po roce 1989 bylo třeba přizpůsobit moderní demokratické společnosti většinu platných právních norem. Jednou z nejdůležitějších byl zákoník občanský. Na rozdíl od práva obchodního se tak nestalo přijetím nového znění celého zákoníku, ale pouze novelizací stávající úpravy. Koneckonců k radikální změně a přijetí nového občanského zákoníku jako celku nedošlo dodnes, a to zejména z důvodu závažnosti, jakou občanský zákoník pro celou společnost má a dále také proto, že občanský zákoník bychom mohli považovat za stěžejní kodex, od něhož se odvíjí mnoho ostatních, kupříkladu právě zákoník obchodní, který je zákonem speciálním vůči obecnému zákoníku občanskému.

V oblasti dědického práva došlo k několika zásadním změnám. V první řadě byl rozšířen okruh zákonné dědické posloupnosti, byla rozšířena úprava vydědění, nově zaveden institut opatrovníka při správě podniku po dobu dědického řízení, rozšířen počet forem závětí, zmenšení nároku zletilého nepominutelného dědice ze tří čtvrtin na jednu polovinu jeho zákonného dědického podílu a mnohé další, a to i těch, týkajících se dědického práva byť jen nepřímo.

### **2.5.1. Dědění ze zákona**

Novela občanského zákoníku rozšířila množství osob, které mohly po zůstaviteli dědit z titulu zákonné dědické posloupnosti a naopak oslabilu roli



státu, který získal dědictví jako odúmrť až poté, co nikdo z rozšířeného počtu dědiců nežil nebo nebyl způsobilý dědit, případně dědictví odmítl.

K rozšíření třetí dědické skupiny došlo přidáním odstavce druhého do § 475, který povolal k dědění děti zůstavitelova sourozence, tj. synovce a neteře, kteří nastupují na uvolněné místo po svém předku. Děti sourozence nabývaly stejný dědický podíl, který by náležel jejich rodiči.

Nově byla zavedena čtvrtá dědická skupina, podle které v případě, že dědictví nenabyl nikdo ze třetí dědické skupiny, dědili ve čtvrté skupině stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědil-li žádný z nich, dědily stejným dílem jejich děti. Tato úprava dědických skupin zůstala zachována až do přijetí novely zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, která postavila na stejnou úroveň manžela registrovaného partnera se stejnými právy, jaká měl manžel.

### **2.5.2. Dědění ze závěti**

Novela doplnila úpravu dědění ze závěti o paragrafy 476a až 476f. Těmito ustanoveními bylo rozšířeno množství forem závětí. Došlo k návratu k dříve, resp. před 1.4.1964, používaným možnostem formy závětí, jakým je pořizování závěti jinak než vlastní rukou upravených v §476b o.z. a 476c o.z. A tak vedle existující formy závěti holografní a závěti sepsané formou notářského zápisu byla nově upravena možnost pořádat závěť před svědky. Bylo tím umožněno a usnadněno zejména pořizování závěti osobám se zdravotním postižením, které do té doby mohly svůj testament pořádat pouze ve formě notářského zápisu. Úprava pak přesně stanovila pravidla, za jakých mohl pořizovatel tu kterou formu závěti pořádat a dále též stanovila přesné požadavky na osoby, které se na takovém pořizování podílely. Jednalo se zejména o svědky, pisatele, předčitatele a tlumočníky. Úprava forem závěti v tomto znění platí dodnes. Závěť nezletilého, který dovršil 15. roku věku se stala přípustnou podle § 476d odst. 2 o.z. ve formě notářského zápisu. Nově může zůstavitel svou závěť zřídit nadaci.

### **2.5.3. Ostatní otázky týkající se dědického práva**

Novelou byla zpřesněna úprava vydědění. Vydědit mohl zůstavitel svého potomka pouze ze čtyř zákonně taxativně vypočtených důvodů uvedených v novelizovaném znění § 469a. Zůstavitel mohl nově vztáhnout důvody

vydědění i na potomky vyděděného. Obecně se tato úprava shoduje s dnešní úpravou, o které je pojednána v dalších částech rigorózní práce. Jak již bylo řečeno byl zkrácen dědický podíl nepominutelným dědicům zůstavitele, kteří byli v době úmrtí zůstavitele zletilí z původních tří čtvrtin na jednu polovinu.

## **2.6. Novelý občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. od roku 1993 až po současnost**

Z hlediska dědického práva již po roce 1993 nedošlo k zásadním změnám, které by významným způsobem měnily úpravu týkající se dědického práva.

Mezi nejvýznamnější by patřila zejména novela provedená zákonem č. 91/1998, která zrušila institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů a nahradila jej společným jměním manželů, který zároveň umožnila modifikovat.

Novelou č. 554/2004 Sb. byl zaveden institut správce dědictví, který umožňuje zůstaviteli stanovit v listině o ustanovení správce dědictví osobu, která bude hospodařit s jeho majetkem od okamžiku úmrtí do doby, než bude o dědictví pravomocně rozhodnuto.

Další novelou, která upravila i dědické právo je jistě novela č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, která zavedla osobu registrovaného partnera, který má obdobná práva jako manžel.

### **3. Platná právní úprava zákon č. 40/1964**

#### **3.1 Dědění ze závěti**

Závěť je jedním ze dvou dnes upravených a povolených dědických titulů. Dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona.<sup>43</sup> Podmínkou toho, aby dědění ze závěti mělo tuto přednost, je zanechání platné závěti zůstavitelem. Závěť (poslední pořízení, poslední vůle, testament) je formální, jednostranný, kdykoliv odvolatelný projev vůle pro případ smrti o tom, komu má připadnout v případě pořizovatelovy smrti zanechaný majetek. Je tak čistě osobním právním úkonem, při němž pořizovatele nemůže nikdo jiný zastoupit či nahradit na základě zastoupení pořizovatele zástupcem ze zákona ani na základě plné moci pro tento účel sepsané. „Právní úkon pořízení nebo zrušení závěti musí být učiněn osobně pořizovatelem závěti (zůstavitelem); není možné, aby tyto úkony za zůstavitele učinil jeho zástupce (zákonný nebo na základě plné moci).“<sup>44</sup>

Právní účinky tohoto právní úkonu nemohou být vázány na souhlas, přivolení nebo povolení ze strany třetí osoby nebo orgánu. Takové to, ale jakékoliv jiné podmínky, vyjma některých zákonem dovolených, jsou v závěti nepřipustné a zákon jim nepřiznává žádné právní následky. Jen pořizovatel může tak sám rozhodovat o tom, jak s majetkem ve svém vlastnictví naloží a komu jej po své smrti přikáže v dědictví. Se svým majetkem může zůstavitel až do své smrti volně nakládat, přičemž ho neomezuje ani zahrnutí tohoto majetku v závěti. Dědicům pak v dědictví připadne pouze ta část majetku, která ze zůstavitelova majetku zbude v době jeho smrti.

„Zatímco dědici ze závěti jsou povoláni dědit jen majetek, o kterém je pořízeno v závěti, dědici ze zákona jsou povoláni dědit vše, o čem závětí nebylo platně pořízeno.“<sup>45</sup>

##### **3.1.1. Náležitosti a platnost závěti**

Pro pořízení závěti platí přesná pravidla, resp. musí být splněny náležitosti, které můžeme rozdělit na náležitosti obecné a náležitosti zvláštní.

---

<sup>43</sup> § 461 odst. 2 občanského zákoníku 40/1964

<sup>44</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

<sup>45</sup> Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1143

Proto, aby byla závěť platnou, musí být splněny veškeré náležitosti s takovým právním úkonem spojené. Jednotlivé náležitosti se liší podle formy pořizované závěti. Občanský zákoník ve svém § 476 odst. 3 výslovně stanovuje, že „společná závěť více zůstavitelů je neplatná“<sup>46</sup>. V takové závěti by mohlo dojít k ovlivnění, či pozměnění vůle pořizovatele vůlí druhé osoby nebo více osob. Společné sepsání závěti takovou činí neplatnou i pokud jde o manžele pořizující poslední pořízení společně. O neplatnou závěť jde také v případě tzv. závěti vzájemné, kde se v podstatě jedná o dědickou smlouvu, kterou § 461 o.z. nepřipouští jako titul dědění. V právu dále rozlišujeme relativní a absolutní neplatnost závěti. Potomek zůstavitele může z titulu neopominutelného dědice namítnout tzv. relativní neplatnost takové závěti, v níž na něj zůstavitel nepamatuje, přestože jej platně nevydělil. Absolutně neplatnou se může stát závěť, v níž zůstavitel nepamatuje na své nezletilé potomky, kteří by byli podle zákona jeho jedinými dědici. „Závěť jako jednostranný právní úkon zůstavitele může být neplatná absolutně pro nedostatek náležitostí právního úkonu (§ 37 odst. 1 ObčZ), pro nedostatek způsobilosti zůstavitele k právním úkonům (§ 38 odst. 1 ObčZ), pro nezpůsobilost zůstavitele k tomuto právnímu úkonu z důvodu duševní poruchy (§ 38 odst. 2 ObčZ), pro rozpor se zákonem nebo dobrými mravy (§ 39 ObčZ) nebo pro nedostatek náležitostí závěti uvedených v ust. § 476 a násl. ObčZ; kromě toho může být závěť (relativně) neplatná v příslušné části pro nerespektování ust. § 479 ObčZ, jestliže se dotčený neopominutelný dědic této neplatnosti dovolá (§ 40a ObčZ). Závisí-li posouzení neplatnosti závěti na skutečnostech mezi účastníky řízení o dědictví sporných, je odůvodněn postup soudu podle ust. § 175k odst. 2 OSŘ; to neplatí v případě zjištění relativní neplatnosti závěti, k níž soud v řízení o dědictví bez dalšího přihlédne při vydání usnesení o dědictví podle ust. § 175g odst. 1 OSŘ.“<sup>47</sup>

#### 3.1.1.1. Náležitosti obecné

Náležitostmi obecnými se rozumí takové náležitosti, které jsou požadovány pro pořizování jakéhokoliv právního úkonu, tedy i závěti. Zákon pro

---

<sup>46</sup> zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

<sup>47</sup> rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.2. 2001 sp. zn. 12 Co 248/2000

způsoby pořízení poslední vůle předepisuje nutnost dbát všech náležitostí, které zákon vyžaduje pro platnost jakéhokoliv právního úkonu, tj. musí být učiněna svobodně, vážně, určitě a srozumitelně<sup>48</sup>. Pořizovatel musí být k tomuto právnímu úkonu způsobilý a nesmí jej činit v duševní poruše<sup>49</sup>, závět nesmí svým obsahem nebo účelem odporovat zákonu, obcházet jej anebo se přičít dobrým mravům<sup>50</sup>. Dle § 40 odst.1 o.z. musí být pořízena ve formě, kterou pro takový právní úkon vyžaduje zákon.

#### 3.1.1.2. Náležitosti speciální (pro tvorbu závěti)

Tyto zvláštní náležitosti se týkají právního úkonu pořízení závěti a vztahují se ke způsobilosti pořizovatele učinit závěť, k formě této závěti a k jejímu obsahu.

##### 3.1.1.2.1. Způsobilost pořizovatele

Nesmíme zde opomenout způsobilost pořizovatele závěti k právním úkonům. Podle § 8 o.z. je způsobilost osoby k právním úkonům obecně dána její zletilostí, tj. dosažením 18. roku věku. Platnost závěti co do způsobilosti k jejímu zřízení se posuzuje podle momentu, kdy byla zřízena. Moment zřízení je okamžik, resp. datum, kdy byla závěť podepsána. Pro platnost testamentu je rozhodující, zda osoba byla způsobilá k pořízení v okamžiku jejího stvrzení podpisem. Není proto podstatné, zda pořizovatel následně tuto způsobilost pozbyl nebo naopak závěť podepsal v době, kdy takovou způsobilost neměl a následně tuto způsobilost zpět nabyl. Nedostatek z hlediska způsobilosti pořizovatele závěti k tomuto úkonu, který zde byl v době pořízení závěti, se však nezhojí, i kdyby následně odpadl důvod její neplatnosti.

Ani osobám, které nejsou zletilé, ale zároveň dosáhli věku 15 let není od 1.1.1992, kdy nabyl účinnosti zákon č. 509/1991 Sb., který novelizoval občanský zákoník, pro jejich jinak nedostatečný věk upírána možnost sepsat závěť. Jejich možnost co se týče formy posledního pořízení je však omezená. Zákon v § 476d odst. 2 o.z. takovým osobám ukládá pro platné pořízení testamentu povinnost učinit tak pouze formou notářského zápisu.

---

<sup>48</sup> § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

<sup>49</sup> § 38 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

<sup>50</sup> § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Dalším případem, se kterým je možno se setkat, je způsobilost osob neslyšících a nevidomých sepsat platný testament. Takové osoby mají na rozdíl od předchozí skupiny pořizovatelů, kterými jsou nezletilé děti dosahující 15. roku věku, na výběr ze dvou možností platného pořízení testamentu. Co se týká osoby nevidomé je její právo upraveno v § 476d odst.3 o.z. a právo osoby neslyšící bychom hledali v § 476d odst.4 o.z.. V § 476d odst.3 a odst.4 o.z. je popsána forma pořízení závěti vztahující se k osobám nevidomým resp. neslyšícím. Ty mohou pořídit závěť ve formě notářského zápisu nebo formou zpřísněné alografní závěti.

#### 3.1.1.2.2 Formální náležitosti

Požadavky na formu závěti jsou přísně obligatorní a jejich nedodržení má zásadní důsledky týkající se platnosti závěti. Náležitosti závěti upravené v §476 o.z. se vztahují obecně ke všem formám pořizovaných závětí. Dále pak je nutno rozlišovat náležitosti vztahující se k jednotlivým formám pořízení závěti. Nedodržení předepsaných formálních náležitostí má za následek neplatnost závěti. Z hlediska formy občanský zákoník od 1. 1. 1992, kdy byl novelizován<sup>51</sup> připouští kromě holografní (vlastnoruční) závěti a závěti pořízené ve formě notářského zápisu i formu závěti alografní (sepsanou jiným způsobem než vlastní rukou pořizovatele).

Pro všechny formy závěti je obligatorním dodržení náležitostí datování a podpisu.

Co se týká datování, ve všech shora uvedených formách pořízení závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak ztrácí platnost<sup>52</sup>. Den měsíc a rok, který je třeba v závěti uvést, musí souhlasit s datem podpisu závěti, nikoli s datem jejího sepsání. Zákon nepředepisuje, jakým způsobem budou tyto datové údaje uvedeny, tj zejména, zda tak bude učiněno např. v číselné či slovní formě označení příslušného dne, měsíce a roku, je však nutné tyto vždy označit konkrétním uvedením dne, měsíce a roku. Z toho je dále možno vyvozovat, že není způsobilé vázat datum pořízení závěti například na nějakou událost v životě pořizovatele, či kohokoliv jiného(např. narozeniny, jmeniny atd.). Formální požadavek datování je důležitý z důvodu vztahu závěti

---

<sup>51</sup> zákon č. 509/1991 Sb., novelizace zákona č. 40/1964 Sb.

<sup>52</sup> § 476 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

k závěťm pořízeným jiného data neboť závěť pořízená později a vztahující se ke stejnému předmětu dědictví je schopna nahradit závěť předchozí, dále pak například ve vztahu k věku neopomenutelných dědiců v době úmrtí zůstavitele pro jejich nárok na povinný podíl podle zákona. „Uvedením data se nedovrší obsahové náležitosti závěti, datum připojené k závěti má pouze vypovídat o tom, kdy byla závěť zůstavitelem podepsána, tedy z hlediska vymezení svého obsahu dovršena, a umožnit tak rozlišení dřívější zůstavitelovy závěti od závěti pozdější, kterou by mohla být původní závěť zrušena“<sup>53</sup>

„Den, měsíc a rok (tj. datum), kdy byla závěť podepsána, musí být uveden v textu závěti zřízené v jiné písemné formě (allografní závěť) takovým způsobem, aby celý text závěti tvořil logický celek. Údaj o datu podpisu závěti v listině o ověření pravosti podpisu zůstavitele (tj. ověřovací doložka) nemůže nahradit chybějící datum v závěti nebo opravit datum v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána, a to ani v případě, že ověřovací doložka je vyznačena přímo na listině obsahující závěť.“<sup>54</sup>

Návrh nového občanského zákoníku hodlá toto pojetí vyžadované pro náležitost data v závěti změnit a nově by tak postačovalo, pokud bude nepochybné, kterého dne měsíce a roku byla závěť pořízena.

Druhou významnou formální náležitostí je požadavek podpisu. Pro posuzování platnosti závěti je důležitý nikoliv den jejího sepsání, ale jejího podepsání. Protože právě v podpisu je nutno vidět rozhodující okamžik, kterým pořizovatel potvrzuje svou vůli uvedenou v závěti. K otázce způsobu podpisu bylo judikaturou stanoveno, že „pro splnění náležitosti podpisu uvedené v § 476 odst. 2 o.z. stačí, pokud se pořizovatel podepíše alespoň svým příjmením, pokud o totožnosti podpisu zůstavitele nejsou žádné pochybnosti“<sup>55</sup>. Závěť jako taková byla vykládána v rámci judikatury ve prospěch její platnosti za současného splnění podmínek a náležitostí daných zákonem pro její pořízení. Pokud tedy závěť obsahovala podstatné a zákonem dané náležitosti o jejichž určitosti není pochyb, soud se přikláněl k uznání platnosti závěti. Do této praxe učinilo dle mého názoru průlom usnesení Nejvyššího soudu ČR, ze dne

---

<sup>53</sup> Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, 1288 s.

<sup>54</sup> R 25/2006

<sup>55</sup> rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82 publikovaného pod č. 51/1984 Sb. rozh.

31.3.2009, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008 věnující se náležitostí podpisu závěti. V daném případě se jednalo o závěť učiněnou ve formě dopisu zůstavitelky adresovaného dceři, ve kterém je uvedeno pořízení o majetku pro případ smrti. Dopis byl předložen v obálce nadepsané slovy „mé poslední přání a závěť“, byl řádně datován a podepsán slovy „tvá matka“. Obě zůstavitelčiny dědičky prohlásily při jednání o dědictví, že předložený dopis je psán vlastní rukou zůstavitelky. Nejvyšší soud rozhodoval z podnětu jedné z dědiček o tom, zda tento způsob podpisu postačí k splnění náležitostí podpisu závěti dle ust. § 476a obč.zák. Ve svém rozhodnutí vyslovil tento právní názor: „Za „podpis“ zůstavitele ve smyslu ustanovení § 476a ObčZ nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením.“<sup>56</sup>

Tuto svou argumentaci opřel zejména o historický výklad Obecného zákoníku občanského, jehož komentářem se zabýval František Rouček a Jaromír Sedláček, kteří k ust. § 578 o.z.o. uvádí, že závěť zůstavitel musí podepsati svým jménem, to je jménem rodovým (třebas zkratkou), nebo jiným, jestliže zůstavitel vůbec takovým jménem bývá nazýván a jím se podepisuje, též jménem dívčím u ženy provdané. Rozdíl tehdejší a dnešní úpravy spočívá v tom, že zatímco v obecném zákoníku občanském byl přímo vyžadován podpis vlastním jménem<sup>57</sup>, dnešní úprava způsob podpisu nijak nestanovuje.<sup>58</sup>

Osobně bych se přikláněl k názoru, že shodné prohlášení účastnic o osobě pořizovatele závěti vyvrací pochybnosti o totožnosti tohoto podpisu a vyhovuje tak ustanovením zákona, neboť její pisatel je jednoznačně určen.

K otázce datování a podpisu závěti se vztahuje mnoho dalších soudních rozhodnutí. Pro příklad, bych uvedl rád některé z nich.

„1. Datum podpisu závěti může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost. Ze skutečnosti, že jediné datum uvedené v závěti je označeno jako datum sepsání závěti, nelze ještě dovozovat, že závěť neobsahuje datum, kdy byla podepsána; datum sepsání závěti a datum jejího podpisu se budou zpravidla shodovat.

---

<sup>56</sup> usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008 ze dne 31.3.2009

<sup>57</sup> § 578 o.z.o. „Kdo chce pořizovati písemně a beze svědků, musí napsati závěť nebo dovětek vlastní rukou a vlastnoručně podepsati svým jménem. Připojení dne, roku a místa, kde byla poslední vůle zřízena, není sice nutno, ale je radno pro zamezení sporů.“

<sup>58</sup> § 476a obč.z.: „Vlastnoruční závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, jinak je neplatná.“



2. Nejsou-li závětní dědici označeni v závěti obvyklými údaji totožnosti, jako je datum narození, adresa bydliště apod., není to důvodem neplatnosti závěti pro neurčitost, jestliže označení dědice v závěti umožňuje jeho identifikaci.

3. Neobsahuje-li text závěti pořízené podle § 476b ObčZ prohlášení, že pořizovatel před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, není to důvodem její neplatnosti. Rozhodující je, zda pořizovatel takové prohlášení fakticky učinil, a nikoli, zda to bylo v závěti uvedeno.“<sup>59</sup>

„1. Datum, které je v závěti uvedeno, se musí shodovat s datem, kdy byla listina podepsána. Údaj o datu podpisu závěti uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti však nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti, ani nemůže opravit datum uvedené v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána. Podpis musí být umístěn na úplném konci závěti; to neplatí pro umístění data. U allografní závěti musí být den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, uveden v textu závěti napsaném zůstavitelem, popř. pisatelem, lhostejno, kde v textu závěti, ale takovým způsobem, aby celý text závěti tvořil logický celek.

2. Pravost podpisu na předložené listině lze ověřit dvěma způsoby. Je-li již podpis na listině připojen, notář osvědčí prohlášení osoby, kterým uznává podpis na listině za vlastní. Podepsala-li osoba listinu před ověřujícím v jeho přítomnosti, osvědčuje notář tuto skutečnost. Zákonem stanovenou formou pro ověření pravosti podpisu je legalizační doložka, která je veřejnou listinou. Legalizační doložka může být vyznačena na listině, na níž jsou podpisy, jejichž pravost má být ověřena, nebo může být vyhotovena samostatně a poté pevně spojena s předloženou listinou. Za samostatnou listinu o ověření je třeba pokládat jak ověřovací doložku pevně spojenou s předloženou listinou, tak ověřovací doložku vyznačenou přímo na předložené listině.“<sup>60</sup>

Náležitost datace závěti je tak jednou z těch nejvýznamnějších, neboť její nesplnění může mít pro platnost závěti fatální následky.

---

<sup>59</sup> usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30. 12. 2002

<sup>60</sup> rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

### 3.1.1.2.3. Obsahové náležitosti

Obsahové náležitosti jsou upraveny v § 477 o.z. V závěti zůstavitel nakládá se svým majetkem pro případ smrti. Zůstavitel má možnost, aby v závěti stanovil okruh dědiců, jejich dědické podíly či jednotlivé věci a práva, která jim mají z dědictví připadnout. „Z hlediska obsahu je prvořadým předpokladem platnosti závěti ustanovení dědice k dědictví jako celku nebo k jeho poměrné části, popřípadě i jen k jednotlivé věci nebo jiné hodnotě z dědictví, anebo zařízení jiného způsobu naložení se zanechaným majetkem, např. zřízení nadace.“<sup>61</sup>

„Ustanovení závěti, kterým pořizovatel poroučí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližších údajů o těchto dětech, nelze považovat za neurčité: je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Neobsahuje-li závěť další omezení, je třeba ji vykládat tak, že pořizovatel ustanovil za dědice všechny své děti. Nestanovil-li podíly jednotlivých dětí, jsou jejich podíly stejné (§ 477, věta druhá ObčZ).“<sup>62</sup>

Za dědice může zůstavitel stanovit jak fyzickou osobu, tak i osobu právnickou. Právnická osoba je oprávněna dědit jen na základě závěti, protože v rámci dědění ze zákona není takové její právo upraveno. Po zůstaviteli může dědit i stát. Ten má v případě dědění odlišné postavení v závislosti z jakého titulu dědictví nabývá. Může dědictví nabýt z titulu § 462 o.z. v důsledku toho, že nedědí žádná z osob povolávaných k dědictví ve čtyřech zákonných dědických skupinách jakožto odúmrt' nebo nabývá dědictví na základě závěti, ve které stát za svého dědice ustanovuje zůstavitel. Pokud by v závěti nebral zůstavitel odpovídající zřetel na své potomky, aniž by došlo k jejich platnému vydědění, mohla by taková závěť být neplatná podle § 479 o.z. Zůstavitel může za svého dědice ustanovit podle § 477 odst. 2 o.z. i nadaci popřípadě nadační fond, který v závěti současně zřídí. Taková závěť musí mít formu notářského zápisu. Zřízení nadace nebo nadačního fondu v závěti je upraveno speciálně.<sup>63</sup> Nadací nebo nadačním fondem je podle jmenovaného zákona účelové sdružení majetku, zřízené a vzniklé podle tohoto zákona pro dosahování obecně

<sup>61</sup> Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, 1286 s.

<sup>62</sup> rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 218/93 – 32 ze dne 14. 2. 1994

<sup>63</sup> § 3 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb, o nadacích a nadačních fondech

prospěšných cílů. V zákoně je dále přesně upraveno, co musí být v závěti, kterou se taková nadace zřizuje uvedeno. Je tím zejména určení názvu nadace, vymezení účelu, vymezení výše a případně předmět a hodnotu majetkového vkladu, stanovení pravidla pro omezení nákladů, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, určení osoby, která jmenuje první členy orgánů nadace a některé další otázky týkající se vzniku nadace upravené v zákoně č. 227/1997 Sb. Pokud by závěť nesplňovala všechny náležitosti pro pořízení závěti předepsané, stala by se v části obsahující zřízení nadace nebo nadačního fondu neplatná. Právní úprava vzniku nadace nebo nadačního fondu obsažená v zákoně č. 227/1997 Sb. je speciální k úpravě obsažené v § 460 o.z., neboť nadace zde smrtí zůstavitele nevzniká, ale jsou pouze vytvořeny podmínky pro její vznik, k němuž dojde až dnem zápisu nadace do nadačního rejstříku v důsledku úkonu vykonavatele závěti, učiněným až po skončení projednání dědictví.

Zůstavitel může v závěti ustanovit náhradní dědice. Takové ustanovení se nepovažuje za podmínku, která by byla nepřípustná a tudíž by neměla právní následky. Náhradním dědicem je osoba ustanovená v závěti zůstavitelem, která nabude dědictví či určitý podíl z dědictví nebo konkrétní věc či právo, nenabude-li tento majetek jiný v závěti ustanovený dědic.

Zatímco ustanovení dědiců je pro platnost závěti nezbytné, stanovení podílů náležejících z dědictví jednotlivým dědicům není nutné. Pokud tak zůstavitel neučiní, má se za to, že všem dědicům, které v závěti povolává k dědictví, náleží stejný podíl ze zůstavitelova majetku. Podíly se vyjadřují zlomkem nebo procentem, přičemž se nemusí vázat k dědictví jako celku, ale mohou určovat, jaký podíl z dědictví připadne dědicům na jednotlivých věcech či právech. Zůstavitel může závěti odkázat veškerý svůj majetek nebo může závěť pořídit pouze ohledně některých věcí či práv do dědictví náležejících. Takové potom případnou konkrétní osobě v závěti určené a ta zároveň odpovídá za dluhy zůstavitele vztahující se k této věci či právu a dále pak za přiměřené náklady spojené s pohřbem. V případě více dědiců odpovídá dědic za náklady spojené s pohřbem podle poměru hodnoty věci či práva, které z dědictví nabyl k celému dědictví. Judikaturou je upraveno postavení osoby, která je závěti povolána jen k dědění věci, která již není v zůstavitelově majetku. „Uvedla-li zůstavitelka v závěti výslovně jen konkrétní nemovitost, jež

má připadnout závětní dědičce, ale později tuto nemovitost prodala, takže v době smrti již nebyla její vlastnící, nestává se takto určená osoba platně závětní dědičkou jiných věcí z tohoto dědictví. Nedostatek projevu vůle zůstavitelky o ustanovení téže osoby dědičkou ze závěti ohledně jiných věcí zůstavitelky nemůže být zhojen tím, že dědic ze zákona uznal vůli zůstavitelky v tom smyslu, že původně určené dědičce ze závěti připadne např. jiná nemovitost z dědictví<sup>64</sup>. Odlišný judikát se věnoval obdobnému a stanovuje se v něm, cituji: „Jestliže zůstavitel v závěti určil konkrétní nemovitost ustanovenému závětnímu dědici, ale později tuto nemovitost smluvně převedl na jinou osobu, nelze při posuzování účinnosti závěti nebo její části již zpravidla mít za to, že by zůstavitel přesto chtěl, aby se ustanovený dědic nemovitosti stal dědicem určitého podílu majetku, který by bylo možno vyjádřit v penězích. Pokud zůstavitel v závěti upravuje pouze jednotlivé věci či práva je pravděpodobné, že tak neupraví veškerý svůj majetek. Takto neupravený majetek nabývá dědic ze zákona nebo připadne státu, pokud by žádný dědic ze zákona nebyl“<sup>65</sup>.

Co se týká majetku ve společném jmění manželů, o kterém zůstavitel pořizuje v závěti jako o celku bez souhlasu svého manžela, není závěť v této části neplatná, jak bylo rozhodnuto judikátem<sup>66</sup>. Závěť je závislá na usnesení soudu podle § 175l o.s.ř., ve kterém se určí, co ze společného jmění manželů náleží do dědictví a teprve o takto určeném majetku se v dědictví rozhoduje na základě shora uvedené závěti, v níž zůstavitel pořizuje o majetku ve společném jmění manželů.

Podle § 151 odst. 1 o.z. může zůstavitel závětí zřídit věcné břemeno. Zřízení věcného břemene se nepovažuje za podmínku v závěti a tudíž nevyvolává neplatnost závěti v této její části. Věcné břemeno vzniká až na základě výsledků řízení o dědictví. Může se tak stát v dohodě o vypořádání dědictví nebo potvrzením nabytí dědických podílů soudem.

---

<sup>64</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 11. 1982, 4 Cz 64/82 publikovaného pod č. 50/1984 sb. rozh.

<sup>65</sup> usnesení Krajského soudu v Ústí n. L. z 31. 1. 1974, 5 Co 15/74 publikované pod č. 33/1976 sb. rozh.

<sup>66</sup> usnesení Městského soudu v Praze z 2. 1. 1985, 11 Co 454/84 publikovaného po č. 43/1986 sb. rozh.

### 3.1.2. Výklad závěti

Při výkladu závěti je nutné postupovat v co největší možné šíři s ohledem na zůstavitelovo přání. Závěť se vykládá pomocí interpretačních pravidel uvedených v § 35 odst. 2 o.z.. Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo takový právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. „Závěť je neplatná pro neurčitost ve vymezení okruhu povolaných dědiců jen tehdy, není-li ani výkladem právního úkonu možné dovodit, kdo se má stát dědicem zůstavitele. Obsah závěti lze za použití zákonem stanovených interpretačních pravidel vykládat, nikoliv však nahrazovat nebo doplňovat vůli, kterou zůstavitel při pořízení závěti neměl, nebo kterou sice měl, ale neprojevil ji.“<sup>67</sup>

Pokud je v závěti zůstavitelem použito pojmu „veškerý majetek, popř. veškerý svůj majetek“, mají se za takový všechny movité i nemovité věci patřící zůstaviteli kdekoliv se nacházející. V případě výkladu pojmu veškerý majetek, který je „v zůstavitelově bytě“, lze tento projev vůle podle judikatury vyložit tak, že se „vztahuje i na úspory na vkladních knížkách, jež měl v bytě uloženy v době pořízení závěti i svém majetku, pokud v době smrti zůstaviteli dosud náležely“<sup>68</sup>. Judikatura se zabývala i často používanou frází movitý i nemovitý majetek. Pokud tedy zůstavitel použije pro označení svého majetku slova movitý a nemovitý majetek, vykládá se tento pojem jako všechny majetek zůstavitele včetně obchodního podílu a takto formulovaná závěť může i v případě, že byla učiněna formou notářského zápisu, vyvolat zamýšlené právní následky.<sup>69</sup>

Někdy může dojít k problémům v případě nedostatečné určitosti osoby dědice. Je-li možné dědice dostatečně identifikovat za pomoci údajů v závěti uvedených, s přihlédnutím k osobním poměrům zůstavitele, nelze jejich označení považovat za neurčité. „Jestliže zůstavitel ustanoví ve své závěti dědici svého majetku "synovce, neteře a sestry", pak je jednoznačně určitelný, kdo jimi byli v době smrti zůstavitele a že závětními dědici zůstavitele jsou

---

<sup>67</sup> SRNS 884/2002

<sup>68</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77 publikovaného pod č. 44/1979 sb. rozh.

<sup>69</sup> SRNS 1182/2002

všichni, tj. jeho sestry, synovci a neteře ve vlastním příbuzenském vztahu“<sup>70</sup>. Toto rozhodnutí je možné použít pro jakékoliv určení dědiců na základě obdobně jmenovaného příbuzenského vztahu. Odlišný judikát se opět týká označení osoby dědice v závěti. Jeho výrok zní, cituji: „Vzhledem k tomu, že občanský zákoník nestanoví, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho dědicem, je třeba k doložení skutečné vůle pisatele závěti v pochybnostech zjišťovat vedle znění textu listiny i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětního dědice učiněn, lze-li z nich dovést určitost projevu vůle zůstavitele“<sup>71</sup>. U právnické osoby postačí k její dostatečné identifikaci, pokud je zřejmé, že takovou nelze zaměnit s jinou právnickou osobou. Z důvodu toho, že zůstavitel je laik, mělo by se vždy vycházet při výkladu závěti směřující k naplnění poslední vůle zůstavitele a výrazům v závěti použitých přikládat ten význam, který měl zůstavitel na mysli.

„Je-li mezi dědici spor o výklad obsahu právního úkonu závěti zůstavitele (srov. § 35 odst. 2 ObčZ), vycházející z rozdílných tvrzení o okolnostech rozhodných pro posouzení dědického práva, postupuje soud způsobem stanoveným v ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ.“<sup>72</sup>

Další speciální náležitosti budou rozebrány v kapitolách týkajících se jednotlivých forem závěti.

### **3.1.3. Formy závětí**

Stávající znění zákona odlišuje, zda se jedná o holografní závěť, tj. vlastnoručně sepsanou závěť, závěť sepsanou ve formě notářského zápisu, alografní závěť, tj. závěť se svědky a závěť s předčitatelem. Zároveň je nutné uvést, že veškeré formy pořízení pro případ smrti jsou rovnocenné. Pro všechny druhy závětí platí shora jmenovaná rigorózní a obligatorní pravidla, neboť pořizovatel již v době vyvolání právních účinků tohoto právního úkonu není mezi živými a tudíž zde není dána možnost jakéhokoliv vysvětlení zamýšleného způsobu vypořádání pozůstalých pro případ smrti a nesplnění shora citovaných náležitostí není pořizovatel již schopen napravit.

<sup>70</sup> rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90 publikovaného pod č. 54/1991 sb. rozh.

<sup>71</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 3. 1983, 4 Cz 73/82 publikovaného pod č. 49/1984 sb. rozh.

<sup>72</sup> usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2428/2003

### 3.1.3.1. Vlastnoruční závěť

§476a o.z. upravuje vlastnoruční pořízení závěti. Pro platnost takové závěti je kromě shora uvedených obecných podmínek platných pro veškeré právní úkony a speciální podmínky datování vztahující se k pořizování závěti jakékoliv formy, nutno splnit také ony speciální náležitosti. Vlastnoruční závěť je možné sepsat nejen pouze vlastní rukou, ale též např. nohou, protézou, či ústy, s připojením vlastnoručního podpisu a data podepsání. Podle judikátu „je možné napsat vlastnoruční závěť i za pomoci podpírání ruky jinou osobou“<sup>73</sup>. „Závěť je vlastnoručně sepsána i v případě, že byla sepsána nedominantní rukou zůstavitele“<sup>74</sup>

Vlastnoruční závěť nemůže sepsat osoba, která není schopna psát nebo číst. Pokud jde o nemožnost psaní, tato překážka pořizovateli fakticky znemožňuje v tom, cokoliv vlastní rukou sepsat. Není-li pořizovatel schopen číst, je zde určitá možnost, že dokáže závěť vlastní rukou sepsat, ale pokud si v důsledku nemožnosti psát není schopen takový právní úkon přečíst, bude závěť rovněž neplatná, neboť toto sepsání by odporovalo ustanovení § 476c o.z. a § 476d odst. 1 o.z. v souvislosti s ustanovením § 40 odst. 5 o.z., § 476d odst. 3 o.z. či § 476d odst. 4 o.z.. Vlastnoruční závěť nemůže sepsat ani osoba, která neumí číst nebo psát. V případě například napodobením textu závěti jejím obkreslením z předlohy, je nutno brát na zřetel, že takový pořizovatel není schopen chápat význam slov uvedených v jím „napsané“ závěti. Pokud jde o neschopnost číst, platí obdobně, co je uvedeno výše. O nemožnost číst či psát se nejedná, pokud pořizovatel může takovou činnost vykonávat, byť se značnými obtížemi.

Vlastnoručně sepsanou závěť musí její pořizovatel opatřit uvedením dne, měsíce a roku jejího podepsání. Ohledně datování platí veškeré náležitosti tak, jak jsou uvedeny shora. „Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uvedený den, měsíc a rok, kdy byla podepsána a napsána vlastní rukou zůstavitele“<sup>75</sup>. Pokud by tedy závěť byla sepsána vlastní rukou, podepsána a splňovala by veškeré ostatní náležitosti, ale nebyla by datována

---

<sup>73</sup> rozhodnutí publikovaného pod č. 202/1949 ve sb. rozh.

<sup>74</sup> SRNS 927/2002

<sup>75</sup> usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, č.j. 21 Cdo 586/98 publikované pod č. 44/1999 sb. rozh.

vlastní rukou, je neplatná. „Forma vlastnoručně pořízené závěti je dodržena jen tehdy, bylo-li také datum závěti jako její nedílná obsahová součást ve smyslu § 476 odst. 2 ObčZ připojeno vlastní rukou pořizovatele. Z ustanovení § 476a ObčZ nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je-li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.“<sup>76</sup>

Pokud by datum bylo uvedeno pouze v ověřovací doložce notáře nebo matrikáře a ne již vlastní rukou pořizovatele, byla by závěť opět neplatná.<sup>77</sup> Datum, který je uveden v ověřovací doložce musí souhlasit s datem, které uvedl pořizovatel jako datum svého podpisu. Jiné datum má za následek neplatnost závěti. Vedle požadavku datování je nutné, aby pořizovatel závěť též vlastnoručně podepsal.

Podpis se připojuje na konec textu, neboť jím se právní úkon dovršuje. To, co je uvedeno za podpisem, nelze již považovat za součást platné závěti.

Závěť může být sepsána v jakémkoliv jazyce, kterému pořizovatel rozumí. Nečitelnost závěti nebo některého jejího ustanovení činí závěť neplatnou pro nesrozumitelnost celou nebo jen v tom ustanovení, které je nečitelné.

Takto sepsanou závěť je možno uložit do úřední úschovy, kam se například povinně ukládá závěť sepsaná formou notářského zápisu nebo si ji může pořizovatel nechat u sebe. V případě úschovy u notáře má zůstavitel jistotu jejího zajištění před ztrátou či zničením a zjišťování její existence je soudním komisařem prováděno z úřední povinnosti. Výhodou úschovy u pořizovatele je její okamžitá dostupnost a možnost její změny či zničení samotným pořizovatelem, naopak nevýhodou je, že za určitých okolností může nepovolaná osoba, které tento dědický titul nesvědčí, učinit kroky, které by vedly ke zničení takovéto závěti a stát se tak případným dědicem, pokud jí svědčí jiný dědický titul.

Tato forma posledního pořízení je nejčastěji používána pro svoji nenáročnost. Tuto nenáročnost lze spatřovat zejména v tom, že si ji pořizovatel může sepsat doma, nepotřebuje k tomu další osoby, ať už úřední (notáře) či

---

<sup>76</sup> usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 181/97 – 35 ze dne 30.6. 1997

<sup>77</sup> usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005



neúřední (svědky, pisatele, předčitatele). Druhou výhodou oproti závěti sepsané formou notářského zápisu je její finanční nenáročnost. Nutno zmínit též nevýhody této formy sepsání. Kromě shora jmenovaných nevýhod, příp. výhod vztahujících se k uložení závěti, je za nevýhodu považována v některých případech neznalost veškerých právních či formálních náležitostí takového úkonu ze strany pořizovatele či nepochopení vůle pořizovatele a z toho vyplývajících nedostatků, které mohou znamenat neplatnost takové závěti či nepochopení vůle pořizovatele pro její neurčitost.

### 3.1.3.2. Závěť se svědky

Občanský zákoník ve svém § 476b o.z. pojednává o závěti, kterou nenapsal zůstavitel vlastní rukou. I pro tento druh posledního pořízení platí kromě shora citovaných obecných náležitostí, jistá speciální pravidla k jejímu pořízení. Taková závěť může být vyhotovena jakoukoliv osobou, tedy i osobou uvedenou v § 476f o.z., dále také osobou svědka závěti. „Dědicem ze závěti, pořízené podle ustanovení § 476b obč. zák., může být i osoba, která na žádost zůstavitele tuto závěť sepsala“<sup>78</sup>. Pro vyhotovení takovéto závěti nejsou vyžadována zvláštní pravidla. Může být pořízena vlastní rukou nebo prostřednictvím technického zařízení. Je nedůležité v jakém jazyce byla závěť vyhotovena, pokud tomuto jazyku rozumí kromě zůstavitele také oba svědci, kteří potvrzují, že listina vyjadřuje zůstavitelovu poslední vůli. Jako pojistka, že text skutečně odpovídá vůli zůstavitele, je nutno takovou závěť opatřit vlastnoručním podpisem zůstavitele a zároveň dvěma podpisy současně přítomných dvou svědků, kteří svým podpisem stvrzují to, že zůstavitel se vyjádřil tak, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci nemusí být přítomni při vyhotovení této listiny, ale musí být přítomni, a to oba současně, v okamžiku, kdy se zůstavitel vyjadřuje k tomu, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli, což jsou také povinni stvrdit svým podpisem na této listině. Takový projev vůle zůstavitele může být učiněn ústně nebo písemně, vždy však tak, aby byl nesporný, jednoznačný a nevzbuzoval pochyb o tom, že zůstavitel skutečně ví, že listina obsahuje jeho poslední vůli a že s jejím obsahem souhlasí.

---

<sup>78</sup> rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96 publikované ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 28/2000

„Výslovný projev zůstavitele, učiněný před dvěma svědky současně přítomnými, že listina obsahuje jeho poslední vůli, může být učiněn jak před podepsáním listiny zůstavitelem, tak i po jejím podepsání zůstavitelem, avšak v přímé souvislosti s podepsáním listiny jejími svědky a dříve, než tito svědci listinu podepíší. Zůstavitel může tento projev učinit ústně, písemně, případně i jiným jednoznačným, nesporným a pochyby nevzbuzujícím způsobem, z něhož je zřejmé jeho vědomí skutečnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a že s jejím obsahem souhlasí.“<sup>79</sup> Náležitosti týkající se osob svědků jsou popsány dále.

Takto sepsaná závěť musí být též datována. Z ustanovení § 476 odst. 2 o.z. lze dovodit, že na každé závěti musí být uvedeno jediné konkrétní datum jejího podpisu, ať už jde o podpis zůstavitele nebo jeho a dalších osob, v tomto případě svědků. K uvedenému možno poznamenat výrok rozsudku Nejvyššího soudu ČR: „1. V allografní závěti musí být datum (tj. den, měsíc a rok), kdy byla závěť podepsána, uvedeno v textu závěti takovým způsobem, aby celý text tvořil logický celek. 2. I v případě, kdy notář osvědčil, že zůstavitel před ním závěť podepsal, údaj o datu podpisu závěti v listině o ověření pravosti podpisu nemůže nahradit chybějící datum v textu závěti nebo opravit datum v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána.“<sup>80</sup>

Tato forma závěti byla do občanského zákoníku znovu zavedena jeho novelou č.509/1991 Sb. s účinností od 1.1.1992, poté co byla občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. s účinností od 1.4.1964 zrušena.

### 3.1.3.3. Závěť s předčítatelem

Forma závěti s předčítatelem je upravena v § 476c o.z. a vztahuje se k pořízení závěti osobami, které nemohou číst nebo psát anebo vykonávat obě tyto činnosti současně. „Zůstavitel, který není takto handicapován, proto nemůže platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c.“<sup>81</sup> Tento názor je podpořen i judikaturou Nejvyššího soudu ČR, jehož výrok zní: „Jen takový zůstavitel, jemuž zdravotní nebo jiná překážka objektivně znemožňuje číst nebo

---

<sup>79</sup> usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/1998

<sup>80</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004

<sup>81</sup> Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, 1297 s.

psát, může platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. (§ 40 odst. 1 obč. zák.).<sup>82</sup>

Požizovatel, který nemůže číst nebo psát projeví svou poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom před těmito svědky musí pořizovatel projevít, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pisatelem a předčitatelem může být i svědek, pisatel však nemůže být zároveň předčitatelem.

Možnost pořízení platné závěti touto formou u nás bylo znovu zavedeno s účinností od 1.1.1992 zákonem č. 509/1991 Sb. V období od 1.4. 1964 do 31.12. 1991 bylo osobám, které nemohou psát nebo číst umožněno pořízení závěti pouze formou úředního zápisu. Úředním zápisem byl notářský zápis, ke kterému bylo třeba přibrání dvou svědků úkonu. Tento požadavek mohl těmto osobám znesnadnit a v krajních případech i znemožnit pořízení závěti.

Jak již bylo shora uvedeno, postačí dnes k pořízení této formy závěti pouze současná přítomnost tří svědků, pisatele a předčitatele. Požadavky kladené na osoby svědků, pisatelů a předčitatele jsou obdobné. Předně jimi nemohou být osoby nezpůsobilé k právní úkonům, osoby nevidomé, neslyšící, němé a ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, dále pak dědic ze závěti či ze zákona a osoby jim blízké. Svědkem není osoba, která byla tomuto právnímu úkonu jen nahodile přítomna. Svědek může plnit funkci pisatele nebo předčitatele, ale pisatel nesmí být zároveň předčitatelem. Pisatelem je osoba, která zachytila písemnou formou v listině poslední vůli pořizovatele a nezáleží zde na tom, jestli tak učinila vlastní rukou nebo pomocí technických prostředků. Předčitatelem je ten, kdo v listině zachycenou poslední vůli pořizovatele přečetl v přítomnosti pořizovatele a tří, resp. dvou svědků, pokud je jedním ze svědků právě předčítatel.

Pokud pořizovatel nemůže pouze psát nebo pouze číst, postačí přítomnost pisatele, resp. předčitatele. Úmyslem je zde nahradit pořizovatele v té činnosti, kterou nemůže sám zastat.

Je nutné, aby listinu podepsali tři současně přítomní svědci. Podpisy pisatele a předčitatele se nevyžadují, pokud zastávají současně funkci svědka, svědků a jsou již na listině podepsáni jako svědci. Dále se v takové listině musí

---

<sup>82</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006

uvést, že zůstavitel nemůže číst nebo psát a specifikovat osobu, která listinu napsala a která listinu přečetla. Z hlediska náležitostí pro platnost závěti musí být i poslední pořízení učiněné touto formou datováno, a to uvedením dne, měsíce a roku, kdy bylo podepsáno osobami, jejichž podpisy tato forma požaduje, tj třemi současně přítomnými svědky.

#### 3.1.3.4. Závěť formou notářského zápisu

Notářský zápis je taková listina, jejíž vlastnosti jsou upraveny v Notářském řádu a pro jehož sepsání je třeba splnit rigorózní pravidla. Postup při zřizování závěti je upraven v ustanoveních § 62 až 71 Notářského řádu<sup>83</sup>. Do 31.12.1992 sepisovala notářské zápisy státní notářství. Od 1.1.1993, kdy byla státní notářství zrušena, sepisují notářské zápisy notáři. Notářem je fyzická osoba, která splňuje předpoklady podle Notářského řádu. Notář až na dvě výjimky není oprávněn odmítnout sepsání závěti pořizovateli. Odmítnout sepsání může notář v případě, že tento úkon odporuje zákonům nebo dalším obecně závazným předpisům. V druhém případě může sepsání této listiny odmítnout, pokud žadatel bez závažného důvodu nesloží přiměřenou zálohu na odměnu notáře. Z účasti na sepisování závěti formou notářského zápisu může být notář, případně jeho pracovníci za určitých okolností vyloučeni. Je tomu tak tehdy, jsou-li na věci zúčastněni buď přímo nebo jako osoby blízké dědicům. Notář i jeho pracovníci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se mohou dotýkat oprávněných zájmů účastníků, tedy i o obsahu závěti. Notář má povinnost u něho sepsanou závěť formou notářského zápisu uložit a vložit o tom záznam do Centrální evidence závětí. Závěť sepsaná formou notářského zápisu a zároveň splňující veškeré náležitosti uvedené dále je považována za veřejnou listinu, což znamená, že se při dokazování vychází z toho, že potvrzuje pravdivost toho, co je v ní osvědčeno nebo potvrzeno, není-li dokázán opak. U veřejné listiny důkazní břemeno leží na tom, kdo popírá její správnost. Notářský zápis se sepisuje v českém nebo slovenském jazyce. Pokud se notářský zápis o závěti pořizuje s osobou, která nezná jazyk, ve kterém se tato listina sepisuje, je nutná přítomnost tlumočnicka. O této skutečnosti společně s uvedením důvodů, pro který byl tlumočnick přibrán, musí být pojednáno v závěru notářského zápisu a tlumočnick ji musí stvrdit svým

---

<sup>83</sup> zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

podpisem a otiskem svého úředního razítka. Notářský zápis pro jakéhokoliv cizího státního příslušníka notářem České republiky musí být sepsán podle práva státu místa sepsání, tedy práva České republiky.

K náležitostem závěti pořízené formou notářského zápisu patří uvedení místa, dne, měsíce a roku úkonu, jméno a příjmení notáře a jeho sídlo, dále jméno, příjmení, bydliště a rodné číslo (není-li, datum narození) pořizovatele závěti, případně svědků, důvěrníků a tlumočnicků, prohlášení pořizovatele závěti, že je způsobilý k právním úkonům, údaj, jak byla ověřena totožnost účastníka, svědků, důvěrníků a tlumočnicků, obsah úkonu (závěti), údaj o tom, že byl zápis po přečtení schválen, podpis účastníka, svědků, důvěrníků a tlumočnicka, otisk úředního razítka notáře a jeho podpis. V judikatuře je pojednáno o nemožnosti uznat pořízení závěti formou notářského zápisu, pokud tento nesplňuje veškeré náležitosti předepsané pro notářský zápis v Notářském řádu č. 358/1992 Sb.. Soud rozhodl tak, že: „Chybějí-li u písemnosti sepsané státním notářstvím, resp. notářem formou notářského zápisu takové náležitosti, bez nichž by nebylo možno rozeznat formu notářského zápisu, účastníky nebo další osoby zúčastněné na úkonu nebo takové náležitosti, které jsou nezbytnou náležitostí notářského zápisu ( např. potvrzení o tom, že zápis byl po přečtení účastníky schválen), nelze tuto písemnost považovat za notářský zápis, a tedy za veřejnou listinu ve smyslu ustanovení § 90 odst. 3 not. ř.“<sup>84</sup>. Toto rozhodnutí je důležité pro pořízení závěti notářským zápisem, která se pro shora uvedené nedostatky stává neplatnou a tudíž nevyvolává právní účinky, které jimi pořizovatel zamýšlel (platnost a použitelnost závěti v řízení o dědictví). Zpravidla pak taková závěť nebude splňovat ani podmínky pro její uznání za závěť v jiné formě.

Každý pořizovatel má možnost sepsat svou poslední vůli formou notářského zápisu. Tento způsob pořízení závěti je v některých případech pro platnost závěti obligatorní, v jiných poskytuje větší jistotu pořizovateli, že po jeho smrti se bude při úpravě majetkových poměrů postupovat právě podle jeho vůle vyjádřené v závěti, pokud ta splňuje všechny předepsané náležitosti a zejména, že taková závěť bude po právní stránce bezvadná.

---

<sup>84</sup> rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76 publikovaného ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 61/1977

O obligatorním pořízení závěti u notáře formou notářského zápisu se jedná v případě osob nezletilých, avšak starších 15 let a plně způsobilých k právním úkonům, osob němých, které nemohou číst nebo psát a dále pak, pokud se jedná o závěť, kterou je zřizována nadace.

Zletilosti se podle § 8 odst. 2 o.z. nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Uzavřít manželství osobě mladší je umožněno pouze, pokud tato dosáhla alespoň věku 16 let. Pokud tedy chce sepsat závěť osoba starší 15 let, která není zletilá, může tak učinit pouze formou notářského zápisu. Osoba, která již dosáhla 16 let, nedosáhla však věku 18 let a zároveň uzavřela manželství nemusí sepisovat závěť obligatorně formou notářského zápisu, ale může tak učinit jakoukoliv jinou formou, pokud splňuje ostatní náležitosti pro formu jím vybranou stanovené.

Pokud jde o osoby hluché nebo němé, platí rozdílná úprava pro ty, kteří mohou číst a psát a pro ty, kteří číst nebo psát nemohou. Účastník hluchý nebo němý, který může číst a psát si notářský zápis musí přečíst a vlastní rukou v něm připsat, že jej četl a schvaluje. Jde-li o účastníka hluchého nebo němého, který nemůže číst nebo psát, musí být kromě svědků úkonu přibrán jeho důvěrník, který se s ním umí dorozumět. Přibrání důvěrníka není třeba, pokud je účastník schopen se s listinou seznámit za pomoci přístrojů nebo speciálních pomůcek a je schopen se vlastnoručně podepsat. V notářském zápise musí být v případě účasti svědků, případně důvěrníků uvedeno jejich prohlášení. Svědci v něm prohlašují, že byli po celou dobu projevu vůle účastníka, o tom co má být pojato do zápisu a při jeho schválení účastníkem, přítomni. Důvěrník prohlašuje, že sdělil němému nebo hluchému účastníku, který nemůže číst nebo psát, obsah notářského zápisu a že jej účastník schválil. O postavení tlumočnicka a důvěrníka platí obdobně ustanovení týkající se požadavků na svědky.

Pokud se pro sepsání závěti formou notářského zápisu rozhodnou osoby nevidomé či neslyšící, pak v této listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou poslední vůli. Obsah listiny

musí být po jejím sepsání přetlumočen do znakové řeči a i toto musí být v listině uvedeno. Listinu musí podepsat svědci (§ 476d odst. 5 o.z.).

V případě nepovinného pořízení závěti se jedná o svobodnou volbu pořizovatele zřít svůj testament formou notářského zápisu. Tato volba má pro pořizovatele mnohé výhody, ale také některé nevýhody před jinými formami závěti.

Originál notářského zápisu o závěti je uložen u notáře v kovové skříni pod uzávěrou.<sup>85</sup> Z notářského zápisu o závěti se nevydávají stejnopisy, lze z něho na přání pořizovatele vydat pouze prostý opis. Takový opis lze vydat pouze pořizovateli nebo jeho zmocněnci, který se vykáže plnou mocí s úředně ověřeným podpisem.<sup>86</sup>

Za výhody této formy závěti možno považovat odbornost tohoto pořízení a záruku, že notář, jakožto člověk právnicky vzdělaný, má jistě větší zkušenosti s tvorbou takto významných právních úkonů, jakým jistě i poslední pořízení je. Z toho možno vyvozovat, že závěť sepsaná notářem bude právně bezvadná a bude splňovat veškeré náležitosti, které jsou s tvorbou takového právního úkonu spojeny. Notář bude dále jistě schopen pořizovateli poskytnout odborné rady a nastínit mu dopad jeho jednotlivých rozhodnutí na samotné dědice a pořizovatel bude tak předem schopen lépe reagovat na situace, které mohou nastat po jeho smrti. Další výhodou, a to z mého hlediska tou nejdůležitější je, že notář je povinen vložit záznam o existenci u něho sepsané a zároveň uložené závěti formou notářského zápisu do úřední evidence. Takovou je od 1.1.2001 Centrální evidence závětí vedená Notářskou komorou České republiky. Před tímto datem se sepsání závěti notářským zápisem oznamovalo soudu, v jehož obvodu měl pořizovatel trvalé bydliště. Tato skutečnost je podstatná pro pořizovatele v tom smyslu, že po jeho smrti takováto závěť, uložená u notáře, nemůže být osobami, v jejichž neprospěch byla pořízena, zničena či jinak manipulována tak, jak se tomu může stát např. u závěti sepsané vlastnoručně a uložené na těchto osobám přístupném místě (např. dům či byt zůstavitelův).

Za nevýhody závěti pořízené formou notářského zápisu je možno považovat nutnost osobně navštívit notáře nebo jej požádat o sepsání závěti na

---

<sup>85</sup> § 71 a násl. zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

<sup>86</sup> § 90 a násl. zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

místě samém, tj. např. v místě bydliště, domově důchodců, nemocnici, či v jiném zařízení, kde se pořizovatel nachází a kde si návštěvu notáře domluví. Nevýhodou oproti závěti psané např. vlastnoručně je úhrada poplatku za sepsání závěti formou notářského zápisu. Tento poplatek vychází z notářského tarifu a jeho výše je tak přesně stanovena.<sup>87</sup>

Pořizovatel musí vždy volit, zda je pro něj výhodnější na jedné straně ušetřit a riskovat možnou neplatnost závěti z důvodu ne vždy úplné znalosti všech právních ustanovení, ne odbornosti sepsání nebo možných rozdílů ve výkladu písemného vyjádření poslední vůle s jeho původně zamýšleným záměrem, či na druhé straně zaplatit tento poplatek a mít jistotu, že notář se postará o splnění všech náležitostí takového úkonu a pořizovateli vysvětlí dopad jeho jednotlivých rozhodnutí, v nichž může po své smrti vypořádat veškerý svůj majetek za života nastřádaný.

#### **3.1.4. Svědci**

Zákon stanovuje přesná pravidla i pro osoby svědků (§ 476e o.z. a 476f o.z.). Nemožnost státi se svědkem můžeme rozdělit do dvou skupin. Za prvé se jedná o osoby, které nejsou schopny vydat svědectví z důvodu jejich neschopnosti vnímat, posoudit či chápat, co je předmětem právního úkonu, u kterého mají být svědkem a následně o něm v případě potřeby podat svědectví. Svědkem se nemůže stát osoba nezpůsobilá k právním úkonům, osoba nevidomá, neslyšící, němá a osoba, která nezná jazyk, ve kterém se projev vůle činí. „Osobou nevidomou“ ve smyslu ustanovení § 476e ObčZ se rozumí fyzická osoba, jíž zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popřípadě podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.“<sup>88</sup> Osobou nezpůsobilou k právním úkonům je osoba, která byla této způsobilosti zbavena nebo jíž byla tato způsobilost omezena a dále též osoba nezletilá. Osobou nezpůsobilou k výkonu funkce svědka je též osoba, která má sice plnou právní způsobilost a je i zletilá, ale v rozhodujícím okamžiku, ke kterému se má svědectví vztahovat, trpí duševní poruchou, pro kterou nedokáže posoudit

---

<sup>87</sup> vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky o odměnách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb.

<sup>88</sup> rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004



dopad svého jednání. Druhou skupinou osob, které nemohou vykonávat funkce svědka, jsou osoby, které jsou podle závěti nebo podle zákona povolány k dědictví a osoby jim blízké. „Závěti povolanými nebo „zákonnými“ dědici je třeba rozumět osoby, které byli ustanoveny za dědice jakoukoli zůstavitelem pořízenou závětí a osoby které přicházejí v úvahu jako dědici zůstavitele ze zákona v kterékoli dědické skupině.“<sup>89</sup>

Důvodem pro vyloučení těchto osob z funkce svědka je jejich vztah k věci, protože mají osobní zájem na určitém obsahu závěti. U závětního dědice není rozhodující, zda se jedná o dědice univerzálního či jen dědice určitého podílu či určité konkrétní věci či práva. Za zákonného dědice se zde považují veškeré osoby uvedené v ustanoveních § 473 o.z. až 475a o.z.. Není zde tedy podstatné, jestli je jejich dědické právo podmíněno či nikoliv tím, že zde nebudou dědici v předcházející skupině dědiců ze zákona. I osoby, které nejsou v době pořizování svědectví relativně blízko k tomu, aby dědili, protože před nimi může být nemálo dědiců v předchozích dědických skupinách, se dědici mohou stát, neboť v okamžiku smrti zůstavitele může být situace již zcela odlišná. Za osoby blízké považujeme dle § 116 o.z. příbuzné v řadě přímé, sourozence a manžela, manželku a jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá pociťovala jako újmu vlastní. Svědkem závěti nemůže být z povahy věci právnická osoba. K otázce svědků se vztahují některá rozhodnutí publikovaná ve sbírce rozhodnutí. „Svědkem je jen taková osoba, která je touto funkcí předem pověřena a je s tímto pověřením srozuměna, není tedy tímto svědkem při pořizování závěti ten, kdo byl tomuto úkonu jen náhodně přítomen“<sup>90</sup>. Judikatura pojednává o nezpůsobilosti být svědkem při alografní závěti, která označuje za svého dědice právnickou osobu. Takovým svědkem nemůže být fyzická osoba, která činí nebo může činit za shora citovanou právnickou osobu právní úkony, jakož i fyzické osoby, které jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnické osoby nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by důvodně pociťovaly újmu, kterou by utrpěla právnická osoba povoláná za zůstavitelova dědice, jako újmu vlastní. Pokud by těmto osobám

---

<sup>89</sup> Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008, 1299 s.

<sup>90</sup> usnesení Nejvyššího soudu z 28. 4. 1997, 2 Cdon 988/96 publikovaného pod č. 59/1998

bylo umožněno vykonávat funkci svědka, zvýhodňovalo by je to před ostatními fyzickými osobami, kterým není umožněno jakkoliv se podílet na závěti, pokud by zároveň v téže závěti byli povoláni k dědictví a rovněž by to popíralo význam nestrannosti svědků jako nezávislých pozorovatelů poslední vůle zůstavitele.

Pokud by v závěti vystupovali zákonní, závětní dědici nebo osoba jim blízká ve funkci svědků, má to za následek neplatnost závěti. Toto ustanovení ovšem zčásti modifikuje judikatura: „V případě, že svědek (pisatel, předčítatel) alografní závěti pořízené ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. nesplňuje podmínky vymezené ustanoveními § 476e a § 476f obč. zák. pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, pak je závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice (§ 41 obč. zák).“<sup>91</sup>

### **3.1.5. Úřední osoby, pisatelé, tlumočníci a předčítatelé**

Vedle osob svědků se můžeme při pořizování závěti setkat ještě s dalšími osobami, kterými jsou úřední osoby, pisatelé, tlumočníci a předčítatelé. Postavení těchto osob při pořizování závěti je upraveno v § 476f o.z.. Z účasti na pořizování závěti jsou vyloučeny osoby, které mají nebo mohou mít z účasti na pořizování závěti osobní zájem. Tento zájem lze spatřovat zejména v tom, aby závěť obsahovala nebo naopak neobsahovala určité ustanovení, popřípadě aby byla z nějakého důvodu neplatná. Může se tohoto jednání dopustit upravováním, zamlčováním projevu vůle zůstavitele nebo ovlivňováním svobodné vůle pořizovatele závěti. Jako osoby shora uvedené nesmějí při pořizování závěti vystupovat závětní dědici, dědici ze zákona a osoby blízké závětnímu nebo zákonnému dědici. Pro tyto osoby platí obdobně to, co bylo uvedeno v kapitole 2.4. Svědci. V důsledku účasti těchto osob při pořizování závěti by byla taková závěť neplatná. Úřední osobou je zejména notář, který sepisuje závěť ve formě notářského zápisu, notářem pověřený kandidát nebo koncipient, který činí přípravné úkony a dále též jiná osoba, která se podílí na vyhotovení závěti formou notářského zápisu. Pisatelem je ten, koho za takového zákon ve svém § 476c a 476d odst. 3 a 4 o.z. označuje. Tlumočnickem je osoba, která překládá pořizovateli závěť sepsanou formou notářského zápisu do jazyka jemu srozumitelného. Jedná se zejména o tlumočníka do znakové řeči, případně do cizího jazyka. Tlumočníka k pořízení

---

<sup>91</sup> R 88/2005

závěti je možno přibrat pouze v případě, že se jedná o závěť sepsanou formou notářského zápisu, protože zákon s jeho přibráním v případě jiné formy pořízení poslední vůle nepočítá. Předčitatelem je ten, kdo je za takového v zákoně uveden a bez něhož by v případě formy závěti s předčitatelem nemohla být závěť platná.

### **3.1.6. Podmínky v závěti**

§ 478 o.z. stanoví, že jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky. Jde o zvláštní ustanovení vzhledem k § 36 o.z., které obecně připouští, aby právní úkon byl vázán podmínkou. V případě, že v závěti je uvedena podmínka, nezpůsobuje to neplatnost závěti, ale k této podmínce se nepřihlíží. Takovouto podmínkou může být zejména odkládací podmínka vzniku dědického práva závětních dědiců, dále podmínky, na které je vázáno nabytí určitého podílu, konkrétních věcí či práv z dědictví nebo i podmínky rozvazovací, které by měly za následek zánik dědického práva, případně i příkazy, jak má dědic naložit s určitými věcmi, či co má vykonat. To, že jakékoliv podmínky k závěti připojené nevyvolávají právní následky neplatnosti takovéto závěti, má svůj důvod ve snaze neomezovat dědice co do nabytí dědictví ani co do dispozic se zděděným majetkem, které by mu bránili v účelném využití dědictví. Za takovouto podmínku nelze považovat obecné náhradnictví spočívající v ustanovení náhradního dědice pro případ, že by dědic ustanovený na prvním místě dědictví z jakéhokoliv důvodu nenabyl.

Za podmínku není dále považováno závětní zřízení věcného břemene podle § 151 písm. o odst.1 o.z.. I když dědic, který nabývá zatíženou nemovitost, je věcným břemenem povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat, nelze takové ustanovení označit za podmínku, neboť zůstavitel takovým ustanovením pouze realizuje své právo, které mu zákon přiznává. Zůstavitel by mohl tuto osobu určit i za dědice celé takové nemovitosti. V tomto případě jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídajícího věcnému břemeni, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic.

V § 478 o.z. je uvedeno, že ustanovení § 484 o.z. téhož zákona tímto není dotčeno. „Na dědický podíl se započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování, dědic sám a nebo dědicův

předek, jde-li o potomky zůstavitele<sup>92</sup>. Obsahuje-li závěť takovéto ustanovení je nutno k němu přihlížet jako k příkazu (příkaz k započtení) a brát jej v úvahu, protože teprve takovýto příkaz odůvodňuje provedení zápočtu.

Další podmínka, se kterou se můžeme v závěti setkat, je stanovení povinnosti jednoho závětního dědice, který nabývá majetek, podíl či určitou věc nebo právo z dědictví, aby jiného dědice vyplatil v penězích. Takovéto podmínky nebo resp. vyjádření zůstavitelovy konkrétní představy, mohou dědici respektovat a dobrovolně je promítnout do dohody o vypořádání dědictví. Pokud nedojde k jejich realizaci v rámci dědické dohody o vypořádání dědictví a jejich dobrovolnému splnění dědici v rámci této dohody, nemají právní následky. Obdobným, i když ne zcela totožným případem, je podmínka, která ukládá dědicům prodej části nebo celého majetku zůstavitele, který byl v době smrti v jeho vlastnictví a o kterém v závěti ukládá, že se po jeho smrti má prodat a výtěžek z prodeje se má rozdělit mezi tyto dědice. „Pokud byl zůstavitel v době smrti vlastníkem nemovitostí a pokud v závěti uvedl, že se tyto nemovitosti mají po jeho smrti prodat a že získané prostředky za tyto nemovitosti se mají rozdělit mezi ustanovené dědice v podílech, které zůstavitel v závěti určil, nabudou tyto dědici podle této závěti stanovené podíly nemovitosti, na podmínku o uložení prodeji nemovitosti, obsaženou v závěti, se nepřihlíží ( § 478 o. z.)“<sup>93</sup>. Neplatným je podle judikatury<sup>94</sup> ustanovení v závěti, jímž bylo zřízeno právo užívání bytu.

V závěti se můžeme také setkat s podmínkami týkajícími se některých dalších právních úkonů, které sdílejí právní režim závěti. Takovými právními úkony jsou odvolání závěti, listina o vydědění, odvolání listiny o vydědění. Ani u těchto právních úkonů nelze připustit podmínky.

### **3.1.7. Zrušení a odvolání závěti**

Jak již vyplývá se shora uvedených obecných náležitostí právního úkonu, musí být i závěť sepsána pouze svobodně. Tato svobodná volba jejího pořízení se dále může uplatnit zákonnou možností závěť zrušit závětí pozdější, pokud

---

<sup>92</sup> § 484 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

<sup>93</sup> rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 23. 7. 1983, 2 Cz 56/83 publikovaného pod č. 15/1985 sb. rozh.

<sup>94</sup> rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. ledna 1967, č.j. 11 Co 100/67 publikovaného pod č. 8/1968 sb. rozh.

vedle ní nemůže obstát, jejím odvoláním (§480 odst.1 o.z.) a dále také tím, že pořizovatel zničí listinu, na níž je napsána.

Možností, jak zrušit závěť, je sepsání závěti nové. I tato nová závěť musí splňovat všechny předepsané náležitosti a zároveň se obsahově překrývat se závětí, kterou má v úmyslu nahradit. Závěť, kterou pořizovatel zřídil později, vyjadřuje jeho pozdější rozhodnutí, jak uspořádat dědické poměry a taková je tedy sama o sobě schopna zrušit závěť předchozí, i když v textu není výslovně vyjádřeno, že dřívější závěť ruší.

„Platná závěť pozdější zrušuje závěť předcházející, pokud vedle ní nemůže obstát, již okamžikem, kdy byla zřízena. Na skutečnost, že závěť předcházející byla zrušena závětí pozdější, nemá žádný vliv, zda pozdější závěť existovala ještě v okamžiku smrti zůstavitele, nebo zda ji zůstavitel ještě za svého života odvolal, zrušil další závěti nebo zničil listinu, na níž byla závěť sepsána.

Odvoláním, zrušením, či zničením pozdější závěti nedojde k obnovení závěti předcházející.“<sup>95</sup>

Nezáleží zde na tom, že původní závěť byla zřízena například formou notářského zápisu a závěť pozdější, která ji má nahradit, je sepsána vlastnoručně nebo naopak. Aby takové nové poslední pořízení vyvolalo neplatnost závěti dříve pořízené nebo jen neplatnost některých ustanovení upravujících budoucí dědění části majetku zůstavitele v ní obsažených, musí se týkat stejného majetku zůstavitele nebo jeho části, k němuž nově povolává jinou osobu. Nově sepsaná závěť se nemusí týkat celého majetku, avšak v části, která se týká majetku obsaženého již v závěti předchozí, se bude postupovat podle této nové, resp. poslední závěti ohledně tohoto majetku pořízené. Dřívější závěť tak může zčásti obstát vedle pozdější závěti, zčásti nikoliv. Například, pořídil-li zůstavitel v dřívější závěti, že za dědice celého svého majetku ustanovuje osobu A a poté v závěti pozdější povolává k dědictví některé části svého majetku osobu B, tak osoba B obdrží z dědictví majetek podle závěti pozdější a osoba A obdrží veškerý ostatní majetek, vyjma věcí vyjmenovaných v závěti pozdější a tudíž tak náležející osobě B. Toto by platilo, pokud opomeneme další ustanovení týkající se závěti, například určení povinného dílu

---

<sup>95</sup> usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98

oprávněného potomka, vydědění a některá další ustanovení, která by mohla příkladovou situaci modifikovat.

Stejně jako závěť se posuzuje i listina o vydědění, pokud nemůže vedle závěti obstát. Tak například v původní závěti ustanovuje pořizovatel za dědice celého nebo části svého majetku svého potomka A, kterého v později sepsané listině o vydědění vydědí, zrušuje se tak původně sepsaná závěť v části, která povolává potomka A za pořizovatelova dědice. Platí to i opačně, tedy pokud pořizovatel nejprve potomka A vydědí a poté jej ustanoví v závěti za svého dědice, stává se tímto listina o vydědění neplatnou a potomek A je povolán za dědice podle závěti. Může též dojít k situaci, že nejprve zůstavitel potomka A vydědí a v následně sepsané závěti ho povolá k části dědictví, které ovšem činí méně než jeho neopomenutelný podíl náležející mu ze zákona. V takovém případě by potomek A povoláný k dědictví nemohl namítat relativní neplatnost závěti dle §479 o.z., neboť byl nejprve platně vyděděn a poté zůstavitelovou dobrou vůlí k části dědictví povolán. Naopak pokud by pořizovatel nejprve pořídil závěť ve prospěch svého potomka a později listinu, kterou tohoto potomka částečně vydědil, zůstala by závěť v platnosti v tom rozsahu, v jakém by nebyla vyděděním dotčena.

Jelikož s právním úkonem závěti spojuje zákon právní následky až po smrti zůstavitele, má tak zůstavitel možnost závěť do své smrti kdykoliv platně zrušit nebo odvolat, jestliže splňuje veškeré předepsané náležitosti, pokud jde o subjekt tohoto úkonu, o náležitosti vůle a jejího projevu. V tomto případě se jedná o zrušení jiným aktem než fyzickým zničením listiny. Zákon stanoví, že pro odvolání musí pořizovatel splnit stejnou formu jakou musí splnit pro její platné pořízení. Musí tak být učiněno stejnou formou, jakou byla odvolávaná závěť sepsána. Tedy například pořizovatel nemůže odvolat závěť původně sepsanou formou notářského zápisu formou vlastnoručně sepsané listiny o odvolání závěti. V tom lze spatřovat rozdíl při nahrazení závěti závětí pozdější a odvoláním závěti. Zatímco závěť původní může zůstavitel nahradit závětí pozdější sepsanou i v jiné formě než závěť původní, odvolat závěť smí pouze ve stejné formě, jakou byla závěť původní sepsána. Pořizovatel při odvolání závěti tak musí učinit se všemi náležitostmi, s jakými byla původní závěť pořízena a z takového jeho právního úkonu musí být zřejmé, že jeho vůle směřuje právě a jen k odvolání závěti. Může tak učinit přímo citací data,

popřípadě i obsahu této listiny anebo paušálním ustanovením, že mají být odvolány veškeré předchozí závěti zůstavitele. Není nutné odvolávat závěť jako celek, ale může být odvoláno jen některé její ustanovení nebo část. Odvolání závěti může být pořízeno jako samostatný právní úkon směřující ke konkrétnímu a jedinému cíli, tedy odvolání závěti, nebo může být učiněno v rámci sepsání nové závěti nebo listiny o vydědění jako jejich součást. „Byla-li závěť zrušena závětí pozdější ( § 480 odst. 1 o. z.), neobnoví se její účinnost tím, že pozdější závěť byla pak odvolána ( § 480 odst. 1 o. z.) anebo že byla zničena listina, na níž byla závěť napsána ( § 480 odst. 2 o. z.)“<sup>96</sup>. Odvoláním závěti se tedy neobnovuje platnost závěti sepsané před touto závětí odvolávanou. Pro projednání dědictví se k této dřívější závěti nebude přihlížet jako k platné. Pokud by pořizovatel chtěl dosáhnout rozdělení svých majetkových poměrů po své smrti mezi dědice podle závěti, která byla pořízena ještě před závětí odvolávanou, musel by tak učinit sepsáním nové a obsahově totožné závěti.

V případě zrušení závěti se nemusí jednat o zrušení závěti některým z formálních způsobů uvedených shora, zejména v souvislosti s odvoláním, ale může jít o prosté zničení materiálního substrátu, na němž je závěť napsána. Zůstavitel může závěť zrušit zničením listiny jí obsahující, a to například jejím roztrháním, spálením, vymazáním textu, přeškrtnutím data, podpisu. K takovému materiálnímu zničení s právními následky dojde pouze tehdy, pokud závěť zničí sám její pořizovatel. Pokud by tak učinil některý z dědiců, ať už ustanovený podle závěti, či podle zákonné dědické posloupnosti, jednalo by se o zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele, které by mělo za následek dědickou nezpůsobilost tohoto dědice. V případě, že by mezi účastníky bylo sporné, který z dědiců závěť zničil, jednalo by se o spornou skutkovou okolnost, na které závisí dědické právo a kterou by bylo třeba řešit podle § 175k odst. 2 o.s.ř.. Zruší-li takto sám zůstavitel závěť nebo zruší-li takto listinu o odvolání, neobnovuje se tím závěť dřívější, protože tato byla jednou provždy zrušena odvoláním či pozdější závětí, vedle které nemůže obstát, viz judikát uvedený shora. Zůstavitel nemůže zničit dále listinu, kterou nemá ve své dispozici, tedy například závěť sepsanou formou notářského zápisu a vedenou

---

<sup>96</sup> usnesení městského soudu v Praze z 30. 5. 1980, 11 Co 127/80 publikovaného pod č. 30/1982 sb. rozh.

v úschově u notáře. Za platné zrušení závěti nemůžeme považovat ani situaci, kdy pořizovatel zničí závěť neúmyslně, omylem či nešťastnou náhodou. Pokud by ovšem o takové situaci zůstavitel věděl a tento svůj právní úkon bez odkladu neobnovil, mohli bychom z jeho vědomého opomenutí vyvodit, že zničení listiny dodatečně akceptoval jako projev své vůle. Dále zůstavitel může zmařit závětní dědické nástupnictví tím, že s předměty, které by měly spadat do dědictví a které vyjmenoval v závěti, naloží tak, že v době jeho smrti již nebudou v jeho majetku a tudíž součástí dědictví. Jelikož tedy závěť se bude vztahovat pouze k věcem nenáležícím do dědictví, nebude možné podle takové závěti postupovat a dále bude v dědictví jednáno podle zákonného nástupnictví.

Případné spory mezi účastníky dědického řízení ohledně platnosti pořízení závěti, jejich odvolávání, zrušení a věcí s tím souvisejících budou řešeny podle § 175k odst 1 a 2 o.s.ř.. „Jestliže již soud rozhodl na návrh účastníka řízení o dědictví o skutečnosti, která zůstala mezi účastníky řízení o dědictví sporná, potom se musí v dalším průběhu řízení o dědictví vycházet z pravomocného rozhodnutí soudu o této skutečnosti a nelze posuzovat odlišně od závěrů uvedeného soudního rozhodnutí.“<sup>97</sup>

### **3.1.8. Ochrana práv potomka**

Občanský zákoník ve svém § 479 upravuje ochranu neopomenutelných dědiců. Neopomenutelným dědicem je potomek zůstavitelův. Tato ochrana spočívá v tom, že zaručuje neopomenutelným dědicům, aby jim bylo bez ohledu na závěť zůstavitele přiznáno právo na dědický podíl, který by jim náležel při dědění ze zákona, a to tak, že nezletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona a potomkům zletilým alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Nárok zletilého potomka byl zkrácen na polovinu novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1.1. 1992. Takový nárok má potomek zůstavitelův, který je způsobilý dědit. „Dědickým podílem ze zákona ve smyslu ustanovení § 479 o.z. je podíl vypočtený z celého dědictví a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které

---

<sup>97</sup> rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91 publikovaný pod č. 27/1992 sb. rozh.



zůstavitel pořídil závěť.“<sup>98</sup> Pokud by závěť odporovala ustanovení § 479 o.z. je v této části neplatná v případě, že se tento neopomenutelný potomek dovolá její relativní neplatnosti. O relativní neplatnost by se nejednalo v případě, že by zůstavitel takové potomky platně vydědil. V daném případě se nejedná o neplatnost absolutní, nýbrž pouze relativní upravenou v § 40a OZ. Z toho vyplývá, že právní úkon se považuje za platný, pokud se ten, kdo je jím dotčen, v našem případě potomek zůstavitelův způsobilý dědit, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Potomek, který musí být nutně účastníkem řízení a jemuž by nepřipadl takový podíl na majetku uvedený shora, je dotázán soudním komisařem pověřeným příslušným soudem k projednání dědictví, zda se takové neplatnosti dovolává. Nedovolá-li se neplatnosti, považuje se závěť za platnou a potomek není nadále účastníkem řízení o dědictví. Pokud naopak neplatnost namítne, soudní komisař s ním jedná jako s účastníkem řízení o dědictví. „Prohlášení o tom, že se neuplatňuje právo dovolat se neplatnosti ( § 40a odst. 1 o. z.) závěti pro její rozpor s ustanovením § 479 o. z., učiněné zákonným zástupcem nezletilce nebo jiného opatrovance v řízení před státním notářstvím, musí být schváleno soudem péče o nezletilé děti nebo opatrovnickým soudem (§ 28 o. z. a § 176 odst. 1 a 2 o. s. ř. i § 193 o. s. ř.)“<sup>99</sup>. Neopomenutelnými dědici jsou tedy potomci zůstavitele a to, jaký podíl z dědictví v případě dovolání se námitky relativní neplatnosti jim bude náležet, závisí na tom, zda jsou tito zletilí či nezletilí. V případě zletilosti jim bude náležet polovina dědického podílu, který určuje zákon v intestátní dědické posloupnosti, v případě nezletilosti celý takový podíl. Relativní neplatnost závěti je oprávněn v první řadě namítat nejbližší potomek zůstavitel (např. syn) oproti jeho dětem (vnukům zůstavitele), kteří k tomu nejsou oprávněni. Pokud tedy nejbližší potomek zůstavitelův neplatnost nenamítne, nemohou ji namítat ani jeho potomci a jsou nadále vyloučeni z účasti na řízení o dědictví. Odmítne-li zletilý bližší potomek dědictví a na jeho místo nastoupí jeho potomci, nemohou tito nezletilí potomci dostat z dědictví dohromady víc, než kolik činí neopomenutelný podíl jejich předka, tedy alespoň polovinu dědického podílu náležející bližšímu předku podle

---

<sup>98</sup> rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88, publikovaný pod č. 45/1990 sb.rozh.

<sup>99</sup> stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSFR z 27. 6. 1990, Cpjf 90/89 publikovaného pod č. R 31/90 sb.rozh.

zákona. Nemohou se tedy dovolávat toho, že v důsledku jejich nezletilosti jim náleží celý podíl určený nezletilým podle zákona. Toto ale neplatí, pokud bližší potomek zůstavitele (např. syn) v době jeho smrti již nežije nebo je nezpůsobilý dědit. Dědictví pak napadá přímo vzdálenějším potomkům (např. vnukům) a velikost jejich podílu závisí na tom, zda tito další potomci jsou zletilí či nezletilí. V otázce zletilosti postupujeme podle obecného pravidla upraveného v § 8 odst.2 o.z.. Zletilost se tedy nabývá dovršením osmnáctého roku a před dosažením tohoto věku se nabývá jen uzavřením manželství. Co se týká majetku, ze kterého je nutno vypočítávat neopomenutelný podíl, vycházíme z celé hodnoty dědictví, tedy veškerého majetku, který neopomenutelný dědic z dědictví nabývá, ať již podle zákona nebo podle závěti.

Tak například jsem měl možnost setkat se v praxi se situací, kde se jedná o dědický spis se závětí, kdy zůstavitelka zemřela jako vdaná se zanecháním tří potomků, z toho jednoho nezletilého. Půjde zde zejména o § 469 o.z., dle kterého se nezletilým potomkům musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona. Dohoda o vypořádání dědictví podléhá schválení příslušným opatrovnickým soudem. Zůstavitelka pořídila o svém majetku závětí, ve které ustanovila dědici svého zde konkrétně vyjmenovaného majetku své tři děti a manžela s tím, že jednomu zletilému potomkovi se nedostávala ani polovina jeho zákonného dědického podílu, tedy ani jedna osmina majetku, a proto tento namítl tzv. relativní neplatnost této závěti zůstavitelky. Ostatním potomkům se dostávalo jejich podílů v souladu s ust. § 479 o.z. a tito závěť zůstavitelky uznali za pravou a platnou. Dědicové uzavřeli ohledně majetku náležejícího do aktiv dědictví dědickou dohodu, dle které nabyt nezletilý potomek tolik, kolik činí jeho dědický podíl, který by mu náležel při dědění ze zákona a zbylí dědicové se rozdělili o ostatní majetek náležející do aktiv dědictví. Takto navržená dohoda byla poté schválena příslušným opatrovnickým soudem a následně vydáno usnesení soudu příslušného k projednání dědictví, kterým byla navržená dohoda schválena, neboť neodporovala dobrým mravům.

Relativní neplatnost se může projevit jako neplatnost absolutní, pokud zůstavitel nepamatuje v závěti na své nezletilé potomky, kteří by byli podle zákona jeho jedinými dědici. Potomek, který namítl relativní neplatnost závěti se nadále považuje za účastníka řízení o dědictví a nemůže již dědictví odmítnout,

neboť svou námitkou neplatnosti dal nepřímo najevo svůj zájem o dědictví. Nutnost dostání závazků vůči neopomenutelným dědicům, co do jejich zákonného dědického podílu, nezavazuje dědice včetně těchto neopomenutelných k uzavření dědické dohody mezi všemi účastníky, ve které tito nemusí nabýt z dědictví nic. „Nedojde-li však k uzavření dohody o vypořádání dědictví a soud potvrzuje dědicům nabytí dědictví podle jejich dědických podílů, musí být podíl neopomenutelného dědice dodržen, a to jako podíl na majetku z dědictví (nikoli jako právo na finanční vyrovnání)“<sup>100</sup>

### **3.1.9. Vydědění**

Jako protipól právní ochrany neopomenutelných dědiců, co se týká jejich možnosti namítnout relativní neplatnost závěti a tím pro sebe získat polovinu, resp. celý podíl na dědictví jim přiznaný na základě zákona viz kapitola 2.8. Ochrana práv potomka, upravuje náš právní řád institut vydědění. Institut neopomenutelných dědiců do jisté míry omezuje zůstavitele disponovat v plné míře s majetkem pro případ smrti. Naopak institut vydědění dává zůstaviteli možnost eliminovat tyto pro něj negativní dopady majetkového uspořádání po jeho smrti směřující částečně proti jeho vůli. Zůstaviteli je tedy umožněno za splnění zákonem stanovených podmínek vyloučit některého nebo všechny své potomky a nikoho jiného z dědictví. Může tak učinit prostřednictvím samostatné listiny o vydědění nebo vydědit svého potomka v pořizované závěti resp. její části týkající se vydědění. Vydědění nemůže vzniknout samovolně. Musí být učiněno na základě platného projevu vůle zůstavitele, který splňuje obecné i zvláštní náležitosti pro platnost takového právního úkonu. Zejména však dodržení přísných formálních požadavků, kterých je nutno dbát rovněž při pořizení závěti. Zvláštní náležitostí speciálně vyžadovanou pro tento právní úkon je pak přesné určení důvodu vydědění v zákoně taxativně vypočtených. Bylo by však v zájmu předcházení sporů, kdyby zůstavitel blíže časově i místně specifikoval skutečnosti, které mu zavadaly důvod k vydědění potomka. Tyto důvody upravuje občanský zákoník stejně jako celé vydědění v § 469a o.z.. Důvody, na základě nichž je možno svého potomka vydědit, jsou čtyři.

---

<sup>100</sup> Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1293

Za prvé je jím to, že zůstavitelův potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Tato podmínka je obsažena na rozdíl od tří následujících v občanském zákoníku již od jeho schválení v roce 1964. Mají-li být z chování vyděděného vyvozovány uvedené důsledky, nesmí být pochyby o tom, že vyděděný měl možnost a příležitost takovou pomoc zůstaviteli poskytnout a ten ji neodmítal. Dále zde posuzujeme potřebnost takové pomoci s ohledem na nemohoucnost, nemoc, stáří, jinou i náhodnou událost, pro kterou je odkázán na pomoc někoho jiného. Záleží zde na tom, jestli zůstavitel má někoho, kdo s ním sdílí domácnost a mohl by mu tak potřebnou pomoc poskytnout.

Druhým důvodem pro vydědění je to, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevit měl. Z dosud publikované judikatury soudů nelze doložit případ, v němž by důvodnost podle ustanovení §469a odst.1. písm. b) o.z., tedy vydědění pro nezájem ve sporu vedeném o platnost takového právního úkonu obstála. „Pro posouzení důvodů vydědění podle ustanovení § 469a odst. 1 písm. b) o. z. je třeba rovněž zjišťovat, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomek měl projevit, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy.“<sup>101</sup> Další možným problémem, který může ve vztahu mezi zůstavitelem a potomkem nastat, je vzájemně projevovaný nezájem zůstavitele a potomka. Tuto situaci též upravuje judikatura. „Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.“<sup>102</sup>

Pro objasnění některých dalších záležitostí bych rád uvedl následující příklad, který vychází z reálného postupu v praxi ohledně otázky vydědění. Dne 25.12.2004 zemřel zůstavitel Karel M., který po sobě zanechal manželku paní Markétu M. a svého jediného syna, a to pana Petra M., který je zůstavitelovým synem z prvního manželství, který byl v době úmrtí zůstavitele zletilý. Zůstavitel zanechal závěť s listinou o vydědění sepsanou formou notářského zápisu dne

---

<sup>101</sup> rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, 6 Co 10/96 publikovaném pod č. 23/1998 sb. rozh.

<sup>102</sup> SJ 21/1998

6.10.1993. V této listině zůstavitel vydědil svého jediného syna Petra M. ve smyslu ust. § 469a odst. 1 písm. b) o.z. a podrobněji specifikoval, v čem spatřuje skutečnost, že jeho syn o něho trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl. V téže listině zároveň ustanovil dědičkou veškerého svého majetku svou současnou manželku Markétu M. Následně dne 16.1.1997 pořídil zůstavitel opět formou notářského zápisu závěť, ve které ustanovil svou univerzální dědičkou opět svoji současnou manželku Markétu M. a zároveň pro případ, že by tato z jakéhokoliv důvodu nedědila, ustanovil za náhradního dědice veškerého svého majetku pana Romana K. a vydědění z předchozí listiny o vydědění ponechal v platnosti. Z důvodu existence dvou závětí týkajících se stejného majetku zůstavitele (resp. veškerého) pořízených stejnou formou za splnění veškerých požadavků, které jsou pro tento právní úkon vyžadovány platnou právní úpravou, zrušuje zůstavitel závěť dřívější, tj. závěť ze dne 6.10.1993 a nahrazuje ji platnou závětí pozdější ze dne 16.1.1997 ve smyslu ust. § 480 odst.1 o.z.. Listina o vydědění, která byla součástí závěti dřívější není tímto dotčena a zůstává i nadále v platnosti.

Po zajištění veškerých podkladů týkajících se majetku zůstavitele byli k jednání předvoláni pozůstalá manželka Markéta M. a pozůstalý syn Petr M., kteří byli seznámeni se závěťmi zůstavitele, listinou o vydědění a majetkem, resp. dluhy zůstavitele, jakož i s veškerými podklady ohledně majetku náležejícího do dědictví. Pozůstalý syn Petr M. po seznámení se závěťmi zůstavitele a listinou o vydědění prohlásil do protokolu, že neuznává důvody svého vydědění, uvedené v listině o vydědění, pořízené formou notářského zápisu ze dne 6.10.1993. Pozůstalá manželka Markéta M. po seznámení se závěťmi zůstavitele, zejména pak se závětí pořízenou dne 16.1.1997 prohlásila do protokolu, že tuto závěť uznává za pravou a platnou a po předchozím poučení o právu a lhůtě k odmítnutí dědictví, jakož i náležitostech a následcích odmítnutí či neodmítnutí dědictví a o jeho neodvolatelnosti dle ust. § 175 i o.s.ř. a § 463-468 o.z. o významu vyzvání věřitelů a o povinnosti hradit náklady zůstavitelova přiměřeného pohřbu a jeho dluhy, které přešly na dědice smrti zůstavitele, dále prohlásila, že dědictví neodmítá. S ohledem na skutečnost, že pozůstalý syn Petr M. neuznal důvody svého vydědění, uvedené v listině o vydědění ze dne 6.10.1993 a vzhledem k tomu, že rozhodnutí o dědickém právu, tj. o tom, zda pozůstalý syn Petr M. je či není dědicem po zůstaviteli,

záviselo na zjištění této sporné skutečnosti, postupoval soud podle ustanovení § 175k odst.2 o.s.ř. a odkázal pozůstalého syna Petra M., aby uplatnil své dědické právo a účastenství v dědickém řízení žalobou v občanskoprávním řízení, neboť jeho právo se jevílo jako méně pravděpodobné. Účastníci byli dále poučeni, že nebude-li žaloba ve lhůtě stanovené usnesením okresního soudu podána, bude soud v dědickém řízení pokračovat bez ohledu na pozůstalého syna Petra M. a projedná dědictví ve smyslu § 461 OZ.

Usnesením soudu příslušného k projednání dané záležitosti vydaného dne 15.8.2005, jež nabylo právní moci dne 6.9.2005 byla pozůstalému synovi Petru M. uložena povinnost, aby do jednoho měsíce od právní moci podal u tohoto soudu žalobu proti pozůstalé manželce Markétě M. na určení, že je dědicem a účastníkem dědického řízení po zůstaviteli Karlu M., zemřelého dne 25.12.2004 vedeného u příslušného okresního soudu a aby současně o podání žaloby vyrozuměl soud, který vede řízení o dědictví. Současně pozůstalého syna vyrozuměl, že nebude-li žaloba podána ve lhůtě, bude soud v dědickém řízení pokračovat bez ohledu na tohoto dědice.

Dne 20.9.2005 byla u příslušného okresního soudu podána pozůstalým synem Petrem M. žaloba na určení dědice a účastníka dědického řízení. Rozsudkem příslušného krajského soudu, jež nabylo právní moci dne 3.2.2006 bylo určeno, že pozůstalý syn Petr M. je dědicem zůstavitele Karla M. a účastníkem dědického řízení vedeného u okresního soudu příslušného k projednání dědictví. V odůvodnění citovaného rozsudku bylo mimo jiné uvedeno, že nezájem poz. syna o zůstavitele byl způsoben dřívějším nezájmem zůstavitele o tohoto jeho jediného syna a tímto jejich vzájemný vztah zůstavitel předurčil již svým předchozím chováním.

Následně poz. syn namítl tzv. relativní neplatnost závěti zůstavitele pořízené dne 16.1.1997, dále prohlásil, že není nezpůsobilým dědit a že dědictví neodmítá.

Na základě shora uvedených skutečností přistoupili tedy jakožto dědicové po shora uvedeném zůstaviteli pozůstalá manželka Markéta M. a pozůstalý syn Petr M. V souladu s ustanovením § 479 o.z., podle kterého se zletilým musí dostat aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona, by v případě pozůstalého syna Petra M. činil jeho dědický podíl ze zákona jednu polovinu majetku, avšak s ohledem na závěť pořízenou

zůstavitelem shora citovanou a dále s ohledem na namítnutí tzv. relativní neplatnosti této závěti tímto synem činí jeho dědický podíl jednu čtvrtinu a tudíž podíl pozůstalé manželky činí tři čtvrtiny majetku náležejícího do dědictví. Následně se tito dědicové u soudu, resp. před soudním komisařem vypořádali mezi sebou o dědictví dohodou, která byla schválena příslušným okresním soudem usnesením vydaným dne 20.5.2006, jež nabylo právní moci dne 10.6.2006.

Podobně těžko dokazovatelným je důvod vydědění obsažený v §469a odst.1.písm. d) o.z.. Jako důvod vydědění se zde uvádí, že potomek trvale vede nezřízený život.

Naopak naprosto nesporným je dle zákona v pořadí třetí důvod vydědění uvedený v §469a odst.1 písm. c) o.z., kde se jako důvod vydědění uvádí to, že potomek byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody, v trvání nejméně jednoho roku. Důvodnost pořizovatelova právního úkonu o vydědění lze kdykoliv bezpečně prokázat vyhotovením pravomocného rozsudku o vině a trestu dotčeného potomka.

Důvody vydědění upravené v §469a odst.1 písm.a o.z., §469a odst.1 písm.b o.z., §469a odst.1 písm.c o.z. byly do občanského zákoníku přidány novelou z roku 1982.

Potomek, jenž byl vyděděn, má možnost se proti takovému právnímu úkonu zůstavitele bránit soudní cestou ve sporném řízení, které není součástí řízení dědického. Na tomto rozhodnutí je následně závislé řízení dědické a do doby, než je tento spor vyřešen, je dědické řízení přerušeno. Vyděděný potomek je navrhovatel tohoto soudního řízení a zároveň nese důkazní břemeno. Musí soudu dokázat, že k jednání, o něž se zůstavitel opírá jako o důvod k vydědění, nedošlo. Pokud je v tomto sporu úspěšný, soud jej potvrdí jako dědice a nadále vystupuje v dědické řízení jako jeho účastník.

„Vydědění je projev vůle zůstavitele, který (je-li platný), je třeba respektovat. Tato vůle nemůže být zmařena pouhým souhlasným projevem vůle dědiců, ztotožňujících se s vyděděným, že zákonné podmínky vydědění nejsou dány. Státní notářství může zkoumat neplatnost vydědění. Mělo by v takovém případě alespoň vyslechnout účastníky a do protokolu uvést skutečnosti, které

uvádějí k doložení svého tvrzení, že důvod vydědění není dán, a nespokojit se s pouhým tvrzením, že uznávají, že důvod vydědění není dán.“<sup>103</sup>

Co se týká výkladu obsahu listiny o vydědění, upravuje ji judikatura následovně: „Ustanovení § 469a odst. 2 obč. zák. umožňuje zůstaviteli, aby spolu s vyloučením nejbližšího potomka z dědictví též výslovně vyjádřil vůli, že důsledky vydědění se vztahují i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupil na jeho místo. Není rozhodné, zda by proti nim samým bylo možno uplatnit některý z důvodů vydědění. Závěr, zda zůstavitel v konkrétním případě vydědil svého potomka i potomky vyděděného každého samostatně (§469a odst.1 obč. zák.), či zda vydědil svého nejbližšího potomka a vyjádřil svou vůli, aby důsledky vydědění byly vztaženy i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupil na jeho místo (§469a odst.2 obč. zák.), představuje skutkové posouzení věci.“<sup>104</sup>

Donedávna nebylo též zcela jasné, zda zůstavitel může vydědit potomky pouze z části nebo ohledně části majetku, který náleží do dědictví. Tato otázka byla upraven judikaturou: „Vyděděním může zůstavitel vyloučit potomka z dědického práva i ohledně části majetku“<sup>105</sup> Judikatura tento závěr odůvodňuje svobodnou vůli zůstavitele o tom rozhodnout v listině o částečném vydědění, v jakém rozsahu potomka vyděduje a zároveň má toto částečné vydědění být jakousi sankcí proti potomkovi, který by jinak mohl být vyděděn zcela, protože jeho chování jinak splňuje zákonné důvody pro jeho úplné vydědění.

### **3.1.10. Centrální evidence závětí**

Centrální evidence závětí je neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, spravuje a provozuje Notářská komora České republiky. Je upravena předpisem Notářské komory České republiky<sup>106</sup> (předpis o CEZ). Notářská komora vede odděleně dvě evidence.

---

<sup>103</sup> R 45/1986

<sup>104</sup> R 6/2005

<sup>105</sup> SJ 67/1997

<sup>106</sup> předpis Notářské komory České republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidenci závětí (předpis o CEZ) s platností od 3.1.2005



V první části evidence se evidují stanovené údaje o závětech, listinách o vydědění, listinách o odvolání závětí a o listinách o zrušení listin o vydědění (pro tuto kapitolu dále jen „závěti“).

V druhé části evidence se evidují stanovené údaje o listinách o ustanovení správce dědictví, listinách o odvolání listiny o ustanovení správce dědictví a o listinách o odvolání souhlasu s ustanovením do funkce správce dědictví (pro tuto kapitolu dále jen „listiny o správě dědictví“). Pro tyto dva evidenční seznamy se požadují rozdílné údaje při jejich zápisu do evidence.

V evidenci o listinách o správě dědictví je pojednáno též podrobně v § 4 shora citovaného předpisu o CEZ, ale jejich podrobnější úprava není z hlediska obsahu relevantní pro účely této diplomové práce.

V evidenci o závětech, které byly sepsány notářským zápisem nebo které notář přijal do úschovy a o závětech v úschově soudů se eviduje následující. Je jím jméno, příjmení, rodné číslo, případně, pokud jej pořizovatel nemá nebo není známo, tak datum narození a jeho bydliště. Další údaje se týkají čísla seznamu závětí notáře, u něhož je závěť vedena nebo běžného čísla seznamu závětí soudu a jména, příjmení a sídla notáře, popřípadě název a sídlo soudu, u něhož je závěť uložena. Tato evidence se dále člení pro závěti s rodným číslem, pro závěti, u nichž je známo pouze datum narození a pro závěti, u nichž není známo ani datum narození pořizovatele.

Shora citované údaje zároveň notář zapisuje do tohoto elektronického seznamu. U závěti se v evidenci provádějí rovněž změny v údajích na základě žádosti pořizovatele o provedení změny. Je-li žádost podána notáři, u něhož je závěť uložena, provede změnu údajů pomocí elektronického převodu dat tento notář. Je-li žádost podána jinému notáři, provede změnu údajů Notářská komora na základě písemného oznámení tohoto notáře. Výmaz všech dat ohledně závěti se provede pouze v případě, vydal-li notář závěť, která je u něho uložena v úschově (§ 6 předpisu o CEZ).

K evidovaným údajům o závětech a listinách o správě dědictví má za života pořizovatele přístup pouze notář, u něhož jsou listiny uloženy a Notářská Komora.

K projednání dědického řízení je místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu měl zůstavitel poslední trvalé bydliště. Tento soud usnesením zahájí řízení ve věci a ve smyslu ust. § 38 odst. 1. o.s.ř. pověří notáře se sídlem

notářského úřadu v obvodu tohoto okresního soudu výkonem činnosti funkce soudního komisaře v řízení o dědictví. Tento notář následně podává žádost o poskytnutí sdělení Komorou pomocí elektronického přenosu dat ve věci jemu přiděleného dědického řízení. V této žádosti musí notář uvést údaje o zůstaviteli, dále označit soud, který ho pověřil provedením úkonů a spisovou značku rejstříku D dědického spisu, pod kterou je věc vedena. Na základě žádosti podané pomocí elektronického přenosu dat se shora uvedenými náležitostmi Komora soudnímu komisaři (pověřenému notáři) poskytne dvě samostatná sdělení, zda je či není u zůstavitele, o němž vede řízení, evidována závěť a zda je či není u něho evidována listina o správě dědictví. Pro naše potřeby je stěžejní zejména to, zda je či není evidována u zůstavitele závěť.

K tomuto bych rád poznamenal, že skutečnost, že zůstavitel nemá v CEZ evidovanou závěť, neznamená, že žádnou závěť nepořídil. Je totiž možné, že ji zůstavitel sepsal v takové formě, u které není obligatorní její zápis v evidenci CEZ. Jde zejména o formu závěti nesepsanou notářským zápisem, např. formou holografní závěti nebo závěti se svědky.

CEZ neslouží pouze pro potřeby notáře pověřeného funkcí soudního komisaře, ale též pro potřeby soudu, jiného státního orgánu a dále pak osob, které prokáží svůj právní zájem na poskytnutí sdělení Komorou ( podle § 9odst. 3 a 4 předpisu o CEZ), v žádosti uvedou požadované údaje, případně doloží listiny, prokazující jejich právní zájem na sdělení. Přílohou žádosti musí být úmrtní list zůstavitele nebo rozsudek soudu o prohlášení za mrtvého nebo jejich úředně ověřený opis. Má-li žádost soudu, jiného státního orgánu a osob, které prokáží svůj právní zájem na poskytnutí sdělení Komorou požadované náležitosti, poskytne požadované sdělení Komora písemně.

Požadované údaje o závětech jsou v souladu s ust. 11§ předpisu o CEZ vyhledávány podle rodného čísla zůstavitele, podle data narození zůstavitele a dále podle jména a příjmení zůstavitele. Výsledek vyhledávání v uložených závětech je obsažen v kontrolním výtisku, který z Centrální evidence závětí notář vyhotoví a založí do příslušného dědického spisu.

Údaje o závěti, jejíž stav a obsah byl zjištěn v dědickém řízení (prohlášená závěť), přesune pomocí elektronického přenosu dat do zvláštní části Evidence vedené pro prohlášené závěti notář, který stav a obsah závěti

zjistil. Zjistil-li stav a obsah závěti soud, přesune údaje o prohlášené závěti do Evidence notář, který soud o zjištění stavu a obsahu závěti požádal.

Závěrem bych chtěl zhodnotit význam zavedení Centrální evidence závětí vedené Notářskou komorou. Domnívám se, že tato evidence značně zjednodušuje a zpřehledňuje vyhledávání závětí, zejména z toho důvodu, že jsou v ní obsaženy závěti pořizovatelů z celé České republiky oproti předchozí právní úpravě, kdy evidence závětí byla vedena u okresních soudů příslušných podle místa trvalého bydliště pořizovatele a v případě změny trvalého bydliště mimo rámec tohoto okresu, musela být tato změna vždy nahlášena okresnímu soudu dle nového trvalého bydliště pořizovatele. V opačném případě mohla nastat situace, kdy se o závěti evidované u jiného okresního soudu než toho, který byl příslušný k projednání dědictví, vůbec nemusel tento soud dozvědět a dědictví mohl nabýt i neoprávněný dědic.

### 3.2. Dědění ze zákona

Dědění ze zákona je jedním z dědických titulů. Je upraveno v občanském zákoníku 40/1964 Sb. v § 473 až § 475a. Z obecné úpravy dědění viz výše vyplývá, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele. Důležitou roli zde hraje existence osoby dědice v době smrti zůstavitele a to, zda dědici nejsou povolání k dědictví na základě závěti zůstavitele pořízené podle platných předpisů o náležitosti jejího obsahu a formy. V minulosti převažoval názor, který upřednostňoval dědění na základě zákona před děděním závětním, tedy na základě náležitě provedené a existující závěti. Dnes se přikláníme k názoru, že přednost má jednoznačně platně pořízená závěť. Dědici ze zákona nabývají dědictví, nedědí-li se ze závěti nebo dědí-li se ze závěti pouze část dědictví, pak jeho zbylou část dědí dědici povolání k dědictví na základě zákona. Dědění ze závěti se neuplatní, pokud zůstavitel závěť nezanechal nebo zanechaná závěť není platná.

Na základě dědění ze zákona se postupuje chronologicky podle čtyř dědických skupin (tříd) od první ke čtvrté. Nedědí-li žádný z dědiců jmenovaných v první skupině, nastupují k dědění osoby jmenované v další dědické skupině. Takto se chronologicky postupuje až ke skupině čtvrté a pokud ani podle této skupiny nenalezneme zákonného dědice a zároveň zůstavitel nezanechal závěť nebo zanechal závěť neplatnou, připadá podle § 462 o.z. dědictví státu jako odúmrtí.

„Pro určení, ve které skupině se dědí, není rozhodující jen samotná existence dědiců v té či oné skupině, ale je také třeba, aby skutečně dědili. Tak např. nedědí-li potomci zůstavitele, protože odmítli dědictví, jsou nezpůsobilí dědit nebo byli vyděděni, má to stejné důsledky, jako by zůstavitel žádné potomky nezanechal.“<sup>107</sup>

Pokud by v řízení o dědictví došlo ke sporu, byl by tento řešen dle § 175k odst 2 o.s.ř. a v takovém řízení pravomocně rozhodnutý spor je pro řízení v dědictví závazný a nelze se od něj odchýlit. „Jestliže již soud rozhodl na návrh účastníka řízení o dědictví o skutečnosti, která zůstala mezi účastníky řízení o dědictví sporná, potom se musí v dalším průběhu řízení o dědictví vycházet z

---

<sup>107</sup> Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1212

pravomocného rozhodnutí soudu o této skutečnosti a nelze posuzovat odlišně od závěrů uvedeného soudního rozhodnutí.“<sup>108</sup> Toto rozhodnutí se vztahuje na všechny spory v řízení o dědictví vedené.

### **3.2.1. Dědění v první dědické skupině**

Dědění v první dědické skupině je upraveno v § 473 o.z. Zákon za dědice v první skupině povolává děti zůstavitele a jeho manžela nebo partnera<sup>109</sup>. Je nutné, aby tento příbuzenský vztah mezi zůstavitelem a jeho dítětem, dětmi a zůstavitelem a jeho manželem nebo partnerem zde existoval ke dni smrti zůstavitele. Co se týká manželství nebo registrovaného partnerství není podstatné, zda spolu manželé či partneři žili. Předpokladem, aby se majetek dědil v rámci první dědické skupiny, je existence alespoň jednoho potomka způsobilého dědit. Všichni jmenovaní dědí ze zůstavitelova majetku rovným dílem. Podíly jednotlivých dědiců se uvolňují jen tehdy, nemají-li náhradní dědice, tedy např. podíl dítěte, který dědictví z jakéhokoliv důvodu dědictví nenabyl, přechází na jeho potomky. Děti zůstavitele dědí pouze v první skupině a mohou na rozdíl od manžela zůstavitele dědit i samostatně, tj. i když manžel nebo partner zůstavitele nedědí. Naopak pokud dědí v první skupině manžel nebo partner, musí s ním zároveň dědit i některé z dětí. Manžel nebo partner nemůže tedy dědit samostatně a může zdědit nejvýše jednu polovinu dědictví a to v případě, že s ním bude dědit pouze jeden potomek.

#### **3.2.1.1. Děti jako dědici v první skupině**

Aby se někdo mohl stát zůstavitelovým dědicem na základě § 473 o.z. musí být jeho dítětem, případně jiným potomkem. Dítětem zůstavitelky je dítě, které zůstavitelka porodila a dítětem zůstavitele je dítě, ke kterému bylo určeno otcovství jedním ze zákonných způsobů uvedených v § 51 až § 54 zákona o rodině<sup>110</sup>. Takovým způsobem je především to, že otec dítěte byl v rozhodné době manželem matky ve smyslu ust. § 51 zákona o rodině, nebo zůstavitelovo otcovství k dítěti bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před

---

<sup>108</sup> rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91, publikovaný pod č. 27/1992 sb.

<sup>109</sup> Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

<sup>110</sup> zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

matričním úřadem nebo soudem<sup>111</sup> anebo otcovství zůstavitele určil soud na návrh matky a otce, který o sobě tvrdí, že je otcem. Popírat otcovství určené soudem nelze. Otcovi je umožněno popřít otcovství v šestiměsíční lhůtě poté, co se jako manžel matky dozví, že se dítě narodilo a v případě souhlasného prohlášení rodičů poté, co takové prohlášení učiní, ne však dříve než uplyne šest měsíců od narození dítěte. V dané situaci, kdy již pro smrt nemůže popřít otcovství k dítěti zůstavitel, může tak za něj učinit ve shora uvedené lhůtě jeho opatrovník. Dále tak může učinit matka dítěte, rovněž v dané lhůtě, popřípadě po této lhůtě, pokud je to v zájmu dítěte, nejvyšší státní zástupce. Otcovství se prokazuje veřejnou listinou, kterou je rodný list nebo rozsudek o určení otcovství. Za dítě zůstavitele se považuje dítě pokrevní a dále pak i nepokrevní dítě, které zůstavitel za života platně osvojil a jehož osvojení trvá i v době smrti zůstavitele, neboť mezi osvojencem a osvojitelem vzniká stejný poměr jako mezi rodiči a dětmi. Naopak, pokud pokrevní dítě zůstavitele osvojil někdo jiný a takové osvojení trvá i v době smrti zůstavitele, není toto dítě považováno za dědice v první skupině. Dědicem v první skupině dále není dítě, které měl opatrovník v pěstounské péči nebo jemuž byl opatrovníkem či o které pečoval jako poručník a dále ani dítě manželky, o něhož sice pečoval a které však jím nebylo osvojeno. „Jestliže však zůstavitel neměl pokrevní či osvojené děti (jejich potomky), mohly by tyto děti (v pěstounské péči zůstavitele, děti jeho manželky apod.) dědit ve druhé či třetí skupině jako osoby, které žili se zůstavitelem ve společné domácnosti za podmínek uvedených v § 474 a § 475 obč. z.“<sup>112</sup>

Dědicem v první skupině je i před úmrtím zůstavitele počaté dítě - nasciturus za podmínky, že se narodí po jeho smrti živé.

Pokud nedědí některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Dítě zůstavitele nedědí v případech, kdy dítě zemřelo dříve než zůstavitel, dítě odmítlo dědictví podle § 463 a násl. o.z., dítě je neznámého pobytu § 468 o.z., dítě nemá dědickou způsobilost §469 o.z. nebo pokud dítě bylo platně vyděděno § 469a o.z..

Podíly jednotlivých dědiců se uvolňují pouze v případech, že nemají náhradní dědice podle § 473 odst.2. o.z.. Za náhradního dědice se považují

---

<sup>111</sup> § 52 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

<sup>112</sup> Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1213

děti původně povolaného dědice, kteří jsou na základě principu reprezentace povolání k dědictví svého předka. Takto povolaným dědicům, kteří reprezentují svého předka náleží pouze takový podíl dědictví, který náležel jejich předku bez ohledu na jejich počet nebo věk, a to všem stejným dílem.

Od pojmu reprezentace nutno odlišovat pojem transmise. Zde se jedná o situaci, kdy po smrti zůstavitele dojde ke smrti některého z jeho dětí, případně osob uvedených v §473 odst.2 o.z. a nejsou u něj ani žádné skutečnosti, které by vylučovaly dědění, nastupují na jeho místo všichni jeho právní nástupci (jeho děti, případně manželka, ale i závětní dědici) na základě práva transmise. K dědění je zde povolán zemřelý potomek, který zůstavitele přežil, ale jeho práva v dědickém řízení vykonávají jeho právní nástupci.

### 3.2.1.2. Manžel jako dědic v první skupině

Zákon o rodině definuje manželství jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.<sup>113</sup> Manžel nebo manželka, dále jen manžel, dědí v první skupině pouze tehdy, pokud zároveň s ním dědí alespoň některé dítě zůstavitele nebo jeho potomek. V první dědické skupině nemůže manžel dědit samostatně. Manžel a děti zůstavitele dědí všichni rovným dílem. Pokud zůstavitel neměl v době své smrti manžela, přirůstá podíl, který by manželovi podle zákona náležel, pozůstalým dětem.

Manželem zůstavitele a zároveň tím, kdo je po něm oprávněn dědit, je osoba, s níž zůstavitel platně uzavřel manželství, které stále trvá i v době jeho úmrtí. V případě jednání v rozvodovém řízení je podstatné, kdy nabyl právní moci rozsudek, kterým soud manželství rozvedl. V případě, že takový rozsudek nabyl právní moci až po smrti zůstavitele, považuje se pro dědické řízení manželství za stále trvající a tedy pozůstalý manžel je oprávněn po zůstaviteli dědit. Pokud by ovšem právní moci nabyl rozsudek nejdéle bezprostředně před smrtí zůstavitele, považovalo by se takové manželství za rozvedené a bývalý manžel by nebyl oprávněn po zůstaviteli dědit v první skupině jako manžel, ale pokud by splnil podmínky spolužijící osoby podle § 475 o.z., byl by oprávněn dědit po zůstaviteli ve třetí skupině. Naopak manželem a tedy i dědicem je ten, kdo uzavřel se zůstavitelem manželství ještě za jeho života, i kdyby se tak stalo

---

<sup>113</sup> § 1 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

bezprostředně před úmrtím. Manželství prohlášené za neplatné se posuzuje tak, jako by vůbec nevzniklo. Neplatnost manželství může být vyslovena i po úmrtí jednoho z manželů, bylo-li řízení o prohlášení manželství za neplatné zahájeno ještě za života zůstavitele na návrh druhého manžela a nebo pokud bylo zahájeno zůstavitelem a do jednoho roku o to požádají jeho potomci. Za neplatné může soud po smrti jednoho z manželů prohlásit i bez návrhu manželství uzavřené mezi vdanou ženou nebo ženatým mužem a dále pak manželství uzavřené mezi pokrevními příbuznými. Pro posuzování vzniku a zániku manželství je nutno vycházet z veřejných listin, a to oddacího listu, rozsudku o rozvodu, rozsudku o prohlášení manželství za neplatné.

Manželovi zůstavitele náleží též část ze společného jmění manželů, pokud takové existovalo ke dni úmrtí zůstavitele. V důsledku vypořádání společného jmění manželů nabývá pozůstalý manžel na základě usnesení soudu dle § 1751 o.s.ř. podíl ze společného jmění manželů. V případě, že se o nabytí tohoto majetku zasloužili oba z manželů stejnou měrou a není dán důvod k náhradám toho, co ze svého vynaložili na společný majetek nebo co bylo ze společného jmění vynaloženo na výlučný majetek některého z nich, náleží pozůstalému manželovi polovina z veškerého majetku náležejícího k datu úmrtí do společného jmění manželů. Tento podíl nenabývá pozůstalý manžel děděním, nýbrž v důsledku vypořádání společného jmění manželů. Zbývající část, kterou soud určil zůstaviteli v rámci vypořádání, přechází do dědictví a rovněž i z této části může nabýt pozůstalý manžel jako dědic svůj dědický podíl.

### 3.2.1.3. Partner jako dědic v první skupině

Registrované partnerství je definováno zákonem o registrovaném partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem.<sup>114</sup> Registrované partnerství je umožněno od 1.7.2006. Pro osobu, která uzavřela partnerství způsobem v tomto zákoně uvedeným, používá zákon označení partner. I když je postavení partnera obdobné postavení manžela, nevzniká mezi nimi majetkové společenství. Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou jejich souhlasného svobodného a úplného prohlášení před matričním úřadem, o

---

<sup>114</sup> Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů



tom, že spolu vstupují do partnerství. Obdobou oddacího listu je v tomto případě tzv. doklad o partnerství, který je výpisem z knihy registrovaného partnerství vedené matričním úřadem.

Pokud má být registrovaný partner dědicem po zůstaviteli musí jejich registrované partnerství existovat ke dni úmrtí zůstavitele. Zákon vylučuje, aby jakákoliv osoba byla zároveň manželem a partnerem. Registrované partnerství může být zrušeno rozhodnutím soudu (obdoba rozvodu) nebo smrtí jednoho z partnerů, příp. jeho prohlášením za mrtvého. Podstatný je zde stejně jako u manželství okamžik nabytí právní moci konkrétního rozhodnutí.

Stejně tak jako manžel, tak ani partner nemůže dědit samostatně v první dědické skupině.

### **3.2.2. Dědění ve druhé dědické skupině**

Nedědí-li žádný ze zůstavitelových potomků, dědí se podle druhé dědické skupiny. V této skupině je k dědictví povolán manžel nebo partner zůstavitele, který nemohl dědit sám již v první skupině (nedědil spolu s ním žádný z potomků zůstavitele), rodiče zůstavitele a dále osoby, které žili se zůstavitelem ve společné domácnosti nejméně po dobu jednoho roku před zůstavitelovou smrtí a pečovali o společnou domácnost nebo byli na zůstavitele odkázáni výživou. Dědici ve druhé skupině dědí stejným dílem s tím, že pozůstalému manželovi nebo partnerovi se musí dostat vždy nejméně polovina majetku do dědictví náležejícího. „Podíly budou tedy stejné jen v případě, kdy manžel ani partner nedědí (a dědí např. rodiče a spolužijící osoba) nebo když manžel nebo partner dědí, ale je zde jen jeden další dědic druhé skupiny, např. matka zůstavitele (pak každý z nich dědí polovinu dědictví). Dědí-li však manžel nebo partner a nejméně dva další dědici druhé skupiny, budou podíly různé – manžel nebo partner dědí polovinu dědictví a ostatní dědici rovným dílem rovněž polovinu dědictví (např. při dědění manžela, obou rodičů a jedné spolužijící osoby dědí manžel 1/2 dědictví, každý z rodičů 1/6 dědictví a spolužijící osoba rovněž 1/6 dědictví).“<sup>115</sup>

---

<sup>115</sup> Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008, str. 1223

### 3.2.2.1. Manžel jako dědic ve druhé skupině

Pozůstalý manžel je povolán k dědictví ve druhé dědické skupině, pokud nedědil v první skupině alespoň jeden z potomků zůstavitele. Pozůstalý manžel nemůže podle zákona dědit v první skupině samostatně, proto je při vyloučení možnosti dědění v první skupině povolán k dědictví ve skupině druhé, kde již může dědit i samostatně. Za manžela pozůstalého je považována osoba, která s pozůstalým uzavřela manželství, které trvalo ještě v době úmrtí zůstavitele. Pozůstalý manžel má v rámci dědění ve druhé skupině nárok na nejméně polovinu dědictví. Mezi ostatní osoby povolané k dědictví ve druhé skupině se rozdělí druhá polovina dědictví. Pokud žádné jiné osoby povolané k dědictví ve druhé dědické skupině kromě manžela neexistují, případně manžel, který je již v této skupině dědění ze zákona oprávněn dědit samostatně, celý majetek do dědictví náležející.

### 3.2.2.2. Partner jako dědic ve druhé skupině

Partner má téměř shodné postavení jako manžel. Ve druhé skupině může též dědit samostatně, je-li dědiců více, náleží mu stejně jako manželovi nejméně jedna polovina dědictví. Jediným rozdílem pak je, že partnerovi nenáleží vypořádací podíl ze společného majetku, neboť toto ze zákona nevzniká.

### 3.2.2.3. Rodiče jako dědici ve druhé skupině

Vedle pozůstalého manžela jsou v rámci druhé dědické skupiny povolání k dědictví rodiče zůstavitele. Rodičem zůstavitele je otec a matka zůstavitele a dále pak osoby, které zůstavitele platně osvojili a toto osvojení trvá v době úmrtí zůstavitele. Za rodiče naopak nejsou považováni pokrevní rodiče zůstavitele, pokud byl zůstavitel platně osvojen jinou osobou a toto osvojení trvá v době jeho úmrtí. Podstatný je opět okamžik právní moci rozsudku o osvojení. V takovém případě jsou dědici osvojitelé a nikoli pokrevní rodiče. Rodičem není ani manžel matky nebo manželka otce, pokud zůstavitele neosvojili. V postavení rodičů jako dědiců se neuplatňuje princip reprezentace, jak je tomu u dětí. Není tak umožněno, aby pokud rodiče nedědí, vstupovali do jejich podílů jejich dětí. Na tyto je pamatováno v rámci třetí dědické skupiny.

Rodiče zůstavitele jsou oprávněni dědit samostatně, nedědí-li manžel ani spolužijící osoby.

#### 3.2.2.4. Spolužijící osoby jako dědici ve druhé skupině

Spolužijícími osobami jsou pro účely dědického řízení osoby, které žili se zůstavitelem ve společné domácnosti nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí, a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Takovou osobou může být kdokoli, pokud splňuje shora uvedené podmínky. Například tedy i rozvedená manželka zůstavitele, dítě v pěstounské péči, děti zůstavitelova manžela, které nebyly osvojeny. Ve většině případů je daleko větší problém s dokazováním u spolužijících osob než u předchozích dvou skupin možných dědiců, kterými jsou rodiče a manžel, kde tento příbuzenský vztah je jednodušší prokázat na základě veřejných listin a existence příbuzenského poměru. Naopak dokazovat splnění podmínek nutných pro to, stát se dědicem na základě společného žití se zůstavitelem, je vždy značně obtížné a může být prokázáno pouze na základě skutkových podmínek, které ovšem mohou být často zpochybňovány. Spory o dědické právo těchto osob musí být v řízení o dědictví řešeny postupem dle § 175k odst 2 o.s.ř.. a v takovém řízení pravomocně rozhodnutý spor je pro řízení v dědictví závazný a nelze se od něj odchýlit. „Pojem společné domácnosti ve smyslu ustanovení § 474 odst. 1 o. z. je nutno vykládat tak, že zpravidla předpokládá společné bydlení.“<sup>116</sup> Výjimka je možná jen, šlo-li o dočasný a přechodný pobyt mimo společnou domácnost z důvodu léčení v nemocnici, z důvodu návštěvy příbuzných, brigády, vojenské služby apod. Přitom je dále nutno rozumět pod pojmem společné domácnosti skutečné a trvalé soužití dvou nebo více lidí, v němž jednotliví členové společně přispívají k úhradě a obstarání společných potřeb, jak má na mysli ustanovení § 115 o. z. Společná domácnost tedy není narušena pobytem člena společné domácnosti jinde ve shora uvedených případech, ale za trvalé žití ve společné domácnosti se naopak nepovažuje, pokud tato osoba zůstavitele sice navštěvuje, s vedením domácnosti mu pomáhá a částečně na ni přispívá finančně, ale zároveň vede v jiném bydlíšti společnou domácnost s jinými osobami“. Podle

---

<sup>116</sup> rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. března 1967, spisová značka 5 Co 54/67 publikovaného pod č. 12/1968 Sb. rozh.

judikatury „Je nutno společnou domácností rozumět skutečné spolužití více osob ve spotřebním společenství, při čemž jednotliví členové přispívají k úhradě společných potřeb podle svých možností a schopností a každý člen si obstarává v rámci tohoto společenství vše, čeho potřebuje. Podle potřeb se podílejí členové domácnosti na všech výhodách tohoto společenství, ať jde o společné bydlení nebo stravování, ošacení, zábavy, výlety, prázdninový pobyt atd. Vzájemné příspěvky se nehodnotí, je tu pocit sounáležitosti k jednomu celku, v němž každý podle možnosti přispívá. Bydlení několika osob ve společném bytě není ještě společnou domácností, i když snad nájemné, plyn, elektrika a jiné platy nesou všichni společně rovným dílem, jestliže jinak si každá osoba žije na svůj účet a k ostatním nemá bližšího hospodářského ani citového vztahu.“<sup>117</sup>

„Skutečnost, že výkon některých prací spojených s udržováním domácnosti byl odměňovaný jako poskytování pečovatelských služeb zůstaviteli, sama o sobě nemusí u osoby, která tuto odměnu pobírala, vylučovat vznik jejího dědického nároku na dědictví po zůstaviteli ve smyslu ustanovení § 474 odst. 1 a § 475 o. z., pokud jsou zároveň splněné zákonné předpoklady dědění podle některého z těchto ustanovení.“<sup>118</sup>

Za osobu spolužijící jsou kromě shora uvedených osob pečujících o společnou domácnost i osoby, které jsou na zůstavitele odkázány výživou a žijí s ním nejméně jeden rok před jeho úmrtím ve společné domácnosti.

Ke splnění podmínky společného žití po dobu jednoho roku se z hlediska splnění lhůty vychází z obecného ustanovení o počítání času vyjádřeného v § 122 odst. 2 o.z.. Podle judikatury „se doba jednoho roku počítá zpět ode dne úmrtí zůstavitele a je nutno, aby v době úmrtí uvedené soužití trvalo. Podmínka doby jednoho roku je tedy splněna, pokud počátek této lhůty případně nejpozději na den, který se svým pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, kdy zůstavitel zemřel. Není-li takový den v měsíci, musí počátek připadnout na

---

<sup>117</sup> rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze z 19. října 1959, 5 C 185/59, publikovaného pod č. 34/1960 Sb.

<sup>118</sup> rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 28. 9. 1984, č. 3 Cz 62/84 publikovaného pod č. 41/1986 Sb.

poslední den měsíce, což se použije pouze v případě přestupného roku, kdy datum dne 29.2. v roce následném není.“<sup>119</sup>

Počet spolužijících osob, pokud splňují shora uvedené podmínky není zákonem omezen. Ve druhé skupině nemohou ovšem spolužijící osoby dědit samostatně. V této skupině tedy nemohou dědit, pokud zároveň s nimi nedědí některý z dalších dědiců této skupiny, jimiž jsou pozůstalý manžel nebo partner nebo rodiče zůstavitele.

### **3.2.3. Dědění ve třetí dědické skupině**

Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů jako dědici ve druhé dědické skupině, dědí ve třetí skupině stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici podle této skupiny dědí samostatně, nezávisle na tom, zda jsou zde ještě i další dědici této skupiny nebo nikoliv. Dědění ve třetí skupině se uplatní, pokud nedědí osoby uvedené ve druhé dědické skupině, a to konkrétně manžel nebo partner nebo rodiče zůstavitele. Ve druhé dědické skupině nám zákon jako možné dědice uvádí ještě spolužijící osoby. Zároveň nám občanský zákoník říká, že spolužijící osoby nemohou dědit v rámci druhé dědické skupiny samostatně, pokud zároveň s nimi z jakéhokoliv důvodu nedědí manžel nebo partner nebo rodiče zůstavitele. Proto jsou spolužijící osoby uváděny také jako dědici ve třetí dědické skupině. Pokud tedy dědí alespoň jeden z rodičů nebo manžel, či partner, dědí tito ve skupině druhé a veškeré uvolněné podíly dědiců druhé skupiny, kteří nedědí, přecházejí na zbylé dědice druhé skupiny, tedy i na případné spolužijící osoby. Sourozenci zůstavitele a spolužijící osoby dědí ve čtvrté skupině rovným dílem. Nedědí-li však některý ze sourozenců, nastupují místo něj jeho děti, kteří dědí jeho původní dědický podíl.

---

<sup>119</sup> rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. března 1967, spisová značka 5 Co 54/67 publikovaného pod č. 12/1968 Sb.

### 3.2.3.1. Sourozenci jako dědici ve třetí skupině

Sourozencem zůstavitele jsou osoby, které mají se zůstavitelem společného alespoň jednoho rodiče. Jedná se o sourozence plnorodé, kteří mají se zůstavitelem společné oba rodiče, ale i o sourozence polorodé, kteří mají se zůstavitelem společného jen jednoho rodiče. Nerozlišuje se zde, jestli se jedná o společnou matku nebo otce. Sourozencem jsou pokrevní příbuzní, ale i osoby, které rodiče zůstavitele osvojili. Zároveň pokrevní sourozenci, kteří byli osvojeni jinými osobami, nejsou považováni za dědice zůstavitelovy. Rozhodná doba pro posuzování sourozeneckých vztahů, ať už pokrevních nebo vzniklých na základě osvojení, je okamžik smrti zůstavitele. Pro dědění na základě sourozeneckého vztahu se uplatní stejně jako například pro potomky zůstavitele princip reprezentace. Pokud tedy nedědí některý ze sourozenců zůstavitele, připadá jeho dědický podíl jeho dětem, které nahrazují tohoto sourozence. Na rozdíl od § 473 odst. 2 o.z., který umožňuje předávání dědického podílu na další potomky, zde nepřechází již dědický podíl na další potomky a končí tak u dětí zůstavitelova sourozence, tj. u synovců a neteří. „Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti (tj. synovci a neteře zůstavitele). Nedědí-li však některé z dětí sourozence zůstavitele, jeho děti (tj. prasnovci a praneteře zůstavitele) již k dědění po zůstaviteli povolání nejsou a nepřísluší jim ani postavení účastníků dědického řízení.“<sup>120</sup>

### 3.2.3.2. Spolužijící osoby jako dědici ve třetí skupině

Jak již bylo shora řečeno, spolužijící osoby nejsou oprávněni dědit samostatně ve druhé skupině, proto jsou jako možní dědici zařazeni též do třetí dědické skupiny, kde je jim již umožněno dědit samostatně a kde dědí rovným dílem s ostatními dědici této skupiny. Spolužijícími osobami jsou osoby, o kterých pojednávám shora a o jejich postavení platí obdobně vše, co bylo uvedeno v této kapitole. Rozdílem od ostatních možných dědiců, jejichž zákonný dědický titul je založen příbuzenským vztahem, je povinnost spolužijících osob vyzoomět dědice čtvrté dědické skupiny o tom, že jsou jako jediní dědicové v rámci třetí dědické skupiny oprávněni k celému dědictví, v případě že k této eventualitě dojde. Pokud není dědiců čtvrté skupiny jsou

---

<sup>120</sup> SRNS 895/2002

povinni tuto skutečnost oznámit státu, respektive zástupci státu ve věcech dědických. Tato povinnost je důležitá z důvodu možného vyjádření se dědiců čtvrté skupiny případně zástupce státu ve věcech dědických k uznání či neuznání těchto spolužijících osob za dědice celého majetku po zůstaviteli. Případný spor mezi spolužijícími osobami a těmito vyrozumívanými se řeší podle § 175k odst.2 o.s.ř..

#### **3.2.4. Dědění ve čtvrté skupině**

Nedědí-li žádný dědic třetí skupiny ani předcházejících skupin, dědí ve čtvrté skupině stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti, tj. strýcové a tety zůstavitele. Ohledně tohoto ustanovení §475a o.z., které bylo do občanského zákoníku znovu zavedeno novelizací provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1.1.1992, vznikají jisté nejasnosti, co se jeho výkladu týká. V dalších kapitolách týkajících se prarodičů a jejich dětí se pokusím některé z nich objasnit, případně alespoň uvést právní názory, které se této věci dotýkají.

Nedědí-li tedy žádný potencionální dědic, kterým mohou být zůstavitelovi potomci, manžel, rodiče, sourozenci eventuelně děti sourozenců a dále ani spolužijící osoby, v rámci předešlých třech skupin, dědí se v rámci čtvrté skupiny.

K nabývání dědických podílů ve čtvrté dědické skupině je mnoho výkladů.

První zastává doslovné znění § 475a obč. z. a povolává k dědění v této skupině prarodiče stejným dílem. Pokud nedědí ani jeden z prarodičů, tak teprve poté nastupují k dědictví jejich děti rovněž stejným dílem. Uplatňuje se zde systém graduální, při němž má přednost před ostatními ten, kdo je od zůstavitele vzdálen menším počtem porodů. Pokud by tedy, kterýkoliv z prarodičů nedědil, nevolnil by se jeho dědický podíl pro jeho potomka.<sup>121</sup>

Druhým z možných výkladů je ten, kdy v případě, že nedědí kterýkoliv z prarodičů, nabývají jeho práva (na základě obdobného ustanovení v první dědické skupině, kdy po zůstavitelově dítěti dědí jeho další potomci nebo v třetí skupině, kdy po sourozenci dědí též jeho děti), jeho děti.<sup>122</sup>

---

<sup>121</sup> MRZENA, E. Dědění ve čtvrté dědické skupině, Ad Notam, č. 1/2000, s.7

<sup>122</sup> Např. Občanské právo hmotné, svazek II. Praha: Kodex Bohemia, 1998, s.481

Třetí z možných výkladů pojímá prarodiče jako pár, který má každý nárok na jednu polovinu dědictví. tj. pokud nedědí žádný z příslušného páru prarodičů, nabývají jejich polovinu dědictví stejným dílem jejich děti.<sup>123</sup>

#### 3.2.4.1. Prarodiče jako dědici ve čtvrté skupině

Prarodiči zůstavitele jsou matka a otec zůstavitelovy matky, dále jen rodiče matky a matka a otec zůstavitelova otce, dále jen rodiče otce. Pro možnost stát se dědicem není rozhodné, zda rodiče matky či rodiče otce spolu žijí v manželství nebo nikoliv. Prarodičem jsou osoby, které jsou rodiči zůstavitelových rodičů nebo osoby, které jsou rodiči zůstavitelových osvojců, případně osvojenci zůstavitelových rodičů. Tento příbuzenský, případně osvojenecký vztah musí existovat v rozhodné době, tedy v okamžiku zůstavitelova úmrtí. Prarodiče by dle zákona měli dědit stejným dílem. Není zcela jasné zda prarodiče z matčiny strany, případně jen jeden z nich má dědit stejnou polovinu dědictví jako prarodiče z otcovy strany, případně jen jeden z nich. Vzhledem k tomu, že se zde jedná o prarodiče zůstavitele, není zcela nevýznamnou okolností, že některý z prarodičů již v době úmrtí zůstavitele (jejich vnuka) nebude naživu nebo bude nezpůsobilý dědit. Jak již bylo shora nastíněno, vyvstává tedy otázka, zda ostatní prarodiče, kteří jsou způsobilí dědit, si mezi sebou rozdělí dědictví každý stejným dílem nebo zda polovina dědictví připadne stejným dílem prarodičům zůstavitele z matčiny strany, případně jednomu z nich a druhá zůstavitelovým prarodičům z otcovy strany, případně jednomu z nich. Dědí-li tedy na jedné straně pouze jeden prarodič (např. otcova matka) a na straně druhé oba prarodiče, je otázkou, zda budou dědit všichni stejným dílem, tj. každý jednu třetinu nebo zda se tento stejný díl rozdělí mezi jednotlivé strany dědictví a pak bude otcova matka dědit jednu polovinu jako jedna strana dědictví a matčiny rodiče dědit druhou polovinu, každý tedy jednu čtvrtinu, jako druhá strana dědictví.

---

<sup>123</sup> Muzikář, L. dědické podíly – I. část, Ad Notam, č.1/1997, s.9



### 3.2.4.2. Děti prarodičů jako dědici ve čtvrté skupině

Dětmi prarodičů jsou jejich pokrevní potomci, ale i ti, které prarodiče osvojili. Rozhodujícím je opět stav v době úmrtí zůstavitele. Opět zde najdeme některé rozpory týkající se výkladu ustanovení § 475a o.z.. Za prvé je nutno vyřešit otázku, zda se i v tomto případě uplatní systém reprezentace. Pokud by již nebylo prarodičů z jedné strany a z druhé naopak ano, musíme vyřešit, zda polovina dědictví připadající na chybějící prarodiče by na základě systému reprezentace připadala na jejich potomky nebo zda by se rozdělila mezi prarodiče z druhé strany. V zákoně je uvedeno, že nedědí-li žádný z nich (prarodičů), dědí stejným dílem jejich děti. Toto ustanovení by zdánlivě vylučovalo možnost reprezentace, protože slovní spojení „nedědí-li žádný z nich“ nutně vyjadřuje, že nesmí dědit nikdo z prarodičů, tzn. z prarodičů z jedné i druhé strany. Na druhé straně je možno toto ustanovení vyložit i tak, že slovo žádný se vztahuje k jednomu příslušnému páru prarodičů. Při tomto výkladu dědí tyto dva páry rovným dílem a za chybějící pár dědí jejich polovinu stejným dílem jejich děti v případě, že jich je více.

Za druhé může nastat situace, že ani na jedné straně nedědí žádný z prarodičů, ale zároveň každá ze stran měla rozdílný počet dětí oprávněných k nabytí dědictví. Opět je zde stěžejní otázkou, zda každá strana (otcova, matčina) má nárok na polovinu dědictví nebo zda se celé dědictví rozdělí mezi všechny děti prarodičů stejným dílem. Pokud se přikloníme k názoru, že každá ze stran má nárok na jednu polovinu, pak tato polovina se rozdělí mezi děti z této strany stejným dílem. Například si uveďme situaci, kdy nebudou dědit prarodiče ani z jedné ze stran a prarodiče z matčiny strany zanechali dvě děti způsobilé k dědictví a prarodiče z otcovy strany zanechali jedno dítě způsobilé dědit. Podle názoru, který připouští to, že každá ze stran má nárok na polovinu dědictví, obdrží dítě z otcovy strany polovinu dědictví a dvě děti z matčiny strany také polovinu dědictví, tedy každý jednu čtvrtinu. Naopak pokud bychom postupovali způsobem, který přiznává rozdělení dědictví stejným dílem mezi všechny děti, pak by každé ze třech dětí obdrželo z dědictví jednu třetinu, bez ohledu na to, z které strany dědictví pochází.

Nedědí-li některý pár prarodičů a nedědí-li ani jejich děti, přirůstá takto uvolněná polovina dědictví, dědicům druhé strany. Nejprve prarodičům a pokud nedědí, pak jejich dětem.

### 3.3. Souběh dědických titulů

Jak již bylo zmíněno výše, platná právní úprava v §461 občanského zákoníku umožňuje, aby se dědictví nabylo zároveň z obou právních důvodů, tj. ze závěti i ze zákona. Jde o tzv. souběh (konkurenci) dědických titulů.

Může k tomu dojít tak, že zůstavitel sepíše závěť, ale nepořídí v ní o celém svém majetku. Ustanovení § 461 odst. 2 občanského zákoníku pro tento případ stanovuje, že nabude-li se ze závěti jen část dědictví, nabývají zbývající část dědicové ze zákona.

Dalším případem je, když někdo z více závětních dědiců nenabude z jakéhokoliv důvodu dědictví ( např. dědictví odmítl, zemřel dříve než zůstavitel apod.). Jeho uvolněný podíl nepřipadne ostatním dědicům ze závěti, protože zákon stanoví, že na místo takového závětního dědice nastupují dědicové ze zákona.

Konečně může dojít k dědění ze závěti i ze zákona tím, že neopomenutelný dědic namítne relativní neplatnost závěti, ve které byl opomenut a má nárok na svůj povinný zákonný díl z dědictví.

#### 4. Dědická smlouva

Institut dědické smlouvy byl, stejně jako některé další instituty týkající se dědického práva (fideikomisární substituce, renunciační dohoda a darování pro případ smrti), obsažen v Obecném občanském zákoníku (dále jen ABGB)<sup>124</sup>. Zákoník občanský č. 40/1964 Sb., který je dosud platný, však tyto instituty v našem právním řádu nezná.

Dědická smlouva je obsažena v ustanoveních v § 1249-1254 ABGB. „Dle §602 ABGB dědické smlouvy o celé pozůstalosti nebo její poměrné části mohou být platně sjednány jen mezi manžely. Mezi manžely může být ujednána dědická smlouva, která slibuje budoucí pozůstalost nebo její díl a druhý manžel tento slib přijímá.“<sup>125</sup> Jeden z manželů dával tímto slib budoucí pozůstalosti nebo jejího dílu druhému a tento takový slib smluvně přijímal. Z dědické smlouvy mohou nabýt smluvní práva jenom manželé, nikoli však osoby třetí. V této smlouvě se ustanovuje dědic a takovými dědici se mohou stát právě jen manželé, kteří se tak mohli v dědické smlouvě ustanovit i navzájem. Předpokladem vzniku takové smlouvy bylo vždy platné manželství. Stranám smlouvy bylo ponecháno na vůli upravit rozsah majetku v manželství. Nároky plynoucí z těchto smluv nebyly převoditelné na jiné osoby. Jedná se o smlouvu, v níž se ustanovuje dědic, nikoli o smlouvu o vzdání se dědictví. K platnosti takové dědické smlouvy bylo zapotřebí splnit určité náležitosti. Mezi ně patřilo její písemné sepsání se všemi náležitostmi písemné závěti. Bylo tedy třeba splnit jak nároky kladené na poslední pořízení, tak nároky kladené na smlouvy.

Připravovaný nový občanský zákoník s největší pravděpodobností neobnoví ucelený soubor institutů dědického práva v podobě, jak je znal obecný zákoník občanský z roku 1811, avšak některé z jeho institutů se v připravované rekonstrukci občanského práva zajisté opětovně objeví, i když v podobě vyhovující novým podmínkám.

---

<sup>124</sup> Rakouský občanský zákoník z roku 1811

<sup>125</sup> Dědictví, JUDr. Robert Kučera, Linde, Praha, 2001, str. 118

## 5. Úprava de lege ferenda a návrh nového občanského zákoníku

### 5.1 Úvod

Po roce 1989 nemůže již původní podoba občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. zcela vyhovovat konstituovaným společenským a hospodářským podmínkám. Dosud aktuální úpravu obecného občanského práva poznamenává podle věcného záměru k novému občanskému zákoníku v jejím koncepčním základu stále doktrína někdejšího komunistického státu promítnutá do ní v první polovině 60. let. „Tehdy byl občanský zákoník koncipován, jak se uvádí v jeho preambuli, za účelem nové úpravy "vztahů v oblasti osobní spotřeby občanů" a s cílem poskytnout ochranu právům z nich vzniklým "pokud jsou uplatňována v souladu se zájmy společnosti", směřovat "k upevnění socialistických ekonomických a jiných společenských vztahů a k překonávání přežitků ve vědomí lidí", a pomoci tak "vytvořit předpoklady pro přeměnu socialistických vztahů ve vztahy komunistické."<sup>126</sup> Vzhledem k tomu, že po roce 1989 bylo prioritou upravit zejména oblast obchodního práva tak, aby lépe vyhovovala nastolené tržní ekonomice, nebyl nový občanský zákoník přijat jako celek, ale byl pouze v 90. letech mnohokrát novelizován, nejvýznamněji zákonem č. 509/1991 Sb., s cílem potlačit původní myšlenkové přístupy a reagovat na změnu společenské situace. I přes předpoklad, že novelizace budou představovat pouze jakési provizorium a že budou v blízké době zahájeny práce na zcela novém občanském zákoníku, platí zákon č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů dodnes a stejně tak v něm zůstává celkový (obecný) myšlenkový základ původního pojetí. Tyto pozůstatky lze spatřovat zejména v rozbití uceleného systému soukromoprávního zákonodárství, v zavržení myšlenky ústředního civilního kodexu a jeho nahrazení sérií specializovaných zákonů a zákoníků, tendencí manipulovat účastníky privátních vztahů přemírou kogentních ustanovení, významnou měrou vylučovat úpravu vzájemných práv a povinností v soukromých poměrech osob z jejich vlastní dispozice a otvírat přílišný prostor veřejnoprávním zásahům do těchto vztahů a v neposlední řadě jde o rozchod původní terminologie a významu pojmů s tuzemskou právní tradicí a evropskými zvyklostmi.

---

<sup>126</sup> Věcný záměr nového občanského zákoníku, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001.

Stávající občanský zákoník byl již doposud více jak dvacetkrát novelizován a z probíhajících diskuzí vyšlo najevo, že občanský zákoník již neplní funkci, jakou podobné kodifikace v právních řádech obvykle mají, zejména není integrujícím zákonem pro celou soukromoprávní oblast a postrádá celkový systém.

S ohledem na shora uvedené dospěli odborníci na tuto oblast hmotného práva k závěru, že větší či menší novely tohoto zákoníku nepostačují k jednotné úpravě a občanský zákoník postrádá celkovou soudržnost a stále ještě nepřímo odkazuje k pravidlům socialistického zřízení. Bylo tedy nutností zahájit práce na reformě občanského zákoníku formou jeho úplné rekodifikace.

Proto již řadu let pracuje kolektiv autorů pod vedením Prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše a Doc. JUDr. Michaely Zuklínové, CSc. na vytvoření návrhu nového občanského zákoníku, který byl měl jak systematicky, obsahově, tak i volbou terminologie lépe vyhovovat potřebám právní úpravy občanského práva moderního státu 21. století. Uvedený kolektiv autorů tvořený patnácti odborníky z různých právnických profesí se rozhodl navázat na připravovaný zákoník z roku 1937, jenž nikdy nebyl přijat, stejně tak jako nepopíral svou inspiraci úpravou občanského práva v mnoha evropských zemích.

Koncepčně by měl nový občanský zákoník vytvořit obsahově, systematickým uspořádáním, volbou terminologie a uspořádáním i podobou jednotlivých normativních konstrukcí celkový rámec a normativní bázi pro celé soukromé právo. S ohledem na odvrácení se českého soukromého práva od tradic úpravy soukromých občanských vztahů, vyhovujících demokratickým poměrům a nastolení čtyři desítky let trvající praxi zaměřenou zcela jiným směrem, je tedy nutné navázat na tradiční pojetí soukromého práva, jaké zde bylo v první polovině 20. století, avšak za důsledného a soustavného přihlížení k novějšímu vývoji moderního civilního zákonodárství, zejména v kontinentální Evropě.

Na počátku ledna roku dva tisíce devět byl po mnoha změnách a diskuzích mezi odbornou i laickou veřejností postoupen text nového občanského zákoníku vládě. Hlavní předností nové úpravy je podle rozhovoru s tehdejšími ministrem spravedlnosti JUDr. Jiřím Pospíšilem logické a přehledné sjednocení soukromého práva do jednoho kodexu, jehož filozofií je vrátit do českého práva instituty, které se dříve používaly a minulý režim je výrazně

omezil nebo zrušil. Nový kodex ve znění předloženém vládě v lednu roku dva tisíce devět se skládá z celkem 2885 paragrafů a je rozdělen do pěti částí. Účinnosti by měl nabýt dnem 1. ledna 2012. Dědické právo je upraveno v Části třetí, která se týká absolutních majetkových práv, Hlavě třetí – dědické právo a jsou mu věnovány paragrafy 1304- 1546. Nový občanský zákoník je tudíž daleko podrobnější, upravuje několik staronových institutů dědického práva, přičemž ty současné rozšiřuje a podstatně doplňuje potřebám současné společnosti.

Nová úprava dědického práva obecně vychází z většiny zásad právní úpravy dosavadní. Právní úprava dědění byla v našem občanském právu v průběhu kodifikací z 50. a 60. let postupně výrazně zjednodušována a redukována. Byly z ní vyjmuty některé tradiční instituty běžně používané v okolních demokratických státech.

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku hovoří o základních zásadách, na kterých by mělo dědické právo stanout a z kterých by mělo vycházet.<sup>127</sup>

Zatímco § 1304 upravuje základní zásady a pojmy dědického práva, § 1305 odst. 1 již vymezuje jednotlivé dědické tituly.<sup>128</sup> Právě ustanovení § 1305

---

<sup>127</sup> Předně se jedná o zásadu zachování hodnot, tedy zachování hodnot se zřetelem k budoucnosti jako výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací. Posun oproti stávající úpravě je zejména v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 stávajícího obč. z. o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle § 1304 odst. 2 spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.

Druhá základní zásada dědického práva spočívá v přechodu majetku na jednotlivce (koncepte individualistického dědického práva). Základ tohoto pojetí vyplývá z konstrukce § 1304 odst. 3 (Komu náleží dědické práva, je dědic, a co dědic nabude z pozůstalosti, je dědictví.). Princip individualistického pojetí dědického práva zůstal u nás vždy zachován se zřetelem k tomu, že vědomí člověka, že jeho statky případnou osobám zůstaviteli blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu. Dosavadní úprava však přece jen působila proti této zásadě, zejména redukcí okruhu zákonných dědiců provedenou v r. 1950 byla z okruhu zákonných dědiců vyloučena jejich čtvrtá třída (osnova jí v § 1464 mezi dědice ze zákona vrací a zavádí i další dědické třídy).

Krom toho se hlásí k zásadám uchování hodnot a přechodu majetku dědění na jednotlivce, což jsou dvě hlavní zásady dědického práva vůbec.

odst. 1 návrhu občanského zákoníku je pro téma této rigorózní práce stěžejní a obdobně, jako tomu bylo dosud v § 461 o.z. vymezuje dědické tituly. Posun oproti dnešní úpravě je jednak v tom, že se v prvním odstavci mezi dědické tituly nově vrací institut dědické smlouvy, jednak i v řazení výčtu dědických titulů, jejichž posloupnost je volena podle jejich právní síly. Dosavadní úprava v § 461 odst. 1129 nepřímo upřednostňuje dědění ze zákona před děděním ze závěti tím, že zákon ve výčtu dědických titulů zařazuje před závětí, i když reálně tomu tak není. Návrh nového občanského zákoníku se řazením dědických titulů přihlašuje k dalším ze základních zásad demokratické úpravy dědického práva, totiž k zásadě volnosti zůstavitele ve volbě dědice (ovšemže s obvyklým omezením ve prospěch nepominutelných dědiců; § 1468). Kromě dvou stávajících dědických titulů má nový občanský v úmyslu oživit ještě institut dědické smlouvy, který z našeho dědického práva vyloučil socialistický občanský zákoník z r. 1950. § 1305 věta druhá poté připouští existenci více dědických titulů k jedné pozůstalosti. Nepořídí-li např. zůstavitel závětí o celé pozůstalosti, nastoupí ve zbytku dědici ze zákona; podobně tomu zpravidla bude, když některý ze závětních dědiců nebude dědit pro nezpůsobilost nebo proto, že dědictví odmítne atp.

## **5.2 Systematika dědického práva v návrhu nového občanského zákoníku**

Hlava o právu dědickém je rozdělena na díly upravující za prvé) právo na pozůstalost (včetně dědické nezpůsobilosti), za druhé) pořízení pro případ smrti, totiž jednak závět' a dědění ze závěti, jednak dědickou smlouvu, za třetí) dědění ze zákona, za čtvrté) odkazy a za páté) problematiku projednání a potvrzení dědictví.

Díl první druhé hlavy třetí části (Právo na pozůstalost) se zabývá zejména obecnými předpoklady nabytí dědictví, jmenuje dědické tituly, upravuje způsobilost dědice nabýt dědictví a dále otázky týkající se zřeknutí, vzdání se a odmítnutí dědictví. Zachován zůstává princip, že dědicové nabývají pozůstalost

---

<sup>128</sup> § 1305 odst. 1 návrhu nového občanského zákoníku: „Dědí se na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona. Tyto důvody mohou působit i vedle sebe.“

<sup>129</sup> § 461 odst. 1 o.z.: „Dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů.“

smrti zůstavitele, přičemž osoby, které zemřou před zůstavitelem nebo současně s ním nedědí.<sup>130</sup> Jak vyplývá z důvodové zprávy, má stávající právní pojetí, podle něhož dědic nabývá dědictví již smrtí zůstavitele a soud dědici nabytí dědictví jen deklaratorně potvrzuje, odpovídá řadě konvenčních úprav dědického práva v kontinentální Evropě, v praxi se vžil a jeho uplatňování nepůsobí vážnější obtíže.<sup>131</sup> Pozůstalost je pojata jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. jako ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce, zatímco dědictví je to z pozůstalosti, co skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem.

Druhý díl druhé hlavy třetí části (Pořízení pro případ smrti) je rozdělen na tři oddíly, které pojednávají o všeobecných ustanoveních, o závěti a dědické smlouvě. V § 1318 jsou kogentně stanoveny druhy pořízení pro případ smrti.<sup>132</sup> Je jím v první řadě závěť o níž stejně tak jako o dědické smlouvě a dovětku bude pojednáno v samostatné části této rigorózní práce. Práva neopomenutelných dědiců jsou sice podrobněji upravena v § 1468 a násl., ale autor považuje za účelné zdůraznit omezení volnosti zůstavitele již zde, a to konkrétně v § 1319.<sup>133</sup> Oproti stávající úpravě však již nepodmiňuje nedodržení ustanovení chránících práva neopomenutelného dědice pod sankcí neplatnosti, ale zakládá jím právo tohoto dědice na povinný díl, tedy jeho právo vůči závětním dědicům, aby mu bylo vyplaceno v penězích, oč byl zkrácen.

---

<sup>130</sup> § 1307 návrhu nového občanského zákoníku: „Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.“

<sup>131</sup> Z pojetí, že dědici vzniká smrtí zůstavitele „pouze“ dědické právo, vychází německé (§ 1922 BGB), švýcarské (čl. 560 ZGB), polské (čl. 922 KC), zásadně i ruské právo (čl. 1110 GK), naproti tomu konstrukce dle které dědictví na dědice přechází již smrtí zůstavitele uplatňuje např. italský (čl. 459) nebo nizozemský (čl. 1093) občanský zákoník, obdobně jako právo francouzské (čl. 774 CC) atd. Naše historické (jakož i soudobé rakouské) právo znalo dědickou přihlášku (§ 800 ABGB).

<sup>132</sup> § 1307 návrhu nového občanského zákoníku: „Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek.“

<sup>133</sup> § 1307 návrhu nového občanského zákoníku: „Pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl a nedošlo-li ani k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.“



Další díl (třetí díl druhé hlavy třetí části – odkaz) návrhu občanského zákoníku má oživit po téměř půl století<sup>134</sup> institut odkazu a upravuje jej v § 1402 až 1458. Odkazem se tak opět bude přikazovat dědici nebo odkazovníku, aby osobě, v jejíž prospěch je odkaz zřízen, vydala určitou věc buď z pozůstalosti nebo z vlastního majetku, přičemž odkazovník nebude mít povinnost jakkoliv přispívat k úhradě dluhů zůstavitele tak, jako je tomu u samotných dědiců. O institut odkazu v dědictví bude pojednáno podrobněji v samostatné kapitole.

Čtvrtý díl druhé hlavy třetí části (Zákonná posloupnost) upravuje zákonnou dědickou posloupnost, a to v § 1459 až 1467. Zachovává stávající pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povoláný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti. Nelze-li dědice určit podle pořízení pro případ smrti a není-li tu jiný dědic ani podle zákona, případně pozůstalost státu. Tato konstrukce odpovídá dosavadní úpravě v § 462 o.z. Oproti stávající úpravě byl rozšířen počet dědických tříd, o kterých bude pojednáno v následující části rigorózní práce.

Díl pátý druhé hlavy třetí části návrhu upravuje práva neopomenutelných dědiců na povinný díl, který se oproti dosavadní úpravě změnil ve prospěch pořizovací volnosti zůstavitele, když povinný díl nezletilého potomka byl zkrácen z celého dědického podílu na tři čtvrtiny a povinný díl zletilých potomků na čtvrtinu jejich zákonného dědického podílu. Toto ustanovení je však stále podrobováno diskuzím a není tak zcela jisté, že uvedená podoba je zcela definitivní. Pro neopomenutelné potomky pak není stěžejní, zda svůj povinný díl obdrží na základě závěti nebo jim bude odkázán formou odkazu<sup>135</sup>. Mezi neopomenutelné dědice nebyl, stejně tak jako je tomu i dnes, zařazen manžel. Jeho práva na zaopatření jsou upravena v § 1492 a 1493 návrhu a náleží mu až do uzavření nového manželství nutné zaopatření, pokud se mu ho jinak

---

<sup>134</sup> odkaz byl, poté co se v 50. letech 20. století změnilo jeho tradiční pojetí, z našeho práva zcela odebrán přijetím zákona č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník s účinností

<sup>135</sup> § 1470 návrhu nového občanského zákoníku: „ odst. 1: Povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu, ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen. odst. 2: K nařízení zůstavitele, která omezují povinný díl se nepřihlíží. Zůstaví-li se nepominutelnému dědici více než povinný díl, vztahuje se takové nařízení, učinil-li je zůstavitel v pořízení pro případ smrti, jen na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu. To neplatí, zemře-li nepominutelný dědic před zůstavitelem, nebo nedědí-li z jiného důvodu. odst. 3: Zůstavitel může také nepominutelnému dědici uložit, aby se rozhodl pro to, co se mu zůstavuje s omezením, nebo pro povinný díl.“

nedostává a není schopen sám se živit. Takto však nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činila polovina jeho zákonného dědického podílu. Právo na zaopatření nenáleží manželu, který bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem společnou domácnost, manželu nezpůsobilému být dědicem, ani manželu, který se dědictví zřekl nebo je odmítl. Právu na zaopatření manžela předchází ovšem právo osob, které by jinak byly neopomenutelnými dědici, ale nemají právo na povinný díl. Dále se díl pátý zabývá vyděděním a jeho důvody, které jsou zachovány v podstatě shodně s právní úpravou dosavadní a o nichž bude pojednáno v některé z následujících kapitol.

Díl šestý druhé hlavy třetí části návrhu popisuje jistá pravidla týkající se práv některých osob na zaopatření, jsou jimi zejména ti, kteří by jinak byli neopomenutelnými dědici a dále manželé.

Sedmý díl druhé hlavy třetí části návrhu upravuje problematiku projednání a potvrzení dědictví od jeho nabytí, přes správu pozůstalosti, soupis pozůstalosti, potvrzení dědictví, rozdělení pozůstalosti, až po otázky týkající se dluhů a věřitelů zůstavitele.

### **5.3 Závěť v úpravě návrhu nového občanského zákoníku**

Závěť je v návrhu nového znění občanského zákoníku jedním ze tří dědických titulů a tvoří tak spolu s dědickou smlouvou a zákonnou dědickou posloupností výčet titulů, na základě nichž může způsobilý dědic dědit. Závěti je věnována v návrhu občanského zákoníku zdaleka největší pozornost a upravují ji § 1320 až 1407. Jak již bylo řečeno, mezi základní dědické tituly je závěť zařazena ustanovením § 1305, který dědické tituly kogentně jmenuje. Obecnou formulaci závěti stanoví § 1320 odst. 1 jako odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Odstavec druhý téhož paragrafu pak stanoví tezi již dlouhou dobu uplatňovanou soudy při řešení sporů o závěti, a to ohledně jejího výkladu. Podle ní se má závěť vykládat tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.<sup>136</sup> Zdůrazňuje se, že závěť je osobním zůstavitelovým jednáním, ten proto nemůže učinit závěť jen tím, že přisvědčí

---

<sup>136</sup> Některá speciální vykládací pravidla se uvádějí dále v § 1378 a násl. a v § 1430 a násl. návrhu nového o.z.

návrhu, který mu předloží někdo jiný ani nemůže ustavení dědice svěřit jinému. Rovněž společná závěť několika zůstavitelů je vyloučena. Pro pořízení závěti platí obecné požadavky kladené na právní jednání a musí tu být tedy pravá a vážná vůle prostá omylu, projevená určitě a srozumitelně. Návrh zákona zachovává v zásadě současnou právní úpravu týkající se závětí, která se v praxi osvědčila. Hlavní odlišností z obecného hlediska je úprava absolutní přednosti závětních dědiců před zákonnými. Odpadne-li některý ze závětních dědiců, přiroste jeho podíl ostatním závětním dědicům, jak již bylo uvedeno shora. Zachovány zůstávají i stávající formy závětí, avšak opět v souladu s převažující kontinentální právní úpravou (např. Polsko, Německo, Rakousko atd.) zavádí i možnost pořídit závěť s úlevami. Tato nová forma závěti, tzv. privilegovaná závěť je určena pro osoby, které se díky nečekané události nacházejí v situaci, kdy jsou v ohrožení života a nemohou využít tradiční formy pro pořízení závěti.

Závěť je považována za jednostranný právní úkon zůstavitele, kterým jsou povoláváni dědicové. Dnešní občanský zákoník přináší pouze stručnou úpravu a mnoho sporných institutů je vykládáno pouze judikaturou, což jistě není žádoucí s ohledem na právní jistotu zůstavitele, který již při rozhodování soudu není přítomen a nemá možnost toto jednání nijak ovlivnit. Jako další příklad lze uvést spory o způsob datování závěti. V závěti musí být dle platné právní úpravy datum uvedeno přesným označením dne, měsíce a roku. Jestliže jej uvede zůstavitel jiným způsobem (např. na Štědrý den roku 2008), je závěť podle současného práva celá neplatná, což jistě není v souladu s jeho vůlí. Právní úprava týkající se náležitostí datace závěti zůstala v navrhovaném znění zachována, avšak již není zcela striktně omezena na přesné uvedení dne, měsíce a roku, nýbrž dle navrhované úpravy musí být nepochybné, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena. Z toho lze vyvodit, že i uvedení data v souvislosti s obecně (na Nový rok 2009), případně zůstavitelovým dědicům známými (na narozeniny mého jediného syna) skutečností, lze za splnění této náležitosti považovat.

Oproti dnešní úpravě je značně konkretizováno nabývání závěti dědicem upravené v § 1325 a násl., které upravují hlavní pravidla pro rozdělení pozůstalosti mezi závětní dědice a mimo to promítá konkrétněji pravidlo o možnosti dědění z různých dědických důvodů, které mohou působit i vedle

sebe. Povolá-li zůstavitel v závěti svým dědicem jedinou osobu bez dalšího, pak tomuto jedinému dědici připadne celá pozůstalost. Jestliže však zůstavitel pořídí závěti tak, že sice povolá jediného dědice, ale zůstaví mu jen podíl z pozůstalosti a o její zbývající části nepořídí nic, potom v takovém případě připadne závětnímu dědici, jen co mu zůstavitel vyměřil, a zbývající část pozůstalosti připadá těm, kdo po zůstaviteli dědí podle zákonné posloupnosti.

V případě, že závětních dědiců bude několik a nevyměří-li jim zůstavitel podíly, pak každému z několika závětních dědiců připadne stejný podíl na pozůstalosti tak, aby celá pozůstalost byla ve prospěch závětních dědiců zcela vyčerpána. Pokud ovšem zůstavitel určí několika závětním dědicům jen část pozůstalosti s tím, že tyto nebudou pokrývat veškerou pozůstalost, pak zbývající část pozůstalosti připadne dědicům ze zákona, neboť se vychází z pojetí, že zůstavitel víc závětním dědicům zanechat nechtěl. Toto pravidlo se neuplatní v případě, že zůstavitel měl v úmyslu zůstavit celou pozůstalost závětním dědicům, ale při stanovování podílů pro jednotlivé dědice nevyčerpal celou pozůstalost, pak se podíly závětních dědiců přiměřeně zvýší. Podíly závětních dědiců se určí poměrem cen přikázaných věcí.

Pokud zůstavitel přikáže pozůstalost některým ze závětních dědiců konkrétně, například výčtem věcí, a u jiných dědiců tak neučiní, pak dědicům, jejichž podíly vyměřeny nebyly, připadne zbývající část pozůstalosti rovným dílem.

Ustanovení § 1330 až 1332<sup>137</sup> návrhu občanského zákoníku upravuje nakládání s uvolněným podílem některého ze závětních dědiců. Přirůstání dědického podílu připadá v úvahu, pokud zůstavitel povolá závěti několik dědiců za současného vyjádření, že si přeje, aby jim připadla pozůstalost celá.

Zatímco § 477 odst. 1 platné právní úpravy stanoví pouze zcela obecně otázky týkající se ustanovení závětních dědiců, případně určení jejich podílů, věcí nebo práv, která jim mají připadnout, navrhovaná úprava se touto otázkou zabývá obsáhleji. § 1333 až §1337 upravují otázku náhradnictví. Dnešní právní úprava připouští ustanovení náhradního dědice pro případ, že by závěti určený

---

<sup>137</sup> § 1330 návrhu nového občanského zákoníku: „Podíl dědice, který nedědí, se uvolní a přiroste poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců jen tehdy, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví buď rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení.“ Paragrafy 1331 a 1132 upravují další podrobnosti ohledně uvolněného dědického podílu.

dědic z jakéhokoliv důvodu dědictví nenabyl. Judikaturou byl tento postup vyložen tak, že se nejedná o podmínku v závěti, jak by se mohla jevit podle § 478 o.z. Zůstavitel se tedy v posledním pořízení může rozhodnout, kdo nastoupí v právo zůstavené dědici povolánému v první řadě pro případ, že takto povolaný dědic dědit nebude. Náhradník může být povolán jediný, leč může jich být povoláno i více pro případ, že se ani druhý, třetí atd. z povolaných náhradních dědiců dědicem nestane. V den dědického nápadu připadne dědictví tomu, kdo byl jako dědic (institut) povolán, případně tomu z náhradníků (substitutů), kdo je v řadě nejbližší. Nová právní úprava pak dovoluje oproti té současné i přirůstání dědického podílu dědice, který svůj dědický podíl nenabyl, ostatním závětí povolaným dědicům za splnění shora uvedených předpokladů.

138

Od 1.1.1951 až dodnes se na našem území neuplatňuje institut tzv. svěřenského náhradnictví resp. nástupnictví. Svěřenské nástupnictví (fideikomisární substituce) představuje nařízení zůstavitele, aby po jeho dědici nastoupila jiná osoba jako další (následný) dědic. Nařízení fideikomisární substituce ovšem může být vztaženo jen k tomu, co zůstavitel sám přednímu dědici zanechal. Zůstavitel tedy svému dědici uložil povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici.<sup>139</sup>

Návrh nového občanského zákoníku chce tuto úpravu opětovně do našeho dědického práva zavést a přiblížit naši právní úpravu úpravám většiny občanských zákoníků evropských států (např. Německo, Rakousko, Švýcarsko, Itálie a další). Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, jedná se také o institut praktický pro případ, že přední dědic není způsobilý o svém majetku pořizovat. Nemá-li přední dědic tuto způsobilost, protože je nedostatečného věku, vylučuje se nařízením fideikomisární substituce zájem jeho zákonných dědiců na jeho smrti, nařízení fideikomisární substituce osobě omezené ve svéprávnosti, která nemá zákonného dědice, zajišťuje ponechání vlastnictví v soukromé sféře, neboť zůstavitel vyloučí tímto opatřením odúmrtě. Toto ustanovení se z hlediska některých případů, se kterými jsem se

---

<sup>138</sup> Srov. § 461 odst. 2 platné právní úpravy o.z. – Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědici ze zákona. Nabude-li se ze závěti jen část dědictví, nabývají zbývající části dědici ze zákona.

<sup>139</sup> § 608 zákona č. 141/1950 Sb.

v dosavadní praxi setkal, jeví jako velice vhodné, neboť v případě, že např. nesvéprávná osoba, která je neopomenutelným dědicem, zdědí majetek po zůstaviteli, sama již o něm nemůže za současné právní úpravy jakkoliv pořizovat a pokud nemá žádných zákonných potomků, případně tento majetek státu jako odúmrt'.

Nově je též začleněn do navrhované úpravy omyl zůstavitele při pořizování závěti. Návrh tak činí v § 1355 až § 1357. Omyl způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká, pokud je podstatný. Za podstatný omyl považuje návrh takový omyl týkající se osoby, které se něco zůstavuje nebo podílu či věci, které se zůstavují anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil. V odstavci druhém pak návrh uvádí, že ustanovení závěti je platné, ukáže-li se, že osoba nebo věc byla jen nesprávně popsána. Jak je tedy zřejmé, omyl se za daných souvislostí posuzuje pouze z hlediska pořizovatele. I v těchto ustanoveních lze spatřovat maximální vyhovění vůli zůstavitele.

### **5.3.1. Formy závěti**

Platný občanský zákoník upravuje dědický titul závěti, stejně jako celé dědické práva, velice stručně. Dnešní občanský zákoník připouští tři formy závěti. Jedná se o závěť napsanou vlastní rukou zůstavitele, závěť sepsanou jinak než vlastní rukou zůstavitele a závěť ve formě notářského zápisu.

Základní rozlišení závětí v návrhu je na závěti pořizované soukromě a veřejně (formou soukromé a veřejné listiny), z něhož také vychází systematika jejich úpravy.

Za soukromé listiny považuje návrh listiny pořízené soukromými osobami. Veřejná listina je listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci a listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon. Je-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak. Zachycuje-li veřejná listina projev vůle osoby při právním jednání a je-li jednajícím podepsána, zakládá to vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle. To

platí i v případě, že byl podpis jednajícího nahrazen způsobem, který stanoví zákon.<sup>140</sup>

### **5.3.2. Závěť formou soukromé listiny**

Pro pořízení závěti ve formě soukromé listiny platí v zásadě stejná pravidla jako v současné právní úpravě. Jedná se o závěti psané zůstavitelovou vlastní rukou (holografické) i závěti vlastní rukou zůstavitele nenapsané (alografické) a v tom směru se zásadně přejímá úprava v § 476a a 476b platného občanského zákoníku. Platí zde to, že zcela zjevně nemůže holografní závěť pořídít osoba, která je nevidomá, neumí číst či psát, je ze zdravotních důvodů natolik omezena, že není v jejích možnostech takovou závěť sepsat, apod. Opět bude nutné mít na zřeteli, o jakou zdravotní poruchu se jedná, neboť některé dočasné zdravotní indispozice nemusejí znamenat takové omezení, aby znemožňovaly sepsání listiny. Pokud jde o projevy poslední vůle osob nevidomých a osob neslyšících, které nemohou číst nebo psát, vychází návrh rovněž z dosavadní úpravy v § 476d odst. 3, 4 a 5 platného občanského zákoníku. Ve vztahu k závětem neslyšících osob, které nemohou číst nebo psát, se však opouští dosavadní pojem znakové řeči, protože při dorozumívání s hluchoslepými osobami nelze znakovou řeč použít. Navrhuje se proto použít pojmu „zvláštní způsob dorozumívání“, kterým se rozumí dorozumívací prostředky neslyšících a hluchoslepých osob.

### **5.3.3. Závěť formou veřejné listiny**

Ust. § 1363 upravuje pořízení závěti formou veřejné listiny a zásadně přejímá § 476d odst. 1 platného obč. z. Veřejná závěť je závěť učiněná ve formě veřejné listiny. Forma notářského zápisu zůstává základní formou veřejné listiny, v níž se závěť pořizuje. Vzhledem k návrhu úpravy týkající se úlev při pořizování závětí upravených v § 1368 a násl. však nelze podle předkládané důvodové zprávy v navrhovaném ustanovení zúžit problematiku jen na notářské zápisy. Forma veřejné listiny je povinná u osob starších 15 let, které dosud nenabýly svéprávnosti a u osob, které byly omezeny ve svéprávnosti.<sup>141</sup>

---

<sup>140</sup> Úprava veřejných listin je obsažena v § 498 až §500 návrhu občanského zákoníku

<sup>141</sup> § 1351 až 1354 návrhu nového občanského zákoníku

#### **5.3.4. Svědci závěti**

Co se týká předpokladů pro svědky, navrhovaná úprava upřesňuje vlastnosti osob způsobilých svědčit. Svědkem tak může být jen osoba, která na prohlášení a jeho obsahu nemá zájem a která není nevidomá, neslyšící, němá nebo neznalá jazyka, v němž je prohlášení učiněno. Svědci musí takové prohlášení podepsat a být s to potvrdit schopnost prohlašujícího jednat, stejně jako i povahu jeho jednání. Hlavním úkolem svědka je potvrdit totožnost osoby zůstavitele jako osoby, která závěť pořídila a prohlášení zůstavitele o závěti jako projevu jeho poslední vůle. Nově se upravuje povinnost svědků připojit ke svému podpisu na listinu obsahující závěť také doložku o jejich vlastnostech jako svědka a údaje, podle nichž je lze zjistit.<sup>142</sup>

#### **5.3.5. Náležitosti závěti**

Vedle všech shora uvedených náležitostí uvedených pro konkrétní formy závěti, je nejpodstatnější náležitostí datování závěti. Tento požadavek týkající se pouze závětí pořízených písemnou formou je výslovně upraven v § 1358 a podle něho, jak již bylo shora řečeno, pod podmínkou neplatnosti, musí být nepochybné, který den měsíc a rok byla závěť pořízena. Důvodová zpráva tuto velice podstatnou otázku nijak dále nekomentuje a i proto bych zde viděl možný nedostatek v konkretizaci pojmů. Navrhovaná úprava tak dle mého názoru dává prostor judikatuře k výkladu, pro který je právem kritizovaná úprava současná. Dle mého názoru není zcela jednoznačně uvedeno, zda bude muset být datace výslovně uvedena označením dne, měsíce a roku, jako je tomu doposud nebo postačí, když zůstavitel uvede datum v souvislosti s jinou skutečností (např. na den mých 70. narozenin). Další možný problém spatřuji ve slově „pořízena“. Považuje se za pořízení okamžik, kdy byla závěť, resp. její text zůstavitelem napsán a nebo až okamžik splnění i druhé podstatné podmínky platnosti, tzn. jejího podepsání.

#### **5.3.6. Úlevy při pořizování závěti**

Z důvodu mimořádných situací, vyvolaných neovlivnitelnými a nečekanými příčinami, se může stát, že člověk nemůže pořídit svou poslední vůli s náležitostmi za normálních okolností zákonem vyžadovaných, v patřičném

---

<sup>142</sup> Srov. § 476e § 476f občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.



klidu a po zralé úvaze. Z tohoto důvodu obsahuje návrh nového občanského zákoníku, stejně tak jako tomu je i v mnoha dalších evropských zemích, způsob, jakým lze své poslední pořízení pořídit s určitými úlevami. Úprava těchto tzv. privilegovaných testamentů byla z našeho dědického práva odstraněna občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. s odůvodněním, že se jednak preferuje dědění ze zákona a jednak „že se nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu.

„Navržená úprava privilegovaných závětí se inspiruje jak předválečnou osnovou, tak zvláště občanskými zákoníky rakouským, polským, německým, švýcarským, francouzským, italským a nizozemským. Rovněž bere v úvahu, že i nové civilní kodifikace přijaté v postkomunistických zemích po r. 1990 stejný institut uchovávají obnovují. Poukázat lze na nové občanské zákoníky Albánie, Ruska, Litvy nebo Moldávie.“<sup>143</sup> Podle těchto, ale například i dalších právních řádů, jakými jsou například právní řád Německa, Itálie, Nizozemska, lze pořídit zvláštní formu privilegovaných závětí před starostou obce, před velitelem námořní lodi nebo letadla.<sup>144</sup> Navržená ustanovení neukládají starostovi, veliteli námořní lodi nebo veliteli letadla právní povinnost zaznamenat poslední vůli zůstavitele. Předpokládá se, že v době mimořádných situacích, budou mít přednost jejich jiné úkoly.

Důvodová zpráva navrhuje, aby se na závěti pořízené podle ustanoveních o úlevách při pořizování závěti hledělo jako na veřejné listiny. Na podporu tohoto tvrzení důvodová zpráva uvádí, že v případě starosty půjde o výkon jeho úřední působnosti podle § 103 odst. 4 písm. h) zákona o obcích č. 128/2000 Sb. U velitelů námořních lodí a letadel jej zdůvodňuje jinou, již dnes zvláštními zákony svěřenou působností. S tímto tvrzením bych zcela nesouhlasil, neboť listinu pořízenou osobou, která ve většině případů bude laikem v oblasti práva, nelze stavět na roveň listině sepsané notářem, který je vysokoškolsky právnicky vzdělán, vykonal notářské zkoušky a s činností v oblasti dědického práva má zpravidla mnohaleté zkušenosti.

---

<sup>143</sup> Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku – výklad § 1368 až § 1375

<sup>144</sup> Pořízení závěti před velitelem námořní lodi nebo letadla, popřípadě před jejich zástupci, upravují občanské zákoníky Itálie (čl. 611 a 616), Polska (čl. 953), Portugalska (čl. 2214, 2219), Nizozemí (4:944), Litvy (čl. 5.28), Moldavska (čl. 1459) a jiné.

Navrhovaná úprava rozlišuje čtyři typy tzv. privilegovaných závětí, a to zejména podle situace, místa a podle toho, před kterou osobou je poslední vůle pořizována.

#### 5.3.6.1. Závěť s úlevami v případech nenadálých a mimořádných událostí

Ustanovení § 1368 odst. 1 uvádí, že závěť s úlevami může pořádit ten, kdo se nachází v místě, kde je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života nebo tam, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Za splnění těchto podmínek lze pořádit soukromou závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky.

#### 5.3.6.2. Závěť s úlevami pořázená před starostou obce

Ustanovení § 1369 upravuje závěť s úlevami pořázenou před starostou obce. V případě důvodné obavy, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořádit závěť ve formě veřejné listiny, může zaznamenat jeho poslední vůli starosta obce, případně ten, kdo je podle právního předpisu oprávněn zastupovat starostu obce, v níž se zůstavitel nalézá. Podmínkou platnosti takového pořízení je přítomnost dvou svědků. Podle ustanovení § 1369 návrhu zařídí obec bez zbytečného odkladu úschovu takto pořázené závěti u notáře v místě, kde má zůstavitel bydliště, popřípadě, kde měl poslední bydliště. Stejnou povinnost má i úřad, jemuž byla závěť předána, v případě následujících dvou typů privilegovaných závětí.

#### 5.3.6.3. Závěť s úlevami pořázená před velitelem námořní lodi

Zůstavitel mající proto vážný důvod může nechat na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice zaznamenat svou poslední vůli za přítomnosti dvou svědků velitelem námořního plavidla nebo letadla. Postup, jakým se takový právní úkon provede je uveden v navrženém znění zákona.<sup>145</sup>

#### 5.3.6.4. Závěť s úlevami pořázená před velitelem vojenské jednotky

Při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích může zaznamenat poslední vůli vojáka nebo jiné osoby náležející k armádě velitel vojenské jednotky České republiky. Velitel musí mít hodnost důstojníka nebo

---

<sup>145</sup> § 1370 odst. 2 návrhu občanského zákoníku

vyšší a dále musí být tomuto aktu přítomni dva svědci. Tento mimořádný způsob posledního pořízení se umožňuje pro případ, že voják či jiná osoba náležející k armádě nemá možnost obrátit se na notáře. Pokud je taková možnost, má důstojník sepis závěti odmítnout, ale neučiní-li to, nemůže to vést k popření platnosti závěti. Takto pořízenou závěť předá velitel bez zbytečného odkladu na hlavní velitelství, odkud se bez zbytečného odkladu předá Ministerstvu obrany. Byla-li závěť takto pořízena, i když se zůstavitel mohl obrátit na notáře, nelze tím platnost závěti popřít. Navržená úprava má zvláštní praktický význam zvláště v souvislosti s českými vojenskými misemi v zahraničí.

#### 5.3.6.5. Náležitosti závětí úlevami

Jak již bylo uvedeno závěti, musí být pořízeny před osobami pro konkrétní typ závěti stanovenými a dále též před svědky. Osoba, která záznam pořídila, se musí na listině podepsat a obsah listin musí zůstaviteli za přítomnosti obou svědků přečíst. Zůstavitel musí poté potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle. Všechny zúčastněné osoby musí takovou listinu podepsat. Po splnění těchto náležitostí považuje návrh občanského zákoníku za veřejnou listinu. V případě, že nedošlo ke splnění všech zákonem předepsaných formalit, ale přesto je jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli, nepůsobí to neplatnost závěti. Taková listina se však za veřejnou listinu nepovažuje. Svědci mohou být v případech pořizování privilegované závěti i osoby, které dosáhly čtrnáctého roku věku a osoby, které byly ve svéprávnosti jen omezeny. Návrh vychází z pojetí, že při pořízení závěti s úlevami soukromou listinou bude nutná současná přítomnost tří svědků, v ostatních případech postačí svědci dva. Současná přítomnost všech svědků se vyžaduje jen u soukromé závěti pořízené ve stavu nouze ústně. V návrhu je rovněž výslovně uvedeno, že závěť pořízená s úlevami je platná i v případě, že ji zůstavitel nebo kterýkoliv ze svědků nepodepsal proto, že nemohl psát, nebo pro jinou závažnou překážku. Tato skutečnost musí být v listině výslovně uvedena.

Zvláštní povaha privilegovaných závětí vyžaduje, aby jejich platnost byla časově omezena, pokud překážka pomine a zůstavitel bude s to závěť poříditi obvyklým způsobem. Platnost privilegované závěti není tudíž neomezená a je

v návrhu výslovně upravena. Co se týká závěti pořízené v případě nenadálých a mimořádných událostí, pozbývá platnosti uplynutím dvou týdnů. Privilegovaná závět pořízená před úřední osobou pozbývá platnosti uplynutím tří měsíců ode dne pořízení. Okamžik počátku běhu lhůty je stanoven objektivní okolností, od které může zůstavitel pořídit závět ve formě veřejné listiny.<sup>146</sup>

### 5.3.7. Vedlejší doložky v závěti

Tuto kapitolu bych rád věnoval úpravě týkající se vykonavateli závěti a vedlejších ustanovení v závěti tak, jak jsou navrhována v novém znění občanského zákoníku. Návrh nového občanského zákoníku v důvodové zprávě na podporu znovuzavedení těchto institutů uvádí: „Osнова se tedy přiklání k obvyklému modelu, při němž rozhoduje, že to je zůstavitelův majetek, o němž je pořizováno a že to je i jeho respektabilní vůle, kterou projevuje, jak má být s jeho majetkem po jeho smrti naloženo. Předpokládáme-li hospodářský a právní pořádek založený na institutu soukromého vlastnictví a mezigenerační kontinuitu cílů, a tím i motivaci k produktivní činnosti, spořivosti a vůbec ke spořádanému životu, jeví se jako nejvyšší účelné dát zůstaviteli možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.“<sup>147</sup>

Z uvedených důvodů proto navrhuje umožnit zůstaviteli, aby mohl závět opatřit vedlejšími doložkami. Tyto vedlejší doložky jsou dvojího druhu.

Za prvé je to možnost povolání vykonavatele závěti, který, jakožto osoba, ke které má zůstavitel důvěru a na niž se spoléhá, má za úkol plnit jeho poslední vůli s péčí řádného hospodáře. V případě, že není ustanoven správce dědictví, spravuje vykonavatel závěti též pozůstalost, a to až do potvrzení nabytí dědictví dědicům soudem. V případě, že zůstavitel závětí zřizuje nadaci, má vykonavatel závěti zaříditi i v tom směru vše potřebné.

Druhou možností zůstavitele je možnost k závěti připojit jinou podmínku, doložení času nebo příkaz, na rozdíl od dnes platné úpravy uvedené v § 478 o.z.<sup>148</sup> Podle současné úpravy nemají podmínky připojené k závěti právní

---

<sup>146</sup> § 1375 návrhu nového občanského zákoníku

<sup>147</sup> Důvodová zpráva k osnově nového občanského zákoníku str. 327 a 328

<sup>148</sup> § 478 o.z. : „Jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, ustanovení § 484 odst. 1 věty druhé tím není dotčeno.“ Ustanovení § 484 odst. 1 věty druhé se týká započtení na dědický podíl.

důsledky. Pro tyto instituty dědického práva jsou přesně stanovena pravidla a omezení jejich využívání tak, aby byli dědicové dostatečně chráněni před jejich případnými zneužívajícími dopady.<sup>149</sup>

### **5.3.8. Zrušení, odvolání a pořízení nové závěti**

Ustanovení o zrušení, odvolání a pořízení závěti je v návrhu věnována větší pozornost, než je tomu v úpravě platné, z které ale ve velké míře vychází.<sup>150</sup>

Závěť bude možno zrušit stále buď pořízením nové závěti, anebo odvoláním závěti. Pořízením novější závěti se starší závěť ruší, pokud starší závěť nemůže vedle závěti novější obstát, a to v té míře, v jaké nemůže obstát.

Odvolat závěť lze mlčky, a to zničením listiny obsahující zůstavitelovu poslední vůli, anebo výslovně prohlášením o odvolání závěti učiněným v takové formě, jaká se vyžaduje pro pořízení závěti.

Jako nejzásadnější rozdíl se tak jeví ustanovení o zachování (obnovení) platnosti starší závěti, v případě, že zůstavitel novější závěť zničí nebo jinak odvolá. Současná právní úprava posílená judikaturou a výklady ustanovení § 480 odst. 1 o.z. toto obnovení závěti jednou zrušené závětí novou nepřipouští.

## **5.4. Dědická smlouva**

Návrh občanského zákoníku se pokusí vrátit institut dědické smlouvy do našeho právního řádu po více než půl století, když tento institut byl definitivně zrušen přijetím zákoníku z roku 1950. Dědická smlouva je rozšířena v řadě evropských zemích, jakými jsou například Francie, Švýcarsko, Německo nebo Rakousko.

Dědická smlouva je koncipována jako dvoustranné právní jednání, kterým zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka své pozůstalosti nebo její části a druhá strana své ustavení za dědice nebo odkazovníka přijímá. Smlouvu, pro jejíž sepsání je obligatorní forma veřejné listiny (notářského zápisu), nemůže uzavřít osoba mladší osmnácti let, ani člověk, jehož svéprávnost soud omezil na rozdíl od možnosti pořizovat závěť. Takto způsobilé strany se mohou ustavit navzájem, anebo

---

<sup>149</sup> § 1387 až 1400 návrhu nového občanského zákoníku

<sup>150</sup> Srov. § 480 o.z.

povolat za dědice třetí osobu. Je ovšem stejně jako u závěti vyloučeno, aby dědická smlouva byla uzavřena prostřednictvím zástupce, musí být uzavřena osobně. Strany smlouvy musí mít nejen pořizovací způsobilost, ale i způsobilost smluvně se zavázat. Dopadají na ni tudíž jak ustanovení o smlouvě, tak i ustanovení o závěti. Z tohoto důvodu je v evropských právních řádech rozdílně upraveno i její systematické zařazení v rámci občanskoprávního kodexu. Zatímco například rakouský právní řád ji zařazuje mezi smlouvy, švýcarský právní řád ji zařazuje v rámci práva dědického. K této úpravě se přiklonil i návrh kodexu občanského práva v České republice, a to s odůvodněním jejího základního významu pro právo dědické. Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Návrh uvádí, že zůstavitel se zcela nesmí zbavit práva pořídit individuálně. Z toho důvodu mu má být ponechána volná čtvrtina pozůstalosti, aby k ní mohl povolat dědice nebo odkazovníky mimosmluvně. Návrh zákona výslovně uvádí, že pokud chce zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu může tak učinit závětí. Tato jedna čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná tak, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle, nesmí být jeho pořizovací volnost omezena právem na povinný díl či jiným omezením.<sup>151</sup>

V případě, že zůstavitel má zákonných, resp. neopomenutelných dědiců, může s nimi uzavřít smlouvu, kterou se tito dědictví zřeknou a pozůstalost tak případně jiné smluvně stanovené osobě. Takové zřeknutí pozbývá účinnosti pro případ, že smluvní dědic nedědí.

Zůstaviteli nelze za života bránit jakkoliv nakládat s majetkem, který je předmětem dědické smlouvy, neboť dědici případně pouze to, co po zůstavitelově smrti z jeho majetku zbude.

Zvlášť se též návrh věnuje v § 1418 a 1419 dědické smlouvě uzavřené mezi manželi, podle které se navzájem povolávají za dědice nebo za odkazovníky. Dědickou smlouvu mohou uzavřít vzájemně i snoubenci. Ta se stane účinnou až vznikem manželství. Návrh zákona se věnuje i situaci, která by mohla vzniknout následným rozvodem manželství. Pro takový případ stanovuje, že práva a povinnosti z této smlouvy se neruší, ledaže dědická smlouva neurčí něco jiného, přičemž se ovšem každá strana může domáhat

---

<sup>151</sup> § 1411 návrhu občanského zákoníku

zrušení smlouvy soudem. Soud ale návrhu nevyhoví, podala-li jej osoba, která zapříčinila rozvrat manželství nebo která s rozvodem nesouhlasila. Prohlášením manželství za neplatné se práva a povinnosti z dědické smlouvy ruší, ledaže takové manželství již dříve zaniklo smrtí jednoho z manželů.

## 5.5. Odkaz

Institut odkazu byl z našeho právního řádu postupně nepřímo vyjmut nejprve po roce 1950, který jej sice ještě v právní úpravě uchoval, ale zůstaviteli zároveň umožnil, aby dědictvím byla i jednotlivá věc nebo právo. Tím byl narušen pojem dědění jako univerzální právní nástupnictví po zůstaviteli, který tak do té doby pouze určoval, kdo bude dědicem a případně jakého podílu na dědictví se mu má dostat. Úprava dnes platného občanského zákoníku již vůbec nerozlišuje mezi nabytím dědictví a odkazem, který zcela zrušila.<sup>152</sup>

Odkazům věnuje osnova občanského zákoníku vcelku rozsáhlou část počínajíc § 1420 a konče § 1457. Zatímco dědictví reprezentuje podíl na pozůstalosti, odkaz v pojetí návrhu, který odpovídá standardům evropských právních řádů, umožňuje zůstaviteli, aby v závěti odkázal odkazovníku určitou věc, právo nebo peníze, k tíži dědiců, popř. stanoví-li tak v závěti, k tíži některého z nich. Umožní se též zatížit odkazem i odkazovníka. Výhodou odkazovníka oproti závětnímu dědici je jeho vyjmutí z odpovědnosti za dluhy zůstavitele.

Odkazem zůstavitel zřizuje pohledávku odkazovníka. Osobu obtíženou odkazem zatěžuje dluhem a zakládá tak pouze odkazovníkův obligační nárok vůči dědicům na vydání určité hodnoty z dědictví. V tom lze spatřovat základní rozdíl mezi dědictvím a odkazem. Právo na odkaz sice vzniká smrtí zůstavitele, ale toto právo je právem odkazovníka vůči dědici na vydání odkazu. Vlastnické právo k odkázanému předmětu se nabývá stejně jako při převodech. Odkazovníkem bude moci být pouze osoba způsobilá dědit. Návrh zákona výslovně stanovuje, že v případě, kdy zůstavitel určí, že dědic nemá určitou věc dědit, považuje se to za zřízení odkazu zákonným dědicům. Podmínky platnosti

---

<sup>152</sup> V evropských dědických systémech je instituce odkazu běžná; poukázat lze např. na občanský zákoník francouzský (čl. 1014 an.), belgický a lucemburský, švýcarský (čl. 484 an.), nizozemský (čl. 4:928 an.); portugalský (čl. 2249 an.), španělský (čl. 862 an.); italský (čl. 649 an.), německý (§ 2147 an.); rakouský (§ 647 an.); polský (čl. 968 an.), rumunský (čl. 899 an.) nebo lotyšský (čl. 500 an.); stejně tak estonský zákon o dědickém právu (čl. 54 an.) nebo nový ruský občanský zákoník.

odkazu jsou tedy platné pořízení pro případ smrti, s tím spojená pořizovací způsobilost zůstavitele, dále způsobilý odkazovník a způsobilý odkaz.

Předmětem odkazu může být věc ve vlastnictví zůstavitele, může to být ale i věc jiná. Odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch, tedy buď dědice, nebo odkazovníka. O tzv. pododkaz se jedná, je-li odkazem obtížen odkazovník a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník. Pokud zůstavitel neurčí dědice, které jsou odkazem obtíženy, vychází se z toho, že jsou odkazem obtíženi všichni dědici v tom poměru, v jakém jim připadá pozůstalost. Oproti úpravě v obecném zákoníku občanském nelze odkazy vyčerpat celou pozůstalost, ale z důvodové zprávy vyplývá, že je spravedlivé, aby osobě, která dědictví nabývá, zůstala určitá část dědictví takto nezatížena. Dědic tak má právo na zanechání alespoň jedné čtvrtiny z pozůstalosti. Pokud bude přesto pozůstalost odkazy zatížena více, nemá to za následek neplatnost takového pořízení, ale zakládá to pouze právo dědice požadovat, aby odkazy byly poměrně kráceny tak, aby mu z dědictví zůstala čistá čtvrtina.

Předpokladem pro nabytí práva na odkaz je, že odkazovník zůstavitele přežije. Zůstavitel však může podobně jako třeba u závěti stanovit náhradníka.<sup>153</sup> Odkazovník pak musí mít stejnou způsobilost, jakou má dědic a odkaz neodmítnout. Smrt odkazovníka následující po smrti zůstavitele odkaz nezruší. Hodnota odkázaná takovému odkazovníku odkazem připadne do jeho pozůstalosti.

Odvolání odkazu je upraveno v § 1428 a 1429 návrhu. Zejména jde o stejný způsob odvolání, jaký se použije při odvolání závěti a dále naložení s věcí takovým způsobem, který její odkázání vylučuje, např. zničení, změnu. Návrh zákona pak přesněji upravuje odkazy podle typu odkazované věci, či pohledávky.

## **5.6. Dědění ze zákona v úpravě návrhu nového občanského zákoníku**

Ačkoliv i dnes má přednost dědění ze závěti před dědění ze zákona, není systematika platného občanského zákoníku s tímto v souladu a řadí tak zákonnou dědickou posloupnost před závětní. Návrh občanského zákoníku již

---

<sup>153</sup> § 1333 až 1350 návrhu občanského zákoníku - náhradnictví a svěřenské nástupnictví



upravuje systematiku v souladu s faktickou předností dědického titulu závěti a zároveň před úpravu zákonné dědické posloupnosti ještě zařazuje nový dědický titul, a to dědickou smlouvu. I přes uvedené je v praxi stále nejrozšířenějším dědickým titulem zákonná dědická posloupnost, neboť občané v naprosté většině případů nepožijí pro případ své smrti a nechávají vše na zákonné úpravě. V praxi se tak setkávám ve valné většině s tím, že lidé sepisující závěť mají pro takové pořízení jisté rodinné důvody, např. rozvod a následné další manželství, nedobré vztahy s potomky a z těchto důvodů jim striktní zákonná úprava nevyhovuje a hledají řešení jiné.

Současná právní úprava rozlišuje dědické skupiny čtyři, ne vždy tomu tak ovšem bylo. Občanský zákoník z roku 1950 zredukoval počet tříd dokonce pouze na dvě, čímž nesledoval nic jiného, než větší možnost získání majetku státem cestou odúmrti. Občanský zákoník 40/1964 Sb. sice rozšířil počet tříd na tři, ale zároveň z nich odebral prarodiče. Novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. zavedla čtvrtou dědickou třídu (§ 475a) zahrnující prarodiče zůstavitele a jejich děti. Návrh občanského zákoníku má v úmyslu obnovit okruh zákonných dědiců na úroveň existující právě před rokem 1950. Přichází s návrhem rozšířit výčet zákonných dědiců a počet dědických skupin do šesti skupin. Tato úprava bude zároveň více odpovídat právním řádům evropských zemí, např. Německému.<sup>154</sup>

V návrhu došlo ke změně pojmosloví z dědických skupin na dědické třídy. Ty rozděluje do šesti tříd a jsou upraveny v § 1461 až 1466. Až do současné čtvrté dědické třídy nejsou navrhovány žádné převratné změny. Snad jen za zmiňku stojí, že úprava se výslovně nezaobírá otázkou registrovaného resp. zapsaného partnera a není tak zřejmé, zda je partner staven na roveň manželů nebo měl návrh zákona úmysl jiný. Ve čtvrté dědické třídě již nejsou povoláni k dědictví děti zůstavitelových prarodičů. Tím by nám odpadla otázka výkladu ohledně toho, zda děti prarodičů dědí stejným dílem nebo na každou větev prarodičů připadá jedna polovina z dědictví, bez ohledu na to, kolik dětí jednotliví prarodiče mají.<sup>155</sup>

---

<sup>154</sup> § 1924–1930 německého občanského zákoníku BGB

<sup>155</sup> Pozn. Děti zůstavitelových prarodičů jsou povoláni k dědictví v rámci šesté dědické třídy.

Nově návrh přidává, jak již bylo řečeno, pátou a šestou dědickou třídu. Pátá dědická třída povolává k dědictví prarodiče rodičů zůstavitele, tzn. praprabáby a prapradědy. Zde již návrh explicitně stanovuje, že prarodičům zůstavitelova otce připadá jedna polovina dědictví a prarodičům zůstavitelovy matky polovina druhá. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá. V rámci této skupiny ještě zákon přesně určuje, jakým způsobem se dědictví rozdělí v případě, že někdo z dědiců nedědí.<sup>156</sup>

Do šesté dědické třídy jsou zařazeni potomci dětí sourozenců zůstavitele a potomci prarodičů zůstavitele, kteří dědí stejným dílem.

Stejně jako je tomu v dnešní úpravě, i nová úprava samozřejmě upřednostňuje dědění v první dědické třídě před děděním ve třídě druhé apod. u následujících dědických tříd.

### **5.7. Nepominutelní dědicové**

Zachován je v navrhované úpravě i institut nepominutelných dědiců, co do rozsahu oprávněných osob odpovídající stávající úpravě. Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele, a pro případ, že tyto děti nedědí, jejich potomci. I když proběhla vcelku výrazná diskuze, zda zařadit mezi nepominutelné dědice i manžela, případně rodiče zůstavitele, tak jako tomu bylo u nás před rokem 1950 a je tomu v některých evropských státech (Rakousko, Švýcarsko, Polsko, Německo) i dnes, byly tyto návrhy při projednávání věcného záměru zamítnuty. Dalším bodem diskuzí byla velikost tzv. zákonného dílu. Tato otázka byla nakonce upravena tak, že nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich zákonného dědického podílu a zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jejich zákonného dědického podílu.<sup>157</sup>

Návrh dále nerozlišuje mezi tím, jestli se zákonný dědický podíl dostane nepominutelným dědicům v podobě dědického podílu nebo odkazu. Takový dědický podíl, resp. odkaz musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen.

Pokud nebude zůstavitel v závěti na svého nepominutelného dědice vůbec pamatovat, pak to oproti dnešní úpravě nezakládá relativní neplatnost závěti v této její části. Pozůstalost případně závětním dědicům tak, jak zůstavitel

---

<sup>156</sup> § 1465 odst. 2 návrhu občanského zákoníku

<sup>157</sup> Srov. § 479 o.z. a § 1469 návrhu nového občanského zákoníku

určil. Nepominutelnému dědici však náleží právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat. Toto právo nepominutelného dědice přímo zakládá návrh zákoníku v § 1480 a násl., v kterých i konkrétně stanoví, jakým způsobem se povinný díl určuje. V případě, že se nepominutelnému dědici nedostalo jeho povinného dílu v celé části, která mu náleží, má právo vyžadovat jeho doplnění, k jehož vyrovnání přispívají dědici i odkazovníci poměrně.

## 5.8. Vydědění

Vydědění nepominutelného potomka je upraveno v návrhu § 1472 až § 1475. Pro prohlášení o vydědění, případně jeho změnu či zrušení, platí stejná pravidla jako pro pořizování nebo rušení závěti. Došlo k několika změnám v důvodech vydědění. Zatímco stávající znění § 469a odst. 1 písm. a) a b) doznala pouze zestručnění, důvod vydědění týkající se spáchání trestného činu byl poněkud pozměněn. Nově není brán zřetel na jak dlouhou dobu byl nepominutelný potomek odsouzen k úmyslnému trestnému činu, ale naopak je vázán na typ činu, který spáchal. Nově by tak mohl být vyděděn nepominutelný dědic, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Důvodová zpráva argumentuje pro tuto změnu nevyhovující stávající úpravou, která jak uvádí: „Odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákonem bezvýznamným motivem.“<sup>158</sup> S tímto výkladem lze na jednu stranu souhlasit, ale na druhou stranu si myslím, že nová úprava není oproti té stávající zcela jednoznačná. Lze si jen těžko představit, jak budou dědici prokazovat u soudu něčí zvrhlou povahu a jistě se bude těžko hledat hranice, co ještě zvrhlou povahou je a co již ne. Dle mého názoru je důvod vydědění uvedený dnes v § 469a odst. 1 písm. c) jediným ze všech čtyř důvodů, které bylo možno objektivně prokázat bez ohledu na vyjádření sporných stran.

K další změně došlo zpětným zavedením možnosti vydědění potomka s odkazem na jeho nezpůsobilost být dědicem. § 1473 zavádí nový důvod

---

<sup>158</sup> Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, strana 347

vydědění, jímž je takové zadlužení nepominutelného dědice nebo jeho marnotratné počínání vyvolávající obavu, že účel dědění - tedy zachování hodnot do budoucna - v takovém případě naplněn nebude. Na rozdíl od předchozích důvodů vydědění však tento nelze rozšířit na potomky vyděděného.

## **5.9. Závěr**

Návrh občanského zákoníku je velice rozsáhlým dílem upravujícím velikou škálu právních vztahů, se kterými se člověk může setkat. Jeho rozsáhlost lze spatřovat nejen v rozšíření práva dědického, ale v postižení celé oblasti soukromoprávních vztahů. Návrh zákoníku přináší do oblasti práva dědického daleko podrobnější úpravu, kterou si s ohledem na mnoho novel již delší dobu nejen oblast dědického práva zasluhuje. Otázkou ovšem zůstává, zda právě tato jeho rozsáhlost a snaha postihnout všechny možnosti, s kterými se soudobá společnost může v životě setkat, nebude naopak bránit v jeho snadné orientaci a aplikaci práva samotného tak, jak by tomu mělo jistě být.

Navrhovaná úprava vrací do našeho právního řádu instituty dědického práva, které nebyly již po více než padesát letech od jejich vyjmutí ze zákonné úpravy využívány a o jejichž existenci ztrácí postupně současná společnost právní povědomí. Jedná se zejména o institut dědické smlouvy jako dědického titulu, odkazu aj. Dědické právo se jimi tak značně rozšiřuje. Na druhou stranu lze předpokládat, že implementování nejen těchto institutů, ale úpravy dědického, potažmo celého soukromého práva do praxe bude vyžadovat delší dobu a mnoho úsilí osob, které se jí budou zabývat. Jedině až praxe dokáže důkladně prověřit, zda tento stěžejní kodex občanského práva obstojí a naváže tak zejména na dlouhá léta platný obecný zákoník občanský. Při tvorbě tohoto zákoníku se autoři inspirovali právě obecným zákoníkem občanským a pokusili si z něj vzít to nejlepší, zachovat léty prověřená ustanovení stávající a vyhovující právní úpravy a vše porovnat se zákonnými úpravami evropských států, kde již většina těchto institutů dědického práva léta a bez přestávky fungují.

Doufejme tedy, že v případě vstupu tohoto zákoníku v platnost, bude tento kodex kvalitním pramenem práva po mnoho generací a bude zdatně

sekundovat úpravě v mnoha evropských zemích, jejichž právní řád nebyl narušen socialistickou ideologií a v nichž funguje již po řadu desítek let.

## 6. Závěr

Ve své práci se zabývám problematikou dědických titulů a úpravou dědického práva s ní související. Úvodní část se věnuje základním pojmům a pramenům dědického práva a dále je práce chronologicky řazena od úpravy dědického práva v letech minulých, počínaje Obecným zákoníkem občanským, který je dnes velmi často diskutován v souvislosti s přijetím nového znění občanského zákoníku, jehož inspirací byl právě tento Rakouský kodex občanského práva, přes stávající platnou úpravu, až po pohled do budoucna se zaměřením na připravovaný nový kodex občanského práva.

V kapitole týkající se Obecného občanského zákoníku jsem se snažil nastínit jeho zásadní význam a odkaz do budoucna, když vedle dvou známých a dnes s úpravami stále platných dědických titulů, jakými je dědění podle závěti a zákonná dědická posloupnost, popisuji též další dědické tituly a dědické instituce dnes již téměř neznámé, jakými byla zejména dědická smlouva, odkaz a darování na případ smrti. Dále se v této kapitole zaměřuji na rozdíl a změny v institutech dědického práva podle původní a dnešní právní úpravy. V rámci historické úpravy navazuji na zmíněnou kapitolu úpravou v druhé polovině dvacátého století, kde se zabývám především občanským zákoníkem z roku 1950, který zásadním způsobem zasáhl do vývoje občanského práva na našem území, když z velké míry omezil pořizovací volnost zůstavitele, zrušil dědický titul dědické smlouvy, zakázal společnou závěť manželů, ale zejména změnil původní praxi nabývání dědictví jeho odevzdáním, když stanovil okamžik jeho nabytí smrtí zůstavitele. Dále se zabývám občanským zákoníkem z roku 1964 v jeho původním znění, které dále omezovalo zůstavitele při posledních pořizováních, zrušilo institut vydědění, některé formy závětí a rovněž tak omezilo zákonnou dědickou posloupnost rozdělením do pouhých třech dědických skupin. Od účinnosti tohoto zákona až dodnes jsou dědickými tituly pouze zákon a závěť. Navazuji další kapitolou, která se týká novely občanského zákoníku provedené v roce 1983, která obnovila institut vydědění a započtení na dědický podíl. Následují dvě kapitoly týkající se novelizací po pádu komunismu v devadesátých letech, jejichž hlavním přínosem bylo přizpůsobení občanského zákoníku demokratické společnosti. Rozšířena tak byla úprava závětí, zejména jejich forem, vydědění, rozšířen okruh zákonných dědických skupin. Novelu občanského zákoníku po roce 1993 reagovaly zejména na

změny subsidiárních zákonů, především na změnu vlastnického práva manželů a uznání registrovaného partnerství.

Těžiště mé práce tvoří třetí kapitola, ve které jsem se zaměřil na dva základní a v současnosti v naší právní úpravě platné dědické tituly. Na rozdíl od občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., který upravuje na prvním místě dědění ze zákona a následně dědění ze závěti, jsem ve své práci tuto chronologii zaměnil ve prospěch závěti, která má v dědickém právu přednost před děděním ze zákona. V první řadě se tedy zabývám dědickým titulem závěti, jejími náležitostmi, platností, jejími jednotlivými formami a dalšími otázkami, které se závětní dědickou posloupností souvisejí a kterými jsou např. nároky kladené na svědky závěti, další úřední osoby, nepřipustností podmínek v závěti a které za takové zákon považuje, dále pak právy potomků, vyděděním a jeho stávající úpravou. Tuto část práce uzavírá centrální evidence závětí vedená notářskou komorou. Druhým dědickým titulem, který je dnes upraven je zákonná dědická posloupnost, které věnuji následující část rigorózní práce. Zabývám se popisem čtyř dědických skupin, dědici, kteří jsou oprávněni v té či oné dědické skupině dědit s poukázáním na hlavní problémy týkající se výkladu.

Kratičká kapitola je pak věnována dědickému titulu dědické smlouvy a jejímu postavení a významu v minulosti a možné úpravě v novém občanském zákoníku.

V závěru práce se věnuji úpravě dědického práva a zejména pak úpravě dědických titulu *de lege ferenda* v návrhu nového občanského zákoníku. Po úvodní kapitole týkající se systematiky nového kodexu, který již upřednostňuje závět před zákonem i v chronologii jeho řazení, blíže popisují jednotlivé dědické tituly, které hodlá nový občanský zákoník upravit. Jsou jimi závěť, nově dědická smlouva a zákonná dědická posloupnost. Blíže se též zabývám dalším obnoveným institutem dědického práva, a to odkazem. V neposlední řadě též pojednávám o navrhované úpravě týkající se nepominutelných dědiců a vydědění.

Ve své práci jsem čerpal z rozsáhlé literatury počínaje základními učebnicemi občanského práva, přes několikrát vydání komentářů k občanskému zákoníku, až už současných či komentářů k jednotlivým historickým úpravám, publikací věnovaných přímo dědickému právu, zákonů a podzákoných předpisů, které s otázkou dědického práva souvisí, ze soudní

judikatury, z přednášek věnovaných dědickému právu pod vedení předsedů senátu Nejvyššího soudu ČR pánů JUDr. Lubomíra Drápala a JUDr. Romana Fialy, ale i jiných kterých jsem se osobně účastnil v souvislosti se svou praxí notářského koncipienta, až po své osobní zkušenosti s touto problematikou získané v rámci mé pracovní činnosti.

Přeji si, aby tato důležitá oblast práva byla do budoucna kvalitně, odborně a s co největší pečlivostí zpracována a její účinnost a právní jistota byla co nejdelší, neboť oblast dědického práva, se dotýká, ať již chceme či nikoliv, každého z nás.

Touto svou prací jsem chtěl zejména přispět ke komplexnímu a úplnému pokrytí dané problematiky, aby tak tato rigorózní práce mohla jejímu čtenáři odkrýt základy práva dědických titulů a mohla mu být též nápomocna při řešení otázek týkajících se tohoto dědického institutu.



## **7. Česko - anglický slovník základních pojmů**

dědický titul – heritage title

dědic- inheritor, heritor

dědění ze zákona - legal succession

dědění ze závěti – testamentary succession

závěť – testament, last will

pořizovatel závěti – legator, testator

neopomenutelný dědic – forced heir

vydědění - disinheritance

řízení o dědictví - probate process

## 8. Shrnutí v anglickém jazyce

In my work I am concerned with the problems of heritage titles and setting of heirship related to it. The introduction is addressed to the basic terms and sources of heirship. The work is classified in chronological sequences from set-up of heirship in the past, beginning with the General Civil Code, followed by the present current setting up to the future sight with a view to the new Codex of Civil Law.

After the introduction, in the second section, I concentrate on the Austrian General Civil Code, where I tried to draw out its fundamental meaning and heritage for the future focused on inheritance according to the last wills and legal heir succession but also on the other heir institutions, such as a former heir agreement, heritage and testamentary gift in case of death. Within the frame of the second section I continue by the setting of the Civil Code from 1950 which touched the development of the civil law in our country in a principal form. Further I deal with the Civil Code from 1964, its original version limited in larger scale devisor's purchase freedom, it divided the legal heir succession into only three heir groups and formed only two heir titles, namely the law and the testament. Then I follow with the other parts which analyse novels of the Civil Code made in 1983 and after the communism collapse in 1990s.

The third section is the main part of my work and describes two basic and at present in our legal regulations valid heir titles. I place above the law chronology the intestate succession and testamentary succession in the first place. In the part concerning the testament I clear up its essentials, validity, particular forms of the last will and further related questions, e.g. demands put on witnesses of the last will, further officials, impermissibility of the last will specifications, rights of offsprings and disinheritance. The statutory heirship is then set up in the second part of this section where I describe in details four heir groups and heirs who are qualified to obtain the heritage in each of heir groups.

In the conclusion of my work I pay attention to set-up of heirship, especially after the set-up of heir titles *de lege ferenda* in the presentation of the new Civil Code.

I describe particular heir titles in details which the new Civil Code is going to set up. These are the last will, the heir agreement and the statutory heirship.

I gathered information for my work from the vast literature material beginning with basic textbooks of civil law, followed by annotated civil law books, by-laws, court judicature, lectures of the notable specialists of this juridical sphere up to my own personal experience with this problem which I concentrate on during my draughtman practice

## 9. Seznam použité literatury

### 9.1. knihy, učebnice, komentovaná znění zákonů a práce studentů PF UK

- Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001, JUDr. Petr Bílek, JUDr. Martin Šešina, C.H. Beck, Praha, 2001
- Dědictví a právo – právní poradce pro každého, Informatorium, Praha, 1993
- Občanský zákoník komentář, Velký akademický komentář, podle stavu k 1.4.2008, 1. svazek, Karel Eliáš a kolektiv autorů, § 1 - §487, Linde Praha, a.s., 2008
- Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl III, §§ 531-858, Praha 1936
- Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Dr.F. Rouček, Dr. J.Sedláček, Díl V., §§ 1090 - 1341, Praha 1936
- Právo občanské v. Právo dědické, Prof. Dr. Jan Krčmář, nákladem spolku Československých právníků „VŠEHRD“ , Praha 1930,
- Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Prof. Dr. Emanuel Tilsch Část I. Sborník věd právních a státních, Bursík a Kohout, v Praze 1905,
- Fiala, R.: Přehled judikatury ve věcech dědických. ASPI, a. s., Praha 2006,
- Švestka, J., Spáčil, J. Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460-880. komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008
- Dědictví, JUDr. Robert Kučera, Linde, Praha, 2001
- Dědické právo, Doc. JUDr. Jiří Mikeš, JUDr. Ladislav Muzikář, Linde Praha, 2005
- Občanský zákoník, JUDr. Milan Holub, Csc., JUDr. Jaroslav Bičovský, Csc., doc. JUDr. Josef Fiala, Csc., Praha, 2005
- Občanské právo hmotné, Svazek I., 4. aktualizované a doplněné vydání, kolektiv autorů, Aspi, Praha, 2005
- Občanské právo hmotné, Svazek II., 4. aktualizované a doplněné vydání, kolektiv autorů, Aspi, Praha, 2005
- Občanské právo hmotné, Svazek III., kolektiv autorů, Aspi, Praha, 2002

- Občanské právo hmotné 1, Páté, jubilejní aktualizované vydání, prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc., prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc. a kolektiv, Wolters Kluwer ČR, a.s. Praha, 2009
- Občanské právo hmotné 2, Páté, jubilejní aktualizované vydání, prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc., prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc. a kolektiv, Wolters Kluwer ČR, a.s. Praha, 2009
- Občanské právo hmotné 3, Páté, jubilejní aktualizované vydání, prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc., prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc. a kolektiv, Wolters Kluwer ČR, a.s. Praha, 2009
- Civilní Právo procesní, Prof. JUDr. Alena Winterová a kolektiv, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde, Praha, 2004
- Občanský zákoník komentář, 9: vydání, Jehlička, O. Švestka, J. Škárová, M. a kolektiv, C.H. Beck, Praha, 2004
- Občanský zákoník komentář, 2: aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1.3.2003, 1. svazek, JUDr. Milan Holub a kolektiv autorů (§ 460 - §487 o.z. JUDr. Ladislav Muzikář), Linde, Praha, 2003
- Smrt jako právní událost a právní důsledky s ní spojené, disertační práce, Mgr. Eliška Špoková, Praha, 2002
- Dědické tituly, rigorózní práce, Mgr. Kateřina Hrdličková, Praha, 2003
- Dědické tituly, rigorózní práce, Mgr. Kateřina Kotrbová, Praha, 2003
- návrhu nového občanského zákoníku
- Věcný záměr nového občanského zákoníku, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001
- Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

## 9.2. zákony, vyhlášky a jiné podzákoné předpisy

- Rakouský občanský zákoník z roku 1811,č. 946/1811
- Ústava České republiky, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR pod č. 1/1993 Sb.
- Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR pod č. 2/1993 Sb.
- zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání
- zákon č. 509/1991 Sb., novelizace zákona č. 40/1964 Sb.
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem
- zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky
- zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- zákon č. 227/1997 Sb, o nadacích a nadačních fondech
- zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství.
- vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví
- předpis Notářské komory České republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidenci závětí (předpis o CEZ) s platností od 3.1.2005

### 9.3. články a judikáty

- časopis AD NOTAM 5/2009, Renata Medunová: Dědic, který nemá být opomenut, s. 169,
- časopis AD NOTAM 4/2008, Irena Hojdnová: Dědické podíly a jejich výpočty, s. 113,
- časopis AD NOTAM 4/2003, Jitka Němcová: Ochrana oprávněného dědice, s. 79,
- časopis AD NOTAM 5/2003, Karel Eliáš: Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, s. 97,
- časopis AD NOTAM 6/2006, Ondřej Klička: Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení, s. 176,
- časopis AD NOTAM 5/2008, Radim Duda: Dědické řízení v Rakousku, s. 174,
- časopis AD NOTAM 3/2008, Radim Duda: Dědické řízení v Německu, s. 99,
- časopis AD NOTAM 4/2004, Petr Baudyš: Uspořádání majetkových poměrů mezi manželi a darování pro případ smrti, s. 96,
- časopis AD NOTAM 2/2009, Martin Šešina: Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku, s. 56,
- časopis Právní rádce, vydavatel Economia a.s., číslo sešitu 1/2007, Romana Lužná: Dědická nezpůsobilost a vydědění, str. 25-26,
- časopis Právní rádce, vydavatel Economia a.s., číslo sešitu 5/2007, Adéla Matějková: Význam majetkové funkce dědického řízení, str. 9-13,
- časopis Právní rádce, vydavatel Economia a.s., číslo sešitu 6/2009, Adéla Matějková: Zjišťování otcovství v rámci řízení o dědictví, str. 28,
- časopis Právní rádce, vydavatel Economia a.s., číslo sešitu 11/2007, Ondřej Přidal: Zjišťování majetku zůstavitele, s. 14,
- časopis Právní rozhledy, vydavatel C.H.BECK, číslo sešitu 8/1995, datum vydání 21.8.1995, Milan Kindl: Ležící pozůstalost a restituce, str. 313-315,
- časopis Právní rozhledy, vydavatel C.H.BECK, číslo sešitu 5/2007, Martina Karhanová: Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě, s. 157,

- časopis Soudní rozhledy, Petr Vojtek: Výběr ze soudních rozhodnutí z oblasti civilněprávní,
- časopis Právní fórum 9/2005, Lenka Jeřábková: Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy, s. 355,
- časopis Právní fórum 6/2005, Karel Eliáš: Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného, s. 230,
- časopis Právník 11/2008, Ondřej Frinta: Závěť (nejen) v návrhu nového OZ, s. 1203,
  
- rozhodnutí č. 141/1954 bývalého nejvyššího soudu z 27.8.1954, Cz 329/54
- rozhodnutí č. 34/1960 bývalého lidového soudu civilního v Praze z 19.10. 1959, 5C 185/59
- rozhodnutí č. 86/1952 krajského soudu v Praze z 19.2. 1952, 21 Ok 44/52
- rozhodnutí č. 50/1958 bývalého Nejvyššího soudu ze dne 22.10. 1957, Cz 490/57
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006
- rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12.2. 2001 sp. zn. 12 Co 248/2000
- R 25/2006
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82 publikovaného pod č. 51/1984 Sb. rozh.
- Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30. 12. 2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
- Rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 218/93 – 32 ze dne 14. 2. 1994
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 19. 11. 1982, 4 Cz 64/82 publikovaného pod č. 50/1984 sb. rozh.



- Usnesení Krajského soudu v Ústí n. L. z 31. 1. 1974, 5 Co 15/74 publikované pod č. 33/1976 sb. rozh.
- usnesení Městského soudu v Praze z 2. 1. 1985, 11 Co 454/84 publikovaného po č. 43/1986 sb. rozh.
- SRNS 884/2002
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77 publikovaného pod č. 44/1979 sb. rozh.
- SRNS 1182/2002
- rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90 publikovaného pod č. 54/1991 sb. rozh.
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 3. 1983, 4 Cz 73/82 publikovaného pod č. 49/1984 sb. rozh.
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2428/2003
- rozhodnutí publikovaného pod č. 202/1949 ve sb. rozh.
- SRNS 927/2002
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, č.j. 21 Cdo 586/98 publikované pod č. 44/1999 sb. rozh.
- usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 181/97 – 35 ze dne 30.6. 1997
- usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96 publikované ve Sb.
- rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 28/2000
- usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. 18 Co 397/1998
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76 publikovaného ve Sb. rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. 61/1977

- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
- usnesení Nejvyššího soudu z 28. 4. 1997, 2 Cdon 988/96 publikovaného pod č. 59/1998
- R 88/2005
- rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 23. 7. 1983, 2 Cz 56/83 publikovaného pod č. 15/1985 sb. rozh.
- rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. ledna 1967, č.j. 11 Co 100/67 publikovaného pod č. 8/1968 sb. rozh.
- usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98
- usnesení městského soudu v Praze z 30. 5. 1980, 11 Co 127/80 publikovaného pod č. 30/1982 sb. rozh.
- rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91 publikovaný pod č. 27/1992 sb. rozh.
- rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88, publikovaný pod č. 45/1990 sb.rozh.
- stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSFR z 27. 6. 1990, Cpjf 90/89 publikovaného pod č. R 31/90 sb.rozh.
- rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9. 8. 1996, 6 Co 10/96 publikovaném pod č. 23/1998 sb. rozh.
- SJ 21/1998
- R 45/1986
- R 6/2005
- SJ 67/1997
- rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 28. 3. 1991, 4 Cz 15/91, publikovaný pod č. 27/1992 sb.
- rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. března 1967, spisová značka 5 Co 54/67 publikovaného pod č. 12/1968 Sb. rozh.
- rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze z 19. října 1959, 5 C 185/59, publikovaného pod č. 34/1960 Sb.
- rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 28. 9. 1984, č. 3 Cz 62/84 publikovaného pod č. 41/1986 Sb.

- rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. března 1967, spisová značka 5 Co 54/67 publikovaného pod č. 12/1968 Sb.
- SRNS 895/2002
- usnesení Nejvyšší soudu ČR, sp. Zn. 21 Cdo 51/2008 ze dne 31.3.2009